T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

MARDİN VE ÇEVRESİNDE DÖVME GELENEĞİ VE GİYSİ TASARIMLARINA UYGULANABİLİRLİĞİ

Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ

Çankırı – 2020

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANABİLİM DALI

MARDİN VE ÇEVRESİNDE DÖVME GELENEĞİ VE GİYSİ TASARIMLARINA UYGULANABİLİRLİĞİ

Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ

Çankırı – 2020

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Bilimsel Etik Bildirimi ……..……..... iii
Tez Kabul ve Onay…….…….…….....iv
Önsöz ……...…… v
Özet ……..…….....vi
Summary …….…….....vii
Kısaltmalar ……. viii
Tablo Listesi ……....ix
Şekil Listesi …… x

GİRİŞ 1
1. Araştırma Konusu, Amacı, Önemi ve Kapsamı 1
1.1. Dövme Üzerine Yapılan Araştırmalar 2

BÖLÜM 1: DÖVME SANATININ TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ 8
1.1. Dövme Sanatının Tanımı 8
1.2. Dövme Sanatının Tarihçesi 10
1.3. Hint Kültüründe Dövme 16
1.4. Arap Kültüründe Dövme 20
1.5. IrakYezidilerinde Dövme 21
1.6. Balkan kültüründe Dövme 22
1.7. Orta Asya Türk Kültüründe Dövme 23
1.7.1 İskit Dönemi 25
1.7.2 Hun Dönemi 25
1.7.3 Göktürk ve Uygur Dönemi 27
1.8. Anadolu Selçuklu Döneminde Dövme 27
1.9. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dövme 29
1.10. Türkiye Cumhuriyeti'nde Dövme 30
1.11. Anadolu'da Dövme 32
1.12. Mardin'de Geleneksel Dövme 32
1.12.1. Mardin Hakında Genel Bilgiler 32
1.12.2. Mardin'de Görülen Geleneksel Dövmeler ve Genel Özelikleri 35
1.13. Gelenek ve Modernlik Bağlamında Dövme Sanatı 35
1.14. Geleneksel Dövme İşaretlerinin Tarihsel Değerlendirilmesi 37
1.14.1. Semboller 37
1.14.2. Süsleme 39
1.14.3. Damgalar 40
1.14.4. Orhun Yazıtları 44
1.14.5. Göbeklitepe 56

BÖLÜM 2: MATERYAL VE YÖNTEM 59
2.1. Mardin ve Çevresindeki Dövmelerin Genel Özellikleri 59
2.2. Günümüzdeki Dövmeler 82
2.3. Dövme Sanatının Yapım Teknikleri ve Araç Gereçler 84

2.4. Anketler ve Verilerin Analizi 87

BÖLÜM 3: GİYİM KUŞAM ALANINDA DÖVME/DEK TASARIM ÇALIŞMALARI 90
3.1. UYGULAMASI YAPILMIŞ TASARIMLAR 90
3.1.1. TASARIM 1 92
3.1.2. TASARIM 2 94
3.1.3. TASARIM 3 96
3.1.4. TASARIM 4 98
3.1.5. TASARIM 5 100
3.2. UYGULAMASI YAPILMAMIŞ TASARIMLAR 101
3.2.1. TASARIM 1 102
3.2.2. TASARIM 2 104
3.2.3. TASARIM 3 106
3.2.4. TASARIM 4 108
3.2.5 TASARIM 5 110

SONUÇ VE ÖNERİLER 111

KAYNAKÇA 115
EKLER 121
ÖZGEÇMİŞ 125

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *[Mardin ve Çevresinde Dövme Geleneği ve Giysi Tasarımlarına Uygulanabilirliği]* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

12/08 / 2020

Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

[Hamdiye ÖNAL ÇAPIK] tarafından hazırlanan *[Mardin ve Çevresinde Dövme Geleneği ve Giysi Tasarımlarına Uygulanabilirliği]* başlıklı bu çalışma, *[Savunma Sınavı Tarihi]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği]* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Sanat ve Tasarım]* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ	İmza: ……..
Üye	: .……	İmza: ……..
Üye	: .……	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2020 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. M. Emin SOYDAŞ
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

[Mardin ve Çevresinde Dövme Geleneği ve Giysi Tasarımlarına Uygulanabilirliği] konusu, günümüz işletmelerinin rekabetçi konumlarını sürdürmelerinde giderek önem kazanan "tüketici odaklı" yaklaşımlar bağlamında üzerinde durulmaya değere bulunmuştur.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *[Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ]*'a; ve tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen *Sibel ABİÇ, Erdem ÖNAL, Zuhal ÖKTEM DEMİR, Nagihan ERTOP, Demay TAN ve dövme hikayelerini benimle paylaşan kaynak kişilere Mardin/Kızıltepe İlçesindeki Dikmen, Yumrucuk ve Alakuş Köyü Muhtarlarına* eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama ve uzun çalışma saatlerimde sabırla yanımda olan eşim, sevgili kızlarım ve aileme şükranlarımı sunarım.

12/08/ 2020

Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : Mardin ve Çevresinde Dövme Geleneği ve Giysi Tasarımlarına Uygulanabilirliği
Tezin Yazarı : Hamdiye ÖNAL ÇAPIK
Danışman : Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ
Anabilim Dalı: Sanat ve Tasarım
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi :12.08.2020
Sayfa Sayısı : 14 (ön kısım) + 120 (tez) + 5 (ekler)
İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan dövme, is, çivit, öd, anne sütü gibi maddelerinin kullanılması ile elde edilen karışımın deri altına iğneler ile işlenmesine denir. Dövmeyi Mardin ve çevresinde kadınlar ve kızlar bedenlerinde dini ve kültürel bir simge olarak taşımışlardır. Yörede dövmeyi, bedenin bir nevi ruhunun aynası olarak görmüşlerdir. Vücuda işlenen dövmeler süslenme, nazar, tılsım, bereket ve güzellik getirdiğine inanılmaktadır. *Tez çalışması 3 aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada dövme işaretlerinin (tamga, damga) tarihsel değerlendirilmesi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda, Orhun Yazıtları başta olmak üzere, Özgün, Turfan yazmalarındaki yazıtlara ve Uyuk Arjan Yazıtlarındaki işaretler Çağatay ve Nogay Türklerine ait para üzerindeki Türk Tamgaları, Göbeklitepe (Şanlıurfa) tapınaklarındaki dikili taşlar üzerindeki semboller ile Mardin ve çevresindeki dövmelerin bazı işaretlerin bu yazıtlardaki işaretler ile benzerlikleri araştırılmıştır.* *İkinci aşamada, Mardin ve çevresinde geleneksel yöntemlerle yapılan dövme sanatı ve motiflerini ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Dövme motiflerin tanımları ve uygulandığı uzuvlara göre yüzdeki dövmeler, eldeki dövmeler, ayak ve vücudun görünmeyen yerlerdeki dövmeler olarak sınıflandırılmıştır. Bu aşamada, geleneksel yöntemlerle yapılan dövmeler ile günümüz moderitesiyle yapılan dövmelerdeki değişim ve dönüşümlerindeki farklılıklar incelenmiştir. Ayrıca bu aşamada, kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde bir dizi anket çalışması yapılmış ve elde edilen veriler analiz edilmiştir.* *Son aşamada ise, dövme sanatınınım giyilebilir tasarımlara uygulanabilirliği belirlenmiş ve yeni tasarım modelleri geliştirmiştir. Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak makine nakışı ve dijital baskı tasarımları uygulanmıştır.*
Anahtar Kelimeler: Dövme sanatı, Dövme motifleri, Giysi, Tasarım,

Çankırı Karatekin Üniversity Graduate School of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: **Tattoo Tradition In Mardin and Around and Applicability to Garment Designs**	
Author	: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK
Supervisor	: Assoc. Prof. Dr. H. Nurgül BEGİÇ
Department	: Art and Design
Sub-field	**:**
Date	**:**

The tattoo, which has a history as old as human history, using the materials such as tattoo, soot, indigo, gall, breast milk, under the skin with needles. In Mardin and around, women and girls carried tattoos as a religious and cultural symbol in their bodies. In Mardin and around, tattoo is seen as a mirror of body and soul. It is believed that tattoos are processed on the body bring embellishment, evil eye, charm, beauty and beauty.

This thesis study was carried out in 3 stages. In the first stage, historical evaluation of tattoo marks (tamga, stamp) was conducted. In the results obtained, especially the Orkhon Inscriptions, Özgün Turfan manuscripts and the signs in the Uyuk Arjan Inscriptions, similarities with the signs of the tattoos in Mardin and around were investigated. The similarities between the symbols on the sewn stones in the Turkish Tamga and Göbeklitepe temples on the coins belonging to Çağatay and Nogay Turks and the signs of tattoos in Mardin region were investigated.

In the second stage, the tattoo art and motifs made by traditional methods in Mardin and around were examined in detail. Tattoo motifs are defined. It is classified as tattoos on the face, tattoos on the hand, tattoos on the invisible places of the feet and body, according to the area of application. At this stage, the changes and transformation differences in today's modern tattoos with the traditional tattoo methods are examined. Also at this stage, during the interviews with the source people, a series of surveys were conducted and the data obtained were analyzed.

At the last stage, the applicability of tattoo art to wearable designs has been determined and developed new design models. The design is inspired by the general appearance of tattoo / deco motifs in traditional methods. Machine embroidery design and digital printing design were applied, depending on the region where the tattoo was applied and the originality of the tattoo motif.

Keywords: Tattoo Art, Tattoo Motifs, Clothing, Art

KISALTMALAR

TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vd.	Ve diğerleri
vb.	Ve benzeri
vs.	Ve saire

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 1.1: Dövmenin tarihsel gelişimi..... 15
Tablo 2.1: Saha araştırmasında kaydedilen dövmeler ve anlamları..... 76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 1.1: Ötzi mumyası üzerinde bulunan dövmeler 12
Şekil 1.2: Göğsünde ve kollarında dövmeleri bulunan bir yerli 12
Şekil 1.3: Krishna'nın Taç dövmesi ve Mardin araştırma sahasında kaydedilen dövmelerin benzerliği 17
Şekil 1.4: Hindistan dövme motifleri ile Mardin araştırma sahasındaki motifler ile karşılaştırılması 18
Şekil 1.5: Mer dövme sembolleri ve Mardin araştırma sahaları dövme motifleri ile benzerliği 19
Şekil 1.6: Irak'tan kadınların dövmesi 21
Şekil 1.7: Iraklı Yezidilerin el ve ayak bileği dövme 21
Şekil 1.8: Yezidi erkeklerin Irak'tan yüzdeki dövmeleri 22
Şekil 1.9: a) Bosnalı kadınların dövmeleri, b) Selçuklu dönemi tabaklarda dövme motifi 22
Şekil 1.10: Pazırık Kurganları 23
Şekil 1.11: Buz prensesi ve dövmeleri 24
Şekil 1.12: Altay Ukok bölgesi 24
Şekil 1.13: Hun çağına ait ikinci Pazırık kurganında asil Huna ait dövmeler 26
Şekil 1.14: Lolan güzeli mumyası 27
Şekil 1.15: Güneş Pektoğrafi ve Selçuklu dönemi tabaklarda dövme işareti 28
Şekil 1.16: a) Bosnalı kadının el dövmeleri, b) Arap kadının el dövme motifi 29
Şekil 1.17: Dövme motifi olarak Osmanlı arması 30
Şekil 1.18: Çalışma sahasına ait yer bulduru 34
Şekil 1.19: Saha çalışmaların yapıldığı köyler 34
Şekil 1.20: Çağatay ve Nogay Türkleri paraları ve Mardin dövme benzerlikleri 45
Şekil 1.21: Saha araştırmasında kaydedilen ‘‘V’’ şeklinin yan ve ters dövmeleri Orhun Alfabesi ile karşılaştırması 45
Şekil 1.22: Saha araştırmasında kaydedilen “ters Y ve çarpı (X)” dövmelerin Orhun Alfabesi ile karşılaştırması 45
Şekil 1.23: Pazırık halısında, taşta, yüzde ve elde koçboynuzu motiflerinin Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması 46
Şekil 1.24: Orhun Yazıtları 47

Şekil 1.25: Orhun damgaları ve taş kaya üzerindeki damgalar ve sahadaki dövmelerin benzerlikleri 48
Şekil 1.26: Cenupta Türkmen Oymaklarının süslemede kullanılan dövme şekilleri. 49
Şekil 1.27: Mardin dövme motifleri ile Gaziantep eşrafının damga benzerlikleri..... 50
Şekil 1.28: Mut yöresi yanışları ve Mardin dövmelerinin karşılaştırılması 51
Şekil 1.29: Anadolu kilimleri "damga" motifleri Mardin dövme motifleri 51
Şekil 1.30: Özgün Turfan Yazısı 52
Şekil 1.31: Turfan yazıtları ve araştırma sahasındaki dövmelerle benzerlikleri 52
Şekil 1.32: Dövmeli Süryani kadın, Midyat..... 54
Şekil 1.33: Göz motifinin Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması 55
Şekil 1.34: Bereket motifleri ile Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması 55
Şekil 1.35: Sümer Mitolojisi'nde Güneş Tanrısı Utu'un (Şamaş) ve saha araştırmasında görülen motifler ile benzerlikleri 56
Şekil 1.36: Göbeklitepe'nin dairesel yapısı ve saha çalışmasında görülen dövme motifleri..... 57
Şekil 1.37: T biçimindeki dikili taşlar ve üzerindeki sembollerin ile saha araştırmalarında görülen benzer motifler 58
Şekil 2.1: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (yüz bölgesi) 60
Şekil 2.2: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (el bölgesi) 65
Şekil 2.3: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (ayak bölgesi)..... 71
Şekil 2.4: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (vücudun görünmeyen yerleri) 74
Şekil 2.5. Modernizeyle birlikte dövmelerdeki değişim ve dönüşümler 83
Şekil 2.6 Likit ile dövme motiflerinin yapılışı 84
Şekil 2.7: Avuç içinde 3 nokta ve 4 nokta 85
Şekil 2.8: Geleneksel dövmenin yapılış aşamaları 86
Şekil 2.9: Yapılan dövmelerin yaşlara göre ve yapan kişiye göre dağılımına ilişkin veriler 87
Şekil 2.10: Dövme desenlerine ve anlamlarına ilişikin veriler 88
Şekil 2.11: Yapılan dövmelerin bölgelere göre dağılımına ilişkin veriler 89

Şekil 2.12: Araştırma kapsamındaki kişilerin kendilerine dövme yapılmış olmasıyla ve çocuklarına yapılmasıyla ilgili görüşlerine ait verileri 89
Şekil 3.1 Tasarım-1, Hayat ağacı 90
Şekil 3.2: Tasarım-2, Pinhan 93
Şekil 3.3: Tasarım-3, Ay kadın 95
Şekil 3.4: Tasarım-4, Gizli hazine 97
Şekil 3.5: Tasarım-5, Aynalı tarak 99
Şekil 3.6: Tasarım-1, Tılsım 101
Şekil 3.7: Tasarım-2, Ay&yıldız 103
Şekil 3.8: Tasarım-3, Güneş tanrısı 105
Şekil 3.9: Tasarım-4, Şahmeran 107
Şekil 3.10:Tasarım-5, Dek 109

GİRİŞ

Anadolu coğrafyasında yaşayan bazı topluluklarda bir geleneğin simgesi haline gelen dövme o topluluğun dikkat çeken işaretidir. Yapılan dövmeler kişilerin bir inanca dayanan bağlılığını, bir gruba olan aidiyetini veya sosyal kimlik ifadelerinin dışa vuran izleridir. Dövme kişilerin bağlı bulunduğu aşiret, tarikat gibi inanç veya etnik grubu belirtmek için de kullanılmıştır. Dövme/dek, sessiz mesaj olarak da kullanılan içerdiği güzellik ve estetik kavramıyla bütünleşmiş kültürel zenginliklerdendir. Dövme, aşiret, tarikat gibi kişinin bağlı bulunduğu inanç veya etnik topluluğu belirtmesi yanında nazardan korunma, tılsım, bereket gibi inanç amaçlı beklentiler için de kullanılmıştır.

Dövme; is, çivit, öd, kız çocuğu doğurmuş anne sütü, mürekkep, likit, çinko-karbon, nadiren de olsa koyun ve inek sütünden elde edilen karışımın deri altına iğneler ile işlenmesine denir. Dövme, nazardan korunma, tılsım, bereket gibi inanç amaçlı beklentilerin yanında bir topluluğa aidiyet veya güzellik amaçlı da yapılmıştır.

Mardin ve çevresinde dövme, geleneksel yöntemlerle yapılır. Yörede bu işi yapan dövmecilerin geleneksel öğreti yöntemleriyle yetiştikleri görülür. Dövme yaptırmak için öncelikle motif belirlenir. Yörede yapılan dövmelerde bitkisel, hayvansal ve geometrik motifler kullanılır. Her bir motifin farklı bir ifadesi ve anlamı vardır. Ceylan motifi; kadın bedeninde çekiciliği, çiçek motifi; güzelliği tazeliği ve doğanın uyanışını, şeker motifi; tatlı bir muhabbeti, Şahmaran motifi; ayaklarının çokluğu ile bedenine işleyen kişilere güç vereceğine ve işlerinde yardımcı olacağına inanılır. Böcek motifi; güzelliğine güzellik katmasının yanında zehirli böceklerden koruyacağına inanılır.

1. Tezin Araştırma Konusu, Amacı, Önemi ve Kapsamı

Tez çalışmasının konusu, Mardin ve çevresinde, geleneksel yöntemlerle yapılan dövme sanatını araştırmak ve giyilebilir tasarımlar üzerine modeller geliştirmek ve katma değeri yüksek olan moda sektöründe kullanılabilir kılarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır.

Çalışmanın amacı, yok olmaya yüz tutmuş dövme sanatının sosyo-kültürel yönüyle yerini ve işlevini araştırmaktır. Diğer yandan Mardin'de yapılan dövmelerin Anadolu ve Orta Asya dövmeleri ile tarihe ışık tutmuş yazıtlardaki bazı işaretlerin dövmelerdeki benzerliklerinin tespiti de amaçlanmıştır. Çalışmanın nihai amacı, beden üzerine yapılan dövmeleri giyilebilir tasarımlar üzerine uygulayarak yeni modeller geliştirmek ve katma değeri yüksek olan moda sektöründe kullanılabilir kılarak sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktır. Tez çalışması kapsamında elde edilen bilgiler Anadolu'daki geleneksel dövme sanatı bilimine katkı yapabilecek niteliktedir.

Tez çalışması kapsamında, Mardin ve çevresinde geleneksel yöntemlerle yapılan dövmelerde kullanılan motiflerin kaynak kişilerle gerçekleştirilen görüşmeler ışığında, sembolik anlamları ile motiflerin tercih edilmelerindeki bağlantılar incelenmiştir. Saha çalışmasında sunulan veriler kaynak kişilerle görüşülerek hazırlanmış ayrıca video, ses kaydı ve konuyu verilerle destekleyen bir anket gerçekleştirilmiştir. Tez çalışması kapsamında, dövmenin tarihçesi, motiflerin yapılış amaçları ve sembolik anlamları üzerine çalışma yapılmıştır. Geleneksel dövme işaretlerinin tarihsel süreç içindeki değerlendirilmesi kapsamında Anadolu'da ve Anadolu dışında gelişen dövmeler (İskitler, Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular, Osmanlılar, Hintliler, Balkan toplulukları ve Araplar) ve Türk tarihine ışık tutan yazıtlardaki işaretler ile benzerlikleri araştırılmıştır.

1.1. Dövme Üzerine Yapılan Araştırmalar

Dövme ve dövmecilik hakkında farklı bilim dallarında yapılmış çalışmaları içeren kitap, makale, tez ve benzeri araştırmalar aşağıda belirtilmiştir.

Güler (1975) tarafından "Mardin'in Kızıltepe yöresinde Dak ve Dövmeler" adlı eserinde dövmenin vücudun neresine yapıldığı, hangi motiflerin kullanıldığı, niçin, nasıl yapıldığı ve dövmenin başlangıcı Afrika ve Asya olduğu incelemiştir.

Yalman (Yalgın) (1977) tarafından Cenupta Türkmen Oymakları adlı eserinde, Anadolu tetkiklerinde dil, din, tarih, inanç, sanat ve örf-adet üzerine yaptığı çalışmasında, köylerde kadın ve erkeklerin süsleme amacıyla yaptıkları şeylerin resim

çizme adeti için olduğunu sorduğumda, cevabın bizde şakak kemiklerin üzerine ceylan resmi barutla çizmek dövmek adettir (Yalman, 1977).

Can (1991) tarafından yapılan beden resimleri dövme tez çalışmasında Şanlıurfa yöresinde yapılan dövmelerin yapılış yöntemleri, anlamları, tarihsel süreci, kültürel özellikleri incelemiştir.

Kadıoğlu Çevik (1996) çalışmasında Gaziantep Barak yöresindeki Türkmen ve Kürt köylerinde dövmeleri incelemiştir. Araştırmasında geleneksel Anadolu dövme sanatında dövme yaptıran kesimler, yaptırma nedenleri, yapan kişiler, dövmeciler, dövme tekniği, kullanılan motifler ve dövme geleneğinin sürdürülebilirliği konuları ele almıştır.

Gülensoy (1998) tarafından yapılan Orhun'dan Anadolu'ya Türk Damgaları çalışmasında Köktürk Alfabesi, Orhun ve Yenisey Alfabeleri, Oguz Boyları, Damgalar, Damgaların görüldüğü bölgeler Anadolu Halı ve Kilimlerinde görülen izleri anlatmaktadır.

Taşgın (2001) çalışmasında "Siverek'te dövme geleneği" 5 köyde yapmış olduğu araştırmasında dövmenin tanımı, yapıldığı mevsim, yapım aşamaları, dövme yapımında kullanılan araç gereçler, kimin tarafında yapıldığı ve dini açıdan yorumlanmasını incelemiştir.

Bulut (2002) tarafından doğunun tenindeki nakış isimli çalışmasında geleneksel dövmelere yer vererek popülerleşmesinde önemli rol oynadığını belirtmekte ve dövme yapımını şu şekilde açıklamaktadır; kız çocuğu doğurmuş anne sütü, hayvan ödü ve is karışımından elde edilen malzeme, delici alet ile deri altına işlenmektedir.

Temizel (2007) yaptığı çalışmasında damgaların alfabe ile ilişkisi ve benzerlikleri incelemiştir. Türk kültüründe damga kavramı ve kullanım alanları araştırılmış ve Türk damgaları üzerine uygulamalı çalışmalar yapmıştır.

Andaç Şahin (2007) tarafından Barak Türkmenlerinin Orta Asya'dan inanç ve adetlerinin Anadolu Türk kültürüne getirilen değerler ve İslami değerlerle iç içe yaşamakta ve varlığını sürdürmekte olduğu tespit edilmiştir. Barak Türkmen

köylerinde geleneksel Türk inançlarını bir takım değişikliğe uğrayarak halen sürdürdüğü görülmektedir. Anadolu'da yaşayan Türkler ile Barak Türkmenleri inançları birbiriyle benzerlik göstermektedir.

Mert (2007) tarafından yapılan çalışmasında, Dilli Vadisin'deki (Erzincan Kemaliye) kaya üstündeki tasvir ve damgaların Türk kültür coğrafyası ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kaya üstündeki tasvir ve damgalar Türk kültür coğrafyasına ait pek çok bölgesinde görmek mümkündür. Moğolistan'da ve Anadolu'da var olan kaya üstü tasvirleri farklı coğrafyalarda olmalarına rağmen ortak kültürün ürünü olduklarını göstermektedir.

Hazar (2007) tarafından yapılan "Mardin, Kızıltepe-Bozhöyük Yöresinde Beden İşaretleri" isimli çalışmasında Bozhöyük yöresinde uygulanan dövmelerin tarihçesi, yapım aşamaları, nedeni ve yapılan dövmelerin motif çeşitleri araştırılmıştır. Dövmelerin runik işaretler arasındaki benzerliği ortaya koymuştur.

Mert (2009) Moğolistan'da bulunan Şaahar Tepesindeki kaya üstü tasvirler, damgalar, yazıt ve kurganlar" çalışmasında, Şaahar tepesinde bulunan kaya üstü tasvirler, damgalar, yazıtlar, kurgan ve mezarlar incelenmiştir.

Alp (2009) tarafından yapılan Orta Asya'dan Anadolu'ya giren semboller çalışmalısında, özellikle sembol kavramının Anadolu kültürüne bakışı incelenmiştir. Çalışmasında, kültürel sembollerin önemi ve manevi kültür ürünlerinde sembollerin genel bir bakış açısı çalışılmıştır. Çalışmasında; sembolün tanımı, sanat ve felsefedeki yeri, Türk süsleme sanatı, sembol ve mitoloji, büyü, astroloji, inanç, hayvan ve bitki, yazı ve sembol, damgalar ve Anadolu halk inanışları gelenek ve göreneklerinde semboller ele alınmıştır.

Lars (2009) çalışmasında Hindistan'da dövme kültürünün çeşitliliği geniş olmasına rağmen, konuyla ilgili literatür bilgilerin yetersiz olduğunu ve Hindistan'da dövmelerin bir kabile kimliği olduğu yerli insanlar dövmeleri kabile kimliği olarak gördüğü ve bu nedenle aşağılık olarak gördüğünü belirtmiştir. Çalışmasında kadınlar arası ortak dövmelerin anlamları ve şekilleri incelemiştir.

Lars (2010) tarafından Yezidi Kürtleri, Balkan ve Arap dövmeleri üzerine detaylı incelemeler yapmıştır.

Abiç, (2011) tarafından kadınlığın simgesi olarak dile getiren dövmeler üzerine yaptığı çalışmasında Mardin de yapılan dövme/dek yapılışı, dövme motiflerinin çizimleri ve 19 dövme/dek motifinin anlamları üzerine yapmış olduğu açıklamalarla beraber fotoğraflardan arşiv oluşturmuştur.

Kalafat (2012) yaptığı çalışmasında Anadolu aşiretlerinde mitolojik bulgular konusunu ele almıştır. Çalışmada, ziyaret beni anlamındaki hal, kara iyelerde hal/al karısı anlamında ve süs beni anlamındaki hal arasındaki bağlantı incelemiş ve dövme sanatı olarak değerlendirmiştir.

Öncül (2012) çalışmasında Kars kültürünün araştırılması ile kaybolmaya yüz tutmuş geleneğin belki de son uygulayıcılarından elde edilen bilgiler doğrultusunda özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yapılan dövmeyi Barak Türkmenlerinin de ve Ardahan yöresi Türkmenlerinde görüldüğü günümüzde ise bu geleneğin az olmakla beraber hala dövme yaptıran kişilerin olduğunu ve bu geleneğin Urfa, Mardin, Diyarbakır ve Kars yöresinde yaşayan insanların bildiği ve bunu çocuklarına öğrettiği tespit etmiştir.

Ertan (2013) çalışmasında dövme yapan bireylerin kendilerini ifade etme, konumlandırma ve direniş gibi sosyo-kültürel yapıyla ilintili olarak, dövme yaptırmış bireyler ile yapılan görüşmelerde elde ettiği dövme hikayeleri ve söz konusu hikayelerin, kimlik, bireysellik ve aidiyet çerçevesinde araştırmıştır.

Yenipınar ve Tunç (2013) tarafından Antep, Urfa, Siverek ve Mardin'de özellikle kadınların yoğun bir şekilde yaptıkları dövmeler üzerine yaptıkları çalışmalarında dövmenin tarihi, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki dövme sanatının kültürel benzerlikleri araştırılmıştır. Çalışmasın da dövme sembollerinin anlamları, çizimleri ve fotoğrafları gösterilmiştir. Gösterilen fotoğraflarda dövme motiflerinin halı, kilim, mezar taşı kabartmalarında, nakışlarda, ev kapı duvarlarında, nazarlıklarda, yöresel takılarda ve kurşun dökme gelenekleri ile de ortak özellikler taşıdığı belirtmiştir.

Tülüce (2014) tarafından, dövmenin bedende yerini ve sanat üzerine yansımasını işlenmiştir. Dövme ilkel kabilelerden, eski uygarlıklar kadar farklı kültür çevrelerinde, ekonomik ve mitolojik anlamlar taşımaktadır. Çalışmada, eski çağlardan beri vücut üzerine işlenen ve her kültürün kendine has özelliği ile hayat bularak, günümüze kadar geldiği belirtilmiştir.

Tezgeç (2015) çalışmasında dövmeyi yapan kişi için yapmış olduğu dövmenin ifade ve iletişim aracı olup olmadığı ve Türkiye'de dövmenin farklı kişiler tarafından algılanış biçimi ve algının dövmeyi yapmış olan bireylerdeki etkileri ölçümlenmeye çalışılmıştır.

Ertan (2015) çalışmasında dövmenin modern kişinin kendine ait bir kimlik edinmesinin deri üzerindeki izi olarak belirtilmiştir. Ayrıca çalışmasında, bireyin ön planda olduğu zamanlarda, bireylerin kendini belirtme ve direniş odaklarını oluşturma aracı oluğunu belirtmiştir. Çalışmasında dövmeyi büyük sosyo- kültürel yapı ile ilişkili olarak da ele almıştır. Ayrıca, kaynak kişilerle yaptığı görüşmelerde topladığı dövme öyküleri ve bu öykülerin aidiyet, cinsiyet ve inanç açısından incelenmiştir.

Yücel (2015) yaptığı çalışmasında dövme yaptıran bireylerin kimlik ve kişilik ve beden algısı özelliklerini incelemiştir. Çalışmasında incelenen dövmelerin vücuttaki yeri, bedendeki dövmelerin sayısı ve boyutu, vücudun görünen ve görünmeyen bölgelerinde dövmenin olup olmadığı ve bunun gibi parametreleri ele almıştır.

Yücel ve Çevik (2015) tarafından yapılan incelemede, dövmenin yazının icadından beri var olduğu ve kimliğimizin şekillenmesi ve ifade bulmasında önemli rol aldığı ve bugüne kadar da varlığını sürdüren dövme Psikososyal Gelişim Kuramı ve Sosyal Kimlik Kuramı kavramları çerçevesinde araştırmıştır.

Çağlayandereli ve Göker (2016) tarafından yapılan çalışmada Tunceli ili ve kültürüne ait dövme geleneği ve dövme sanatı incelenmiş ve çalışmada Tunceli'de yapılan dövme sanatının betimlenmiş ve başka yörelerde görülen etnik, politik, coğrafi, ekonomik, dinsel ve kültürel olarak Tunceli dövmeleri karşılaştırarak benzerlikleri ve farklılıkları belirtilmiştir.

Çerikan ve Alanko (2016) çalışmasında dövme"nin toplumlar arası nasıl yayıldığını, farklı toplumların dövmeye nasıl farklı anlamlar yüklediğini ve geleneksel dövmenin yıllarca çok farklı anlamlar ile zenginleştiği ile ilgili yaptığı araştırmasında çeşitli kültürlerin dövmeye yükledikleri benzerlikler ve farklılıklar araştırmıştır. Ayrıca çalışmasında dövmenin farklı toplumların tarihsel süreci halk bilimi açısında ele almıştır.

Fırat (2017) tarihinde Güneydoğu'da kaybolan izler geleneksel dövme /dek ve ya dak araştırmasında Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis'de görülen dövmelerin menşeini, kaynak kişilerden dövmenin yapılış amacını, dövmelerin simgesel anlamları ve kaç yaşında yapıldığını gibi detaylı incelemeler yapmıştır. Ayrıca, dövme sembollerinin halı, kilim ve dokumalardaki benzerlikleri gösterilmiştir.

Gençel (2018) çalışmasında Mardin yöresinde yapılan geleneksel dövmelerin seramik yüzeylerde uygulanması üzerine yapmış olduğu bu çalışmasında dövmenin tarihçesi, yapılma amaçları, Türklerde dövme kültürü, geleneksel dövme ve dövme teknikleri, sembollerin anlamları, dövmeler ile tamga (damga) arasında görülen benzerlikleri incelemiştir.

Demirbaş ve Bulut (2018) çalışmalarında dövmenin beden üzerindeki psikolojik etkisinde ele almışlardır. Ayrıca araştırmalarında dövmeyi yapan kişilerin özel ve farklı olma isteği, güç gösterme, haz ve cinsellik, kültür, kimlik, aidiyet, din ve sosyal statü gibi etmenler dövmenin psikolojik faktörleri olarak incelemişlerdir.

Begiç ve Önal Çapik (2020) Anadolu kültüründe Damga/Tamga/Dövme: Mardin örneği isimli çalışmalarında Mardin ilindeki dövmeler ele alınmıştır. Mardin yöresinde yapılan dövmelerin, Türk tarihine ışık tutan Orhun Yazıtları'nda, Özgün Turfan Yazmaları'nda ve Uyuk Arjan Yazıtları'nda bulunan işaretler ile benzerlikleri incelenmiştir. Geleneksel yöntemlerle yapılan dövme, günümüzde daha çok Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sürdürülmektedir. Araştırma konusu damgaların, Orta Asya'da bulunan ilk yazılı Türk kaynaklarındaki işaret, harf ve motiflerle benzerlik gösterdiği ve bu benzerliğin Türk kültürünün tarihsel bütünlüğünü gösteren kanıtlardan birisi olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM 1: DÖVME SANATININ TANIMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Dövme Sanatının Tanımı

Dövme sözlük anlamı; vücut derisini iğne veya sivri bir metal ile çizmek ve derinin altına renk veren maddeleri yerleştirmek yoluyla yapılan resim veya yazı olarak tanımlanmıştır (TDK 2020). TDV (2020)'ne göre ise dövme, insan cildinde boya maddesiyle yapılan kalıcı şekildir

Geleneksel dövme tanımı; is, çivit, öd, kız çocuğu doğurmuş anne sütü, mürekkep, likit, çinko-karbon ve nadiren de koyun ile inek sütünden elde edilen karışımın deri altına iğnelerle işlenmesine denir. Yapılan araştırma verileri ışığında Mardin yöresinde görülen dövme; süslenme, nazardan koruma, tılsım, bereket ve güzellik getirdiğine inanılmaktadır. İlkel dövmenin ana hatları, önce vücut derisine yan yana küçük delikler açmak, sonra bu deliklere is, sürme, likit, kına, mürekkep, çivit gibi karışım maddeleri konulmak suretiyle yapılır (Begiç ve Önal Çapik, 2020).

Yörede geleneksel yöntemlerle yapımı halen devam edilen dövme yöre halkı tarafından farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Türkçe konuşan topluluklar "döğün, dövün" olarak Kürtçe ve Arapça konuşan topluluklar "dek, dak" ve Arapça konuşan bazı gruplar da ise "vesm, veşm" olarak adlandırılmaktadır (Fırat, 2017).

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerin görülen geleneksel dövme geçmişten günümüze kadar "dek" olarak ifade edilir. Dövmeyi yapan erkeklere "dekkak", kadınlara "dekkake", dövme yaptıran erkeklere "medkuk", kadınlara "medkuke" denir. Gezgin olarak Güney Doğu Anadolu'da görülen Karaçi toplulukları dövme yaptırmayı bir meslek olarak yapagelmişlerdir (Çetin, 2015).

Dövme yaparken safra yani "öd", (el-merare) "is", (siraç lambası) ve (Halîb Ümmül-Bint) kız çocuğu doğuran anne sütünden elde edilen karışım malzemeleri kullanılmaktadır.

Dövme yapımında bir veya birden fazla iğnelerin ipler ile bağlanmasında oluşan "ibre" denen ve birbirine bağlı iğneler kullanılmaktadır. Siraç lambasından alınan is, kız

çocuğu doğurmuş anne sütü ve öd karışımı hazırlanıp bir müddet bekletilir. Dövmeyi yapan Dekkak/ dekkake tarafından dövmeyi yaptıracak kişinin medkuk/medkuke istediği yere dövme yapılır. Dövme "Merbaiye" denilen bahar mevsiminin başında yaptırılır. Yapılan dövmelerin şekillerinin bozulmaması ve daha güzel görüne bilmesi için ergenlik sonrasına yaparlarmış (Hazar, 2007:353).

Araplar'da "vesm", "veşm" olarak kullanılan dövme özellikle Hz. Muhammet döneminde cahiliye kadınları arasında yaygın olarak yaptıkları biliniyordur. Hz Muhammet en güzel surette yaratılmış olan insanın doğal görüntüsünü değiştirmesini uygun görmemiştir. Dövme gibi uygulamaları yasaklamıştır. Dövmeyi yapan ve yaptıran kişilerin Allah'ın lanet ettiğini bildirdi. Dövme yapan veya yaptıranın dini açısından kadınla erkek arasında farkın olmadığı ifade edilmiştir (Yaran, 1994:521-522).

Dövme yapmak, Musevi inancında bir tanrısal buyruk olarak Tevrat'ta yasaklanmıştır. Tevrat dövme yaptırmanın ve ölü arkasından ağıt yakılması sırasında ağlayan kişinin yüzünü tırnağıyla yüzünü çizmesi veya yırtması durumu ile birlikte değerlendirmiş ve ölen kişiler için vücudunuza yara açmayacaksınız, kendi bedeninize dövme işareti yapmayacaksınız, cümlesiyle her ikisini de yasaklamıştır (Yaran, 1994:521-522).

Bir beden süsü olarak yapılan dövme/dek yapan kişiye estetik ve güzel bir görüntü verdiği düşüncesi ile yapılmıştır. Bazen bir çiçek, tek bir nokta, haç şekli, tarak ve bunun gibi simge ve işaretler ile kişi ve yaşadığı toplum hakkında bilgi vermektedir. Yapılan her bir dövmenin kendi içinde bir anlamının olduğu, söylemek isteyip ifade edemediği bir çok anlamı taşımaktadır. Bazen bir çiçek ile sevgilisinin baş harfi, art arda olan tarak şekli ile evlenmek istediği köy ağası ile hayalini anlatmaktadır (Duyan, 2012).

Dövmelerde mitolojik özelliklere sahip, stilize edilmiş dağ keçisi, geyik, kaplan, kanatlı at, yırtıcı kuş, pars ve balık gibi özgün hayvan figürlerine ve bitki motiflerine rastlanmıştır (Diyarbakırlı, 1972). Kuzey Amerika yerlileri arasında yaygın olan Haida dövmelerinin ayı, kunduz, kurt, kartal, balık gibi aile totemlerinin armalarını gösteren tasarımlar şeklinde olduğu görülmüştür. Alın ve yanaklara yapılan dövmeler, kötü ruhlar tarafından oluşturulduğuna inanılan baş ve diş ağrılarının tedavisinde

kullanılmıştır. Bunlar dışında Kuzey Amerika yerlileri arasında dövme; ergenlik döneminde sembolik bir geçiş töreni niteliğinde olmuş ve savaşçıları onurlandırmak amacıyla kullanılmıştır (North American Tattoos, 2018). Erken Roma İmparatorluğu döneminde kölelerin alınlarına 'Ben kaçağım, beni durdur.' yazısı kazınmış, Asya'ya ihraç edilen köleler 'Vergisi ödendi.' yazısıyla işaretlenmişlerdir. Hristiyanlığın yaygınlaşması ile birlikte Roma İmparatorluğu'ndaki köle ve suçlulara yapılan dövme uygulaması yavaş yavaş terk edilmiştir (Greek and Roman Tattoos, 2018).

1.2. Dövme Sanatının Tarihçesi

Dövme insanlığın var olduğu günden beri, Mezopotamya, Mısır, Kuzey ve Orta Avrupa, Amerika, Yunanistan, Anadolu, Asya, Okyanusya ve Japonya olmak üzere dünyanın dört bir tarafına yayılmış tüm kültürlerde kendini çeşitli şekil ve motifler ile yüzyıllarca sürdürülen bir gelenek olmuştur. Dövme MÖ 1400 yıllarında Tevrat (Musevilerin kutsal kitabı)'da, Roma ve Yunan dönemi bilginleri ve tarihçilerince günümüze kadar gelmiş olan el yazmalarından görülmüştür. Yazı öncesi dövme ile ilgili kanıtlar ise arkeolojik kazılarda bulunmuş resim ve heykellerdir. Dövme teknolojisinde kullanılan çeşitli araç ve gereçler ve özellikle mumyalama günümüze kadar kendini korunabilmeyi başarmış dövmeli insan bedenlerinde varlığını korumuştur (Uğur Çerikan, ve Alanko, 2016:167-170).

Dövme sanatı farklı teknikler ile insan vücuduna işlenen bir nakış olan dövme yıllardan beri kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Tarihin dili, kültürün DNA'sı, duyguların bir ifade şeklidir. Dünyanın modern kültürlerinden, en ilkel kabilelerine kadar varlığını sürdüren dövme sanatı, bu geleneğini Anadolu'da da sürdürmektedir. Geleneksel dövme motifleri, geçmişten günümüze kadar sessiz bir dille nesilden nesile aktarılmış ve kimi yerde işaret veya motiften öte bir aidiyet simgesi halini almıştır (Gençel, 2018).

Dövmenin tarihi ile ilgili en eski bilgiler çok az sayıdaki mumyalarda elde edilen verilerdir. Dövme uygulamasının dünyanın farklı coğrafyalarında ve medeniyetlerinde en bilinen dövme mumyaları aşağıda verilmiştir.

Farklı coğrafyalarda yaşayan farklı kültürlere sahip topluluklarda bilinen en eski dövmeler mumyalar aracılığıyla elde edilmiştir. “19 Eylül 1991 tarihinde, yaklaşık 5300 yaşındaki Buz Adam, diğer adıyla Ötzi Avusturya-İtalya sınırındaki Ötztal Alpleri’nde bulunmuştur. Elde edilen görüntüler analiz edilerek Buz Adamı Ötzi’nin vücudunun tamamındaki dövmeler belirlenmiştir. Buz Adam ölmeden önce vücudunda 61 adet dövme taşıdığı görülmüştür (Samadelli vd 2015:754-757).

Dövmeleri üstünde yapılan önceki çalışmada, yapılan dövme uygulamasının, bilhassa bel ağrısı ve dizlerdeki, ayak ve el bileklerindeki dejeneratif eklem hastalıkları için bir tür tedavi ya da tanı amaçlı yapıldığına ağırlıklı olarak inanılmıştır. Varılan sonuç göstermiştir ki; Buz adam üzerindeki tüm dövmeler morfolojik olarak bel ve eklemlere yakındır ve dejenerasyonlar da önceden yapılmış radyolojik incelemelere dayandırılmıştır. Diğer çalışmalar, buz adamın dövmelerinin akupunkturun erken bir formu olduğu ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca, akupunktur noktalarına yapılan dövmeleme uygulamasının tedavideki etkinlik olabileceği gösterilmiştir (Samadelli vd 2015:754-757).

Ötzi’nin dövmeleri Asya damgalarını anımsatmaktadır. Şekil 1.1’de görülen dövmeler sağ ayak bileği ve dizinin arka kısmında görülen dövme OKH damgasıdır. OKH halkı Anadolu’dan Asya’ya oradan bütün Akdeniz kıyılarına yayıldıkları ve simge ve işaretlerini bayraklarında kullandıkları bilinmektedir.

Bütün Asya’ya dağılan OKH ve TUR boyları benzer dili konuştukları ve benzer inançlara sahip insanlardır. Amerika kıtasına yayılan Kızılderililer de benzer inançlara sahiptirler. Bunların vücutlarının bazı bölgelerine dövme yaptırdığı bilinmektedir (Berkmen 2019). Şekil 1.2’de vücudunun göğüs ve kol kısmında bulunan dövmeler gösterilmiştir (Berkmen, 2019).

Şekil 1.1: Ötzi mumyası üzerinde bulunan dövmeler
Kaynak: Berkmen, 2019.

Şekil 1.2: Göğsünde ve kollarında dövmeleri bulunan bir yerli
Kaynak: Berkmen, 2019.

1993 yılında arkeolog Natalia Polosmak tarafından Pazırık'ta bulunan, MÖ 5-3. yüzyıllara tarihlendirilen, 25 yaşında öldüğü tahmin edilen bir kadın asilzadeye ait olduğu düşünülen mumyaya Buz Bakiresi (Buz Prenses Ukok) adında olan bu mumyanın hayvan desenli dövmelerle süslenmiş olduğu görülmüştür.

Afrika'da Skatrizasyonda, jilet veya dikenler ile oluşturulan küçük kesilerin kömürle ovalanması sonucunda deride dekoratif desenler meydana getirilmektedir. Bu dövmeler genellikle sosyal ve siyasi statü, karakter özellikleri ve dini otoritenin göstergeleridir (African Tattoos, 2018)

Kuzey Amerika yerlilerinde dövme, genellikle dini ve büyüsel uygulamalarla ilişkilendirilmiştir (North American Tattoos, 2018). Eskimolar tarafından uygulanan

dövme kadınlar arasında sık görülen bir uygulama olmuştur. Eskimolar dövme uygulamasını; deriyi iğneyle deldikten sonra, ise bulanmış bir ipliği deriye geçirerek gerçekleştirmişlerdir (North American Tattoos, 2018).

Avrupa Yunan ve Roma tarihçileri Galyalılar, Keltler, Gotlar, Cermenler, Piktler ve İskoçlar gibi birçok Avrupa uygarlığının dövmelere sahip olduklarını bildirmişlerdir (Pictish Tattoos, 2018).

Dövme Antik Yunanistan ve Roma'da mahkûmları ve köleleri işaretlemek için kullanılmış ve MS 325 yılında Hristiyanlığı Roma İmparatorluğu'nun resmi dini ilan eden İmparator Kostantin yüze yapılanları; MS 787 yılında ise Papa 1. Hadrian her tür dövmeyi yasaklamıştır. Dövme 19. yüzyıla kadar Hristiyan dünyasında bilinen bir uygulama olmamıştır (Greek and Roman Tattoos, 2018). Osmanlılara, Cezayirli gemicilerin aracılığı ile görülmeye başlanmıştır. Yeniçerilerce, bağlı bulundukları "orta"yı (bölük) simgelemek amacıyla 17. Yüzyıldan itibaren başlanmış olup Yeniçeri ocağının kapatılışına kadar sürmüştür (Kadıoğlu, 2002).

Geçmişten günümüze kadar Arkeik toplumlardan pek çok edebi ürün gelmiştir. Bu edebi ürünlerden destan, mit, efsane veya masalsı anlatılar, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan en anlamlı ürünlerdir. Bunlar, Arkeik toplumuna ait özgü duyguları ve düşünceleri yansıtmaktadır. Ayrıca, bu özellikleri ile insan davranışlarının daha anlaşılması için önemli bir bilgi kaynağı olmaktadır (Nar, 2017: 56).

Dövme izleri dinsel inanışlarda da görmek mümkündür. Dövmenin temeli kişinin vücudunu ve ruhunu korumaktır. Bu durum ilgili toplulukların dinsel inançlarını ve mitlerini atıfta bulunarak bunları şekil ve resimlerde göstermektir.

Yer ve Gök dinleri ile ilgili inanışlarda ve mitlerde, dövmenin insanları kötülükten ve kötü ruhtan koruduğuna, savaşlarda düşmana karşı başarı kazandırdığına ve kötülüklerin iyiliklere mağlup geldiğine inanılmaktadır. Hayvan-ata'dan geldiğini gösterme ve bu ata ve bireyin koruyucusu olacak hayvan ruhunun muhafaza altında hayatını devam ettiği, ölümden sonra dirilme, diğer dünyaya giderken hayvanı vasıta gibi kullanma, çekiciliğini yükseltme üzere süslenme ve benzeri amaçlarla yapıldığı

söylenmektedir.(Hazar, 2006; National Geographic, 2015: 45-50; Çağlayandereli ve Göker, 2016: 2547).

Mezopotamya'da MÖ 3000'li yıllardan kalmış demir damgalar, daha çok Babillerde ve Asur döneminde kölelerde, hayvanlarda ve tapınakların adak ve mülkiyetini belirlemede kullanılmıştır. Mezopotamya'da dövmenin hem mülkiyeti belirlemede, hem de köle ve suçlu olanları cezalandırmada bir "cezalandırma işareti" gibi kullanılmaktadır (Frahm, 2010: 130-132; Gevaryahu, 2010: 16). Ayrıca, pek çok yazılı belgede dövmelerin Babil'de kölelerin mülkiyet hakkını belirlemede kullanıldığına ait bilgiler mevcuttur. Ayrıca, Yeni Babil dönemi ve Geç Babil döneminde de köleler ve tapınak görevlileri, Sümerlerin Uruk'taki E-anna Tapınağına ait mülkiyet hakkını gösteren ve Tanrıça İştar'ı bir yıldızla işaretlenmiştir. Babil'de dövmeyi cezalandırma simgesi için kullanmanın kanıtı özellikle köle kiralama kanunu olan Ana İttişu kanunlarıdır. Ninova'da (Dicle nehri üzerindeki Antik kent) kölelerin alnına Akatça dilinde "Ben bir kaçağım, beni yakalayın" anlamına geldiği işareti yazıldığını göstermektedir (Frahm, 2010: 131)

Dövmeyi, Kuzey ve Doğu Avrupa'daki Cucuteni-Trypillia, Japonya'daki Jömon, Anadolu'daki Hitit, ve Afrika'daki Mısır kültürlerinde tapınma ve adak ritüelleriyle ilgili olarak da ortaya çıktığını görmekteyiz. Mısır ve Orta Avrupa kültüründe dövme mistik bir tedavi metodu olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, Mısır ve Greko-Romen kültürlerinde dövme sembolu bir aşağılama ve cezalandırma işareti olarak köle, suçlu ve savaş esirlerinde kullanılmıştır. Trakya, İskit, Dacians, Galya, Picts, Kelt ve Bruton kültürlerinde dövme uygulaması bir soyluluk, yiğitlik ve bilgelik sembolü olarak kullanılmıştır. Çinlilerde ve Türklerde dövme simgesi çoğunlukla kabile veya boyları, kast ya da sınıfları birbirinden ayırmak için bir "logo"veya "arma" olarak kullanmışlardır. (Uğur Çerikan ve Alanko, 2016: 185). Tablo 1.1'de dövmenin tarihsel gelişimi verilmiştir.

Tablo 1.1: Dövmenin geçmişten günümüze tarihsel gelişimi

Taş Devri	**2.6 Milyon** Dövme ile ilintili kil ve kırmızı topraktan yapılmış boya kutuları. **MÖ 6000** Çatalhöyük kalıntıları, insan görünümlü dövmeli figürleri. **MÖ 6000** Hacılar Höyüğü kalıntıları, insan biçimli dövmeli figürleri. **MÖ 5000** Japonya'da Jömon kabilelerinde denedeki bezeme niyetli dövmeler. **MÖ 4750** TrypilliaCucuteni kültüründe dövme kalıntısı.
Bronz Devri	**MÖ 3250** Dönemine ait Buz Adam Otzi"nin vücudunda 61 dövmenin olması. **MÖ 3000** Japonya'da mezarlardan çıkartılan yüzleri dövmeli kil heykeller **MÖ 2160** Mısır'da mumyalanmış kamış ve yaprak boyaları ile yapılmış çeşitli dövme izleri **MÖ 2000** Asur ve Babil köle ve hayvanların da dövme işareti **MÖ 2000** Musevilerde dövme yasaklanmış. **MÖ 1500** Bedenlerde bezeme amaçlı Mısır dövmesi kalıntıları
Demir Devri	**MÖ 1200** Polinezya adalarında dövme moda ve süslenme amaçlı kullanılması. **MÖ 500** Pazırık'ta bulunan Buz Bakiresi (Buz Prenses Ukok) **MÖ 400** Rus arkeolog Sergei Rudenko tarafında mumyalamış savaşçıdaki dövmeler **MÖ 300** Japonya'nın Jömon kabilesinin dövme kullanımına ilişkin buluntu.
İlk Çağ	**MÖ 020** Trakyalılar'da süslenme amaçlı dövme işaretinin kullanması. **MÖ 027** Yunanlılarda köle ve suçlularda cezalandırma işareti olarak dövme kullanılması. **MS 300** St. Lawrence Adası (Sibirya) dövme desenli kalıntılarının bulunması.
Orta Çağ	**MS 600** Roma döneminde Amedius Aetius tarafından dövme ile ilişkili kitap. **MS 787** Papa I Hadrianus Hıristiyanlarda dövmenin yasaklanması **MS 400** Roma ordusunda kullanılmasının yasaklanması
Yakın Çağ	**1769** Kaptan Cook'un Yeni Zelanda ve Tahiti'ye Adasında dövmeyi bulması ve ta-tatu ve tattoo sözcüklerin kullanımı. **1846** Martin ve kızı Nora Hildebrandt'ın New York'ta ilk dövme yerinin açması **1862** Galler Prensi Edward'ın dövmeyi bedenine yaptırması. **1882** Kral VII. Edward'ın oğlu George'nın vücuduna dövme yapması. **1877 - 1961** Maud Stevens Wagner'in ünlü dövme sanatçısı olarak ortaya çıkışı. **1891** ABD'de elektrikli dövme için patent alınması. **1861-1865** ABD'de milliyetçi ve vatansever dövme işaretlerin yaygınlaşması.
Günümüz	**1914-1918** 1. Dünya Savaşında askerin dövme kullanımı **1939-1945** II. Dünya Savaşı sırasında askerler arasında dövme kullanımı artması halk arasında ise önemini kaybetmesi. **1960** Dövmenin geleneksel bir sanat dalı olarak kabul edilmesi. **1970** Dövmenin özellikle kadın ve gençler arasında bir alt kimlik işareti olarak kullanılması **1980** Dövmenin Moda ve güzellik sektöründe kendini göstermesi ve endüstrileşmesi **2013** Günümüzde artık elektronik dövmenin gelişmesi ve kullanılması.

Kaynak: Uğur Çerikan ve Alanko, (2016:193).

Mezopotamya tarihinde dövme, köle ve suçluları cezalandırmak için kullanılmıştır. Erken Babil devrinde sadece suçlular değil aynı zamanda köleler veya anne-babasına karşı gelip sonra köle olanlarda damgalanmışlardır. Orta Babil dönemindeki yazılı belgelerdeki köle olanların sahiplerinden ayırt edebilmek için damgalanmışlardır.

Yeni Babil döneminde yaşayan köleler ise kol veya ellerinde sahiplerine ait bir kimlik gösteren bir damga vurularak sahiplerinin kim olduğu anlaşılsın diye damgalamayı kullanmışlardır (Bozkurt, 1981: 77).

1.3. Hint Kültüründe Dövme

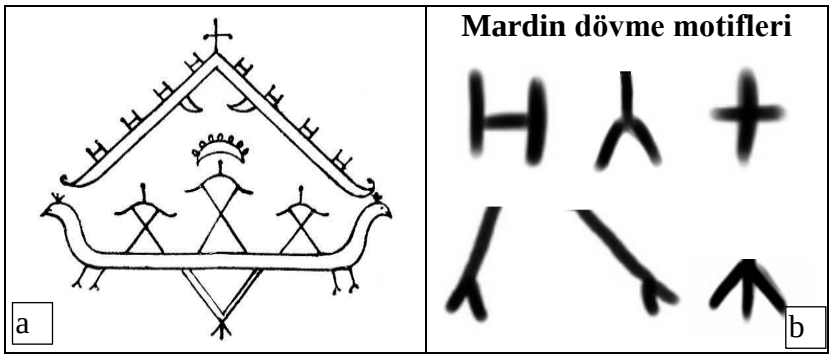
Hindistan'da dövme kültürünün çeşitliliği fazla olmasına rağmen, konuyla ilgili çok fazla literatür çalışmalarına ulaşılamamaktadır. Bunun nedeni olarak, Hindistan'ın dövme yapan kabilelerinin çoğunun yakın zamanlardaki iç bölgelerden uzak yerlerde yaşadığı ve uzun zamandır medenileşmemiş ve önemsiz görünen dövme gibi kabile uygulamalarını reddettiği için bastırılmış, unutulmuş veya ayrımcılığa uğradığı gerçeğiyle ilişkilendirilebilir. Kentlerdeki modern ve kültürel yaşam tarzlarına kıyaslandığında, dövme yapan yerli insanlar dövmelerin onların kabile kimliğinin göstergesi olduğundan bunu bir küçümsenme olarak görürler (Krutak, 2009).

Hindistan'daki bazı etnik gruplar da dövmenin "tıbbi" önemine inanıyor. Carkandlı Mal Paharia (Hindistan'da bir aşiret) kadınları, dövmenin bedensel organları sağlıklı tuttuklarını ve düzgün çalışmalarına yardımcı olduklarını düşünmektedirler. Pencap'ta (Hindistan'nın kuzeybatısında bir eyalet) yaşayan Müslüman Maler kadınların alnına yerleştirilen dövme izlerinin çocuk doğumunda güvenli teslimatı teşvik ettiğine inanırlar.

Hindistan'da, bir kız yürümek için yeterince büyük olduğunda, dövülür. Bazı durumlarda, dövme onuncu veya on birinci yıla kadar ertelenir, ancak her durumda kız evlenmeden önce tamamlanması gerekir. Bunu ihmal etme, sosyal ve dini bir suç olarak kabul edilir. Malar veya dolaşan Dhokar kadını dövme sanatçılarıdır ve dövme işaretlerini üretmek için üç yönlü bir demir alet kullanırlar. Dövme pigmenti kurum, tercihen kömürleşmiş behloa (Semicarpus anacardium) odundan yapılmıştır. Anne sütü kurum içine karıştırılmaktadır.

Hindistan'da dövme markalarının, ölümlü çerçevenin içinde "bütün küçük erkek veya kadın" ile cennete göç ettiği yönünde yaygın bir inanç var. Başka bir deyişle, ölümden sonra hayatta kalan herhangi bir şey varsa, dövme izleri olduğuna inanılır, çünkü ruh onlar tarafından tanımlanır. Şekil 1.3'de Krishna'nın (Hint inanışında tanrı) Taç

dövmesi ve Mardin saha araştırmasında kaynak kişilerde kaydedilen dövmelerin benzerlikleri verilmiştir.

Şekil 1.3: Krishna'nın Taç dövmesi ve Mardin araştırma sahasında kaydedilen dövmelerin benzerliği

Kaynak-a: Krutak, 2009.

Çizimler- b): Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin.

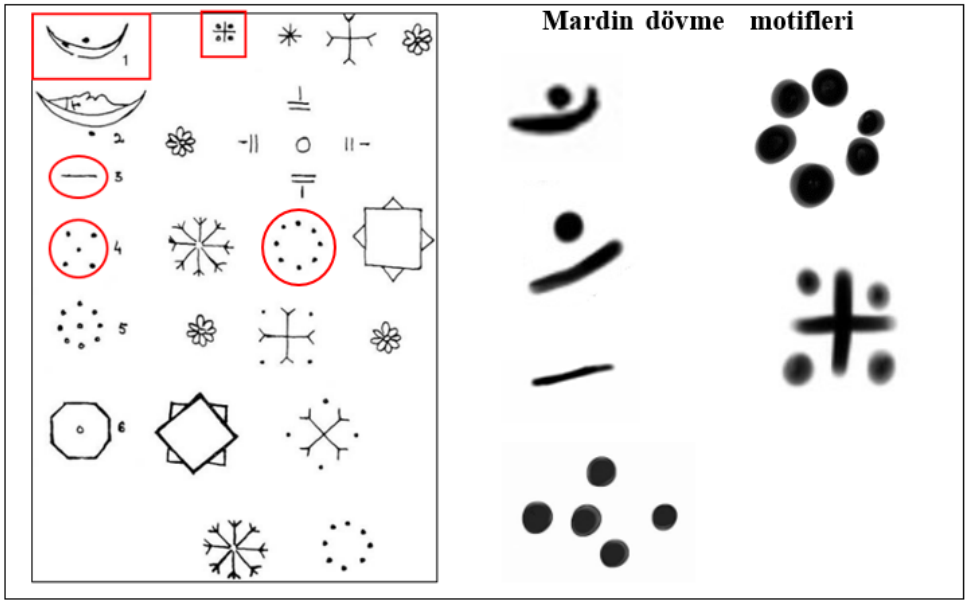
Hindistan'da Tamil Nadu eyâletinin başkenti olan Madras'da dövme sanatçı müşterileri gezen kadınlardır. Hasat mevsimi boyunca Madras'tan ayrılıp komşu bölgelerde dövme yaptıran kişiler olarak bilinirlerdi. Dövme yaptıranlar arasında Brahman kadınları, diğer Hindular, Paraiyas ve Tamil Müslümanları vardır. Desenler nokta veya düz çizgiden karmaşık geometrik desenlere kadar uzanıyor. Akrepler, kuşlar, balıklar ve lotus gibi çiçekler de dahil olmak üzere doğadan gelen motifler oluşturulmaktadır. Bunlardan, bazıları şans sembolleridir. Kadınlar arasında vücudun pek çok kısmında özellikle; kollar, alın, yanaklar ve çene üzerinde de dövme yapılırdı.

Hindistan geleneğine göre, bir kız yaklaşık sekiz yaşına geldiğinde, alnının ortasında bir "V" işaretini yapılırmış. Bu tasarım dışında, üç nokta, dikey ve yatay bir çizgi de yapılmaktadır. Dövmeciye; zerdeçal, tuz, kırmızı biber ve mahlol yapraklarına sarılmış bir madeni para verilirmiş.

Hindistan'da kadınlar dövmeyi akrabaları veya arkadaşı olan kadınlara yaptırmaktadırlar. Dövme yapımında bambudan yapılan kalem yardımıyla cilt üzerinde istenen desenler yapılmaktadır.

Gujarat'ta Mer gibi bazı kabileler, refah ya da zenginlik değil, dövmelerin öbür dünyaya eşlik eden tek temel şey olduğuna inanıyor. Bir Mer atasözü şöyle der: "Bu dünyadaki her şeyden mahrum kalabiliriz, ancak kimsenin dövme izlerini kaldıracak gücü yok. Dangs, (Dang Hindistan'ın Gujarat eyaletinde bir ilçe) benzer bir inancı paylaşırken işaretler bizimle cennete gidecekti, ancak dövülmezse ölümden sonra Tanrı onları yapmak için kızıl ötesi bir sıcak ot kullanacak.

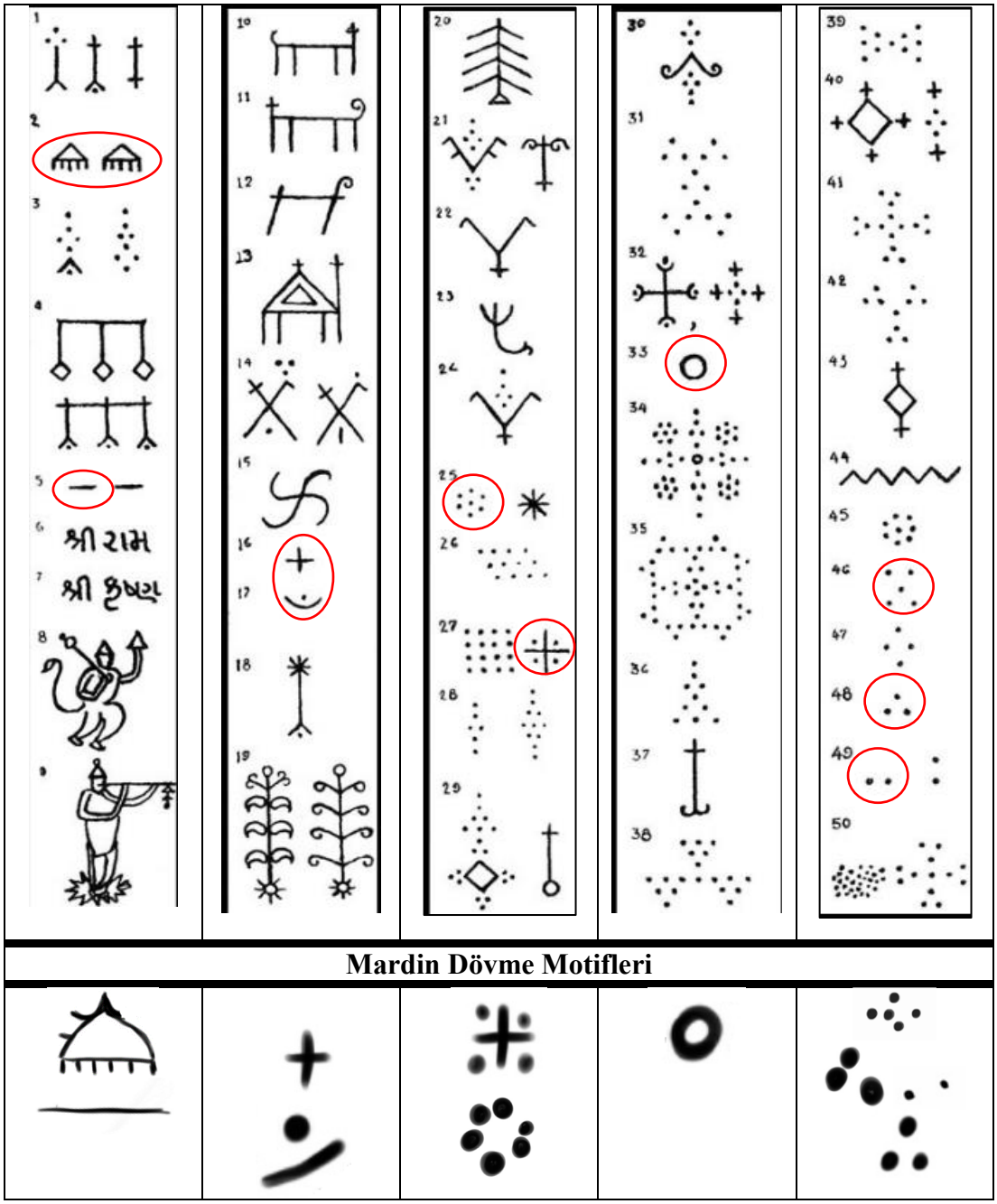
Mer kabilelerinin kızları genellikle yedi ya da sekiz yaşlarındayken dövme yaparlarmış. Önce eller ve ayaklar sonra boyun ve meme işaretlenir. Bir kızın evlenmeden önce dövmesi gelenekseldir; aksi halde kayınvalidesi, ailesinin "kaba ya da fakir" olduğunu söylemeye yatkındır. Mer kadınının en sevdiği dövme tasarımı boynu saran ve göğüslere doğru aşağı doğru hareket eden hānsalidir. Mardin dövme motifleri ile Hindistan dövme motifleri ile benzerlikleri Şekil 1.4'de verilmiştir.

Şekil 1.4: Hindistan dövme motifleri ile Mardin araştırma sahasındaki motifler ile karşılaştırılması
Kaynak: Krutak, 2009.
Çizimler- b): Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin.

"Hindistan'da Kadın Dövme Tasarımları Üzerine Notlar" başlıklı 1902 tarihli bir makaleden, alnı veya çeneyi köstebek olarak simgeleyen siyah bir noktanın, taşıyıcıyı kötü gözlerden koruduğunu Şekil 1.5'de gösterilmiştir. Nokta; ay'a yaklaşma, sevgi dolu bir çiftin buluşmasını temsil eder. Hilal boynuzları arasındaki bir nokta, Ay'ın

yüzünü temsil eder. Kaşlar arasındaki çizgi, kırmızı tozu veya bu noktaya uygulanan tüm kötülüklerden korunan külleri temsil eder. Mardin dövme motifleri ile benzerlikleri Şekil 1.5'de gösterilmiştir.

Şekil 1.5: Mer dövme sembolleri ve Mardin araştırma sahaları dövme motifleri ile benzerliği

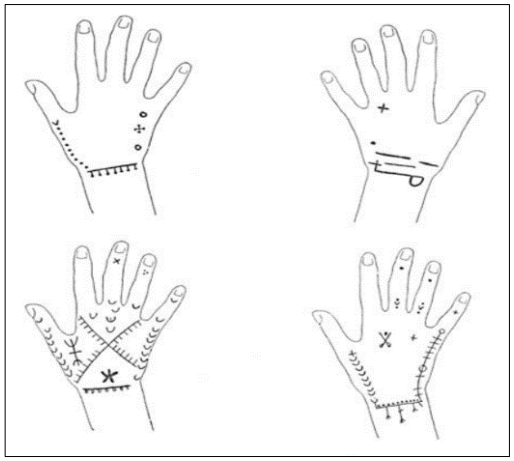
Kaynak: Krutak, 2009.

Çizimler- b): Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin.

1.4. Arap Kültüründe Dövme

Dövmeye; veşm, vesm, nesh gibi terimlerle ifade etmektedirler. Dövmenin Araplar ile Anadolu'ya geldiği ve yayıldığı düşünülmektedir. 50-60 yaş ve üstü kadınlarda daha sık görülen dövmeler, genç Arap kadınlarda çok tercih edilmemektedir. Dövmenin dinen günah olma düşüncesinin çok yaygın olduğu ve yapanların bugün olsa dövme yapmayı düşünmeyeceklerini ifade etmişlerdir.

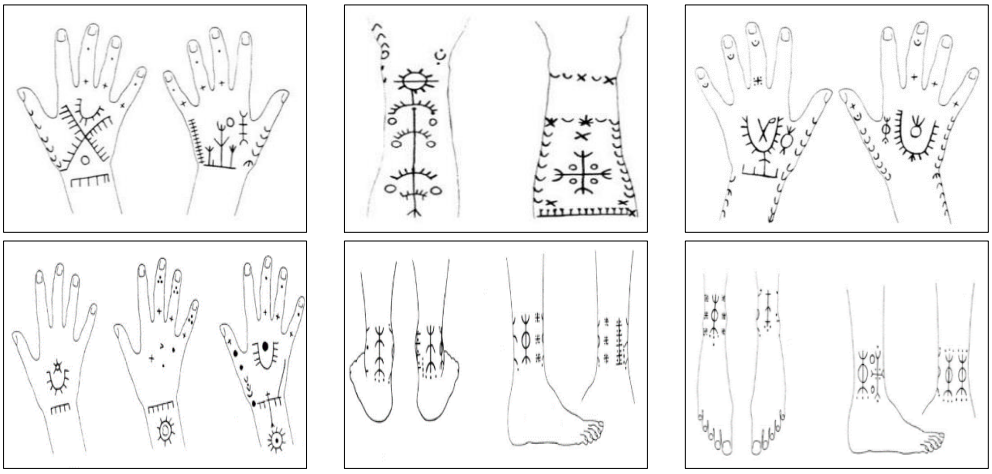
Araplar nazar, şaka ve dövmenin terapötik (tedavi edici, terapi) gücüne olan inanç gibi birçok inancı paylaşırlar. Irak'ta, Araplar romatizmayı, yaraları, çürükleri veya burkulmaları iyileştirmek için acı bölgesine dövme yaptırırlar. Arap kadınlara süsleme amacıyla güzel tasarımlar uygulamışlardır.
Irak'ta kadınların dövmelerinin en önemli kaydı, 1930'larda fiziksel antropolog ve akıcı bir Arap konuşmacı olan Dr. Winnifred Smeaton tarafından derlenmiştir. Bu çalışmanın kapsamı ve önemi nedeniyle, 1937'de Amerikalı Antropolog'un 39'uncu sayısında yer alan "Irak Arapları Arasında Dövme Yapma" başlıklı makalesinde; Birçok insan, kurumun bir kızı emziren bir kadının sütü ile nemlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Kız çocuğu emziren anne sütünün yatıştırıcı ve soğutucu özelliği olduğunu belirtilmiştir. Kullanılan aletler, boyutlarına ve yapan kişinin tekniğine göre sayısı değişen dikiş iğneleridir. Yapan kişinin zevkine ve yeteneğine bağlı olan tasarım, boyaya batırılmış iğneler ile cilt üzerinde çizilir ve daha sonra delinir. Dövme yüzeyinde kanama olabilir veya olmayabilir. Sabahları dövme işlemi yapmanın daha iyi olduğunu ifade edilmiştir. Öğlen yapılırsa çok kanar. Şekil 1.6'da Irak'lı kadınların dövmesi görünmektedir.

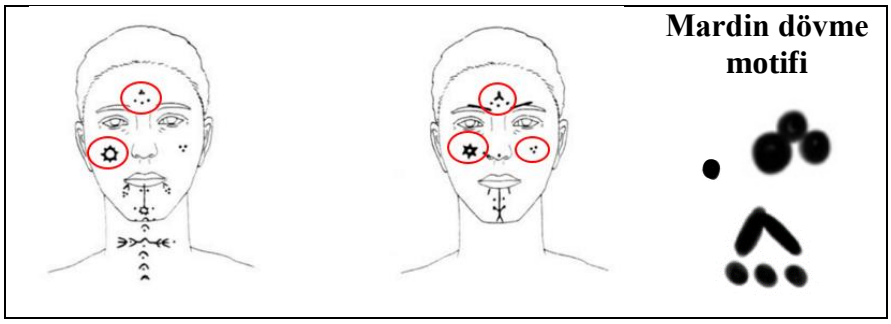
Şekil 1.6: Irak'tan kadınların dövmesi
Kaynak: Krutak, L. 2010

1.5. Irak Yezidilerinde Dövme

Yezidilerde misht veya mesh adı verilen çeşitli tarak tasarımları dövme motifleri ile ilişkilendirmektedir. Yezidi kadınları tarafından nazardan korunma bir yıldızı ve iki noktayı çevreleyen yarım daire biçimleri dövmelerde, iyileştirme özellikleri nedeniyle romatizmayı ve baş ağrılarını iyileştirmek için yapılırmış. Iraklı Yezidilerin el ve ayak bileği dövme tasarımları Şekil 1.7 ve Şekil 1.8'de gösterilmiştir (Krutak, 2010).

Şekil 1.7: Iraklı Yezidilerin el ve ayak bileği dövme
Kaynak: Krutak, 2010

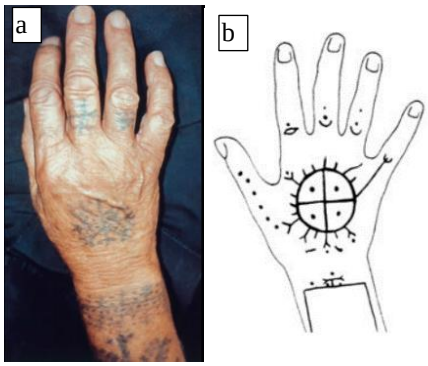
Şekil 1.8: Yezidi erkeklerin Irak'tan yüzdeki dövmeleri

Kaynak: Krutak, 2010.

Çizimler- b): Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin.

1.6. Balkan Kültüründe Dövme

Büyük Konstantin (yaklaşık 280-337 M.S.) Roma İmparatorluğunun yerini Bizans'a (İstanbul) taşıdıktan sonra Hristiyanlığı devletin dini olarak kabul etmiştir. 7. ve 8. yüzyıllara kadar Bizans sikkelerinde güneş tekerleği olarak başlayan haç en belirgin işaret olarak kullanılmıştır. Bu işaretlerin her birinin sonunda küçük bir güneş ya da Ay'ı temsil eden kırılmış bir güneş tekerleği gibi hilal benzeri işaretler bulunmaktadır. Arap, Arnavut, Bosnalı ve Kürt aşiretlerin kadınlarının vücutlarına yaptıkları dövmeler Bizans sikkelerindeki ay, güneş ve haç işaretlerin benzeridir (Şekil 1.9).

Şekil 1.9: a) Bosnalı kadının el dövmeleri, b) Arap kadının el dövme motifi

Kaynak: Krutak, L. 2010,

Fotoğraf: Michael Laukien

1.7. Orta Asya Türk Tarihinde Dövme

Orta Asya steplerinde yaşayan Türk topluluklarında dövmenin farklı uygulamalarının yapıldığı bilinmektedir. Pazırık, Katanda, Şibe, Esik ve Noin Ula kurganlarıdır. Bunlar; Altay bölgelerinde bulunan eski tigin (prens) mezarıdır. Pazırık kurganları Hun Türkleri dönemine ait olduğu birçok dini, mitolojik, arkeolojik ve sanat tarihiyle ilgili olduğu kanıtlarda mevcuttur (Pazırık Kurganları, 2011). (Şekil 1.10).

Şekil 1.10: Pazırık Kurganları
Kaynak: Pazırık Kurganları, 2011

1993 yılında Rus arkeolog tarafında Rusya, Moğolistan, Çin ve Kazakistan sınır bölgelerinin birleştiği Güney Altay'daki Ukok Yaylasında, Pazırık kurganları kazı çalışmalarında bir kadın mumyası bulunmuştur (Şekil 1.11). Pazırık'ta MÖ 5-3 yüzyıllarına ait soylu bir aileye sahip olan Buz Bakiresi / Ukok Prensesi / Altay Prensesi adı verilen, muhtemelen 25 yaşlarında öldüğü sanılan ve hayvan motifleri ile süslenmiş bir mumya, arkeolog Natalia Polosmak tarafında gün yüzüne çıkarılmıştır. Mumya doğal bir şekilde korunmuş halde, buzlu bir şekilde günümüze kadar kendini korumuştur. Muhtemelen ölünün defin işlemi yapıldıktan sonra mezar odası sularla doldurulmuş, Altay'ın yüksek yaylalarının soğuk havasından dolayı bu su buz tutup günümüze kadar gelebilmiştir (Pazırık Kurganı, 2014).

Şekil 1.11: Buz prensesi ve dövmeleri

Altay Prensesine ait bozulmamış tahrip olmamış, Pazırık Kurganlarının ünlü mumyalarından olan genç kadın Pazırık ve Türk Kültürünün önemli örneklerinden biridir. Mumyalama işleminin yapılmasıyla, prensesin bedeninde modern diyebileceğimiz anlamda, dövmelere benzeyen vücut süslemeleri korunmuştur. Prensesin sol omzunda mitolojik bir hayvan resmi bulunmaktadır, bunlar akbaba gagası, oğlak boynuzu ve bir geyikten oluşmaktadır. Başparmağın ve kollarında da hayvan resimleri bulunmaktadır. Başparmağında çiçeklerle biten boynuzlarıyla bir tür geyik dövmesi vardır. Buz bakiresi olarak adlandırılan mumyalanmış insan ve bunun gibi bedenlerinde hayvan motifli dövme bulunan mumyalar bulunmuştur. Şekil 1.12'de Altay Ukok bölgesi gösterilmiştir.

Şekil 1.12: Altay Ukok bölgesi

Pazırık Kurganı'nda tespit edilen dövmeler bulundukları coğrafyadaki yaşam tarzını ve inanç sistemlerini temsil ettiği ileri sürülmektedir. Vahşi yaşamdaki av sahnelerinin yorumlanarak aktarıldığı dövme desenlerindeki hayvan motifleri, doğanın kıvraklığı

ve canlılığını yansıttığı dikkati çekmiştir. Dövmelerde ayrıca mitolojik özelliklere sahip, stilize edilmiş geyik, kanatlı at, dağ keçisi, kaplan, yırtıcı kuş, pars ve balık gibi özgün hayvan figürlerine ve bitki motiflerine rastlanmıştır (Diyarbakırlı, 1972).

Kurganlarda çıkan mumyalanmış cesetler ki dövme şekillerinde, hayvan ve hayvan uzuvlarının üzerinde yapılan dövmeler dönemin ve zamanın yaşam şartlarını uygun şekilde yapılmıştır. Pazırık kurganında çıkan dövmeler yaşanılan coğrafyanın yaşam tarzını yansıttığı görülmektedir. İskitlerde, Hunlarda, Göktürklerde görülen dövme stillerinde ve bazı objelerde inanç sistemlerinin ve yaşam tarzlarının etkileri görülmektedir.

1.7.1. İskit dönemi

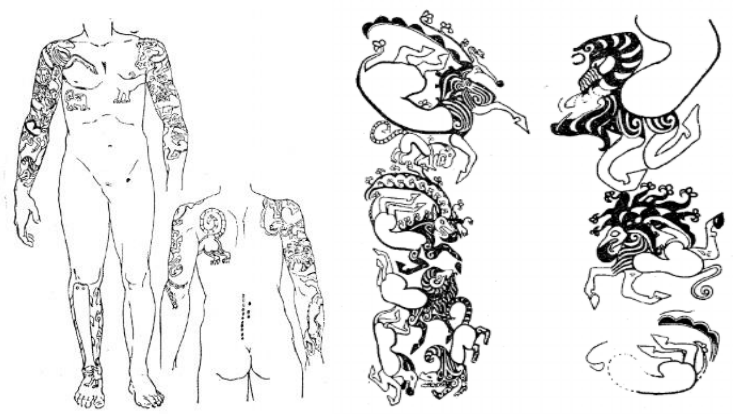
Eski medeniyetlerdeki Türk topluluklarında dövmeler görülmektedir. İskitlerin (Sakalar), Hunların ve Göktürklerin sanatlarında da dövme örneklerinde vahşi hayvan şekilleri, düşsel ve mitolojik bazı özellikler yüklenmiş dövmelerde görülmektedir.

Altay Mitoloji ve destanlarında geyik önemli bir yer tutar. Günümüzde, geyik kutsal kaya resimlerinde piktogram, Türk masal motifi olarak görünmektedir. Efsanelere göre, Hun ataları Maecotis geçitlerinde (Azak denizi) sihirli bir geyik yol göstermiştir. Bu efsaneler Hunların efsanelerine ışık tutmuş, İskitler arasında da yaygındır ve geyiğin özel bir yeri vardır (Diyarbekirli, 1972). Dövmenin en mükemmel şekilleri Hunlarda, Mayalarda ve Polinezyalılarda görülmektedir. Tunçderililerden de dövme geleneğinin oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Döğme (Tatu) bir Orta Asya Türk geleneğidir. Amerika'ya ve Pasifikle, Ziğurat tapınaklarına göçlerle geçmiştir (Tanju, 1969).

1.7.2. Hun Dönemi

Hunlara ait Pazırık kurganında bulunan erkek mumyası Hunlular asil ve kahramanlarına dövme yaptırabildiğini, daha sonra Oğuz Boylarında, Kırgız ve Kazaklarda da bu geleneğin devam ettiği bilinmektedir. Altay dağlarında, Hun çağına

ait ikinci Pazırık kurganlarında çıkan mumyalanmış asil bir Hunluya ait dövme motifleri Şekil 1.13'de gösterilmiştir (Diyarbekirli, 1972).

Şekil 1.13: Hun çağına ait ikinci Pazırık kurganında asil Huna ait dövmeler
Kaynak: Diyarbekirli, 1972.

Orta Asya'da, Hunların ve Proto–Türklerin (Ön Türk), Ukok kurganları ve Pazırık kurganlarından günümüze kadar gelmiş mumyalı cesetlerde görülen dövmelerin sanat değeri yüksek uygulamalar olduğu görülmektedir. Bu dövmeler için kullanılan metot ise, çoğunlukla is, kömür, yağ ve bitki özü karışımlarında oluştuğu kabul edilebilecek karışımın iğneler yardımıyla deri altına enjekte edilmesidir (Kaya, 2019).

Doğu Türkistan'da bulunan Asya'nın en büyük ikinci çölü olan Taklamakan Çölü'nün doğusunda Lobnor veya Karagöl denilen gölün kuzeyinde ve Karagöl'ün doğu tarafında Lu-lan kasabası bulunmaktadır. Çin'in Doğu Türkistan eyaletindeki Tarım Havzası'nda bulunan Lolan güzeli tarihe meydan okuyan olağanüstü güzelliğiyle ölümünden 3980 yıl geçmesine rağmen uzun kızıl saçları ve uzun kirpiklere sahip onlarca mumyalardan biridir. Lolan aynı zamanda bir büyük tarihi oymağın ve boyun adı olarak da bilinmektedir. Bu isim, Hun İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır. Anadolu'daki yerli halk, Lolan halkına "LOL" ve bu halktan olan kişilere de "LOLIC" demektedir. Lolan'lıların kabile ve soyadlarına Türkiye'de Erzincan,Varto, Bingöl, Pülümür, Aşkale ve Kars'ın Selim ilçesi ve köylerinde rastlanılmaktadır. Lou-Lan, Doğu Avrupa'nın Valday sırtlarında, Polonya'nın kıyı şeridinde kurulmuş olan Danzig kenti ile Pülümür-Bingöl ve Varto'daki Danzig köy isimlerinin bulunuşu, Lolan oymaklarının Hun göçleri sonucunda gittikleri bu yerlere

kendi adlarını verdiklerini göstermektedir (Kocadağ, 2003). Şekil 1.14'de Lolan güzeli mumyası gösterilmiştir.

Şekil 1.14: Lolan güzeli mumyası
Kaynak: Kocadağ, 2003

1.7.3. Göktürk ve Uygur Dönemi

Dövmede kullanılmış olan motiflerin birçoğu Göktürk ve Oğuz devletlerine ait tamga örneklerinde görülmüştür. Göçebe bir hayat yaşayan Türk topluluklarının gökyüzünü gözlemleyip yaşamlarını, göçlerini ve yollarını Güneş, Ay ve Yıldız olan gök cisimlerine uyarlayıp bunları kullandıkları sembollere yansıtmışlardır. Sembolleri vücutlarında görünen kısımlarına özellikle aile, aşiret, soy, sop dövmelerini yaptırmışlardır.

1.8. Anadolu Selçuklu Döneminde Dövme

Türklerin kayalara çizdikleri evrensel izlerinin benzerleri, çini tabaklarda Türk Selçuklu kadınlarının ellerinde ve ayaklarında "dövme motifi şeklinde görülmektedir. "Daire içinde artı işareti "Tengri" olarak okunur. Psikanalist C. Gustav'a göre bu işaret en arkaik "Tanrı" ikonogafsidir. Dıştaki daire sembolü gökyüzünü ve gökyüzünün yuvarlaklığını gösterir. Artı işareti, dört yön sembolizmi ile birlikte yeryüzüne işaret eder. Bu işaretler eski Türk Kozmolojisinde de yer ve gök olarak ifade edilmekteydi. Türk inançlarında tanrının "tezahürü" olan her şey; yeryüzündeki ağaçlar, dağlar, ırmaklar ile gökyüzündeki ay, güneş ve yıldızlar kutsal sahibidir. İşte bunun için bu

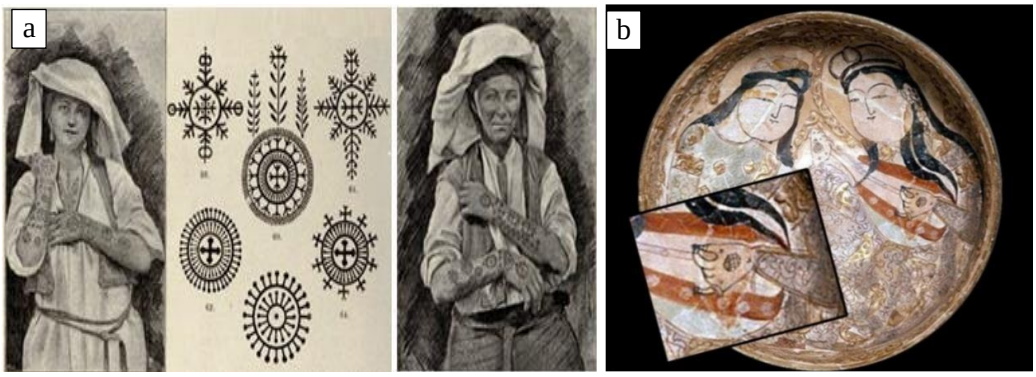
"tamga" "tengri" olarak okunur. Böylelikle, yeryüzü ve gökyüzü kutsandığı düşünülürdü. Daire içindeki artı sembolünün, merkez noktası "axis mundi" yani, gökyüzünün merkezi noktası olan "kutup yıldızını" göstermektedir. Türklere göre; Kutup Yıldızı Tanrının Kapısıdır ve Şamanlar "Esrik" kozmik yolculuklarında, ancak bu kapıya kadar gelebilmektedirler (Gençel, 2018). Güneş Pektoğrafi ve Selçuklu dönemi tabaklarda dövme işareti Şekil 1.15'de gösterilmiştir.

Şekil 1.15: Güneş Pektoğrafi ve Selçuklu dönemi tabaklarda dövme işareti

Kaynak: Gençel, 2018.

Selçuklu dönemine ait seramik tabak üzerindeki kadın figürünün el ve ayaklarındaki dövmeler, Bosnalı kadınların ellerindeki dövmelerle benzerlik olduğu görülmektedir. Bu benzerlik Balkan Yarımadası Orta Çağda özellikle Bosna-Hersek Slav ve Türk ırkından göçebelerin akın ettiği bir yer olması ve Tokuz Oğuz, Türk-Hun, Peçenek, Kuman ve Kıpçak Türkleri 11.yüzyılda Bosna'da yaşamaları ile ilgili olabilmektedir (Şekil 1.16).

Şekil 1.16: a) Bosnalı kadınların dövmeleri, b) Selçuklu dönemi tabaklarda dövme motifi

Kaynak: Gençel, 2018.

1.9.Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Dövme

Osmanlı döneminde dövme 19. yüzyılda Batılılaşma hareketinin etkisiyle, Avrupa'da kullanılan anlamlar ile benzer anlamlar da kullanılmıştır. O tarihte dövme, damga olarak da adlandırılmakta ve bir mesleği, bireylerin sosyal statüsünü veya aşireti ve tarikat gibi kişilerin kendini ait hissettikleri topluluğun işaretini göstermiştir. Özellikle Cezayirli gemiciler tarafında Osmanlı denizcileri arasında da dövme yaygınlaşmıştır. Osmanlı döneminde dövme özellikle Yeniçeriler tarafından yaygın bir şekilde yapıldığı ve çoğunlukla bunların bağlı bulunduğu "orta (birlik)"yı göstermektir. Bu gelenek Yeniçeri ocağının kapatılışına kadar devam etmiştir. Yeniçerilerin tam 196 ortası ve bir ortasının bir simgesi vardı. Bu simge bir nişan veya damga gibi vücuda uygulanırdı. Dövme Avrupa'da kullanılmış, o dönem Fransa'da fahişelik yapan kadınlar kollarına damgalar yaptığı ve yine Avrupa'da ve geç dönem diğer dünya ülkelerinde dövmelerin kişilerin mahkûmiyetini gösteren birtakım şekil, işaret ve simge olarak kullanıldığı görülmüştür (Kadıoğlu Çevik, 1996; Çoruhlu, 2015).

Osmanlı arması ,Sultan Abdülmecid zamanında kullanılmaya başlanıp, Osmanlı'nın sembolü haline gelen Osmanlı arması, çok ince detaylar ile işlenmiş ve her bir parçası devletin önemli bir dönemini, özelliğini veya unsurlarını gösterecek şekilde yapılmıştır. Dövme motifi olarak Osmanlı arması Şekil 1.17'de verilmiştir. Madde 10. Osmanlı Devleti adına faydalı işlerde bulunan ilim adamları, idareci ve askerlere verilen Nışan-ı al-i İmtiyaz (Çokyaşa, 2015).

Şekil 1.17: Dövme motifi olarak Osmanlı arması
Kaynak: Çokyaşa, 2015.

1.10. Türkiye Cumhuriyet Döneminde Dövme

Tarih boyunca farklı dillerde ve kültürlerde farklı şekilde ifade edilen dövme, Türk kültüründe "tamgalama" ya da "daglama" geleneklerinin bir parçası olarak kendini göstermektedir. Türk kültüründe "dağ", "dağlama" ve "tamga", "tamgalama" sözcükleri dövme için kullanılmıştır. Anadolu'nun farklı yörelerinde farklı kültürlerinde ve farklı ağızlarında dövme için, "dövün", "döğün", "döğme", "dek" ya da "dak" sözcükleri sık biçimde kullanılmaktadır (Uğur Çerikan ve Alanko 2016).

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra dövmeyi yaşamlarından tamamen çıkartmışlardır. Türk-İslam dönemine ait minyatürlerde görülen cin, dev ve faklı mitolojik figür tasvirleri ve dövmeye benzer süsleme motiflerinin yapılması, dövmenin Türk-İslam döneminde yasaklı olmasına rağmen halen gizliden gizliye devam ettiğini göstermektedir (Çoruhlu, 2015: 53).

Dövme geleneği Türkiye'nin farklı bölgelerinde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşlıların bir adeti olarak kullanılmış ve halen devam ettirilmektedir. Batıda ise büyük şehirlerde çoğunlukla gençler tarafında kullanıp bir

moda olarak yaygınlaşmıştır. Günümüzde dövme sanatı, ressam ve hekimlerin kontrolünde yapılan bir meslek grubu haline gelmiştir (Begiç ve Önal Çapik, 2020).

Türkiye'de geleneksel olarak yapılan dövmelerde farklı şehirlerde benzer simgeler görülmüştür. Kullanılan malzeme ve uygulama açısından da benzerlikler görülmektedir Genelde bahar döneminde ve aynı malzemelerle yapılmaktadır. Yapılış amacı ve sembollerin anlamları bakımından farklılıklar mevcuttur. Bu geleneksel dövme örnekleri fazlaca tespit edilmiştir (Begiç ve Önal Çapik, 2020).

Hazar Denizinin Güney Doğusunda ve Horasan'da yaşayan, Barak Türkmenleri Osmanlı imparatorunun Otlukbeli Savaşında Akkoyunlu Devletini yenmesiyle birlikte, Barak Türkmenleri İran ve Anadolunun iç bölgelerine göç ederler. Barak Türkmenler, Beg-dili boyu oymaklarında Seyit Salhattin'in oğlu olan Feriz Beyi oymaklarına reis seçerler. Feriz beyin şahı ve hayatı Barak Türkmenleri arasında zamanla önemli bir destansı anlam kazanmıştıur. Baraklar göç ve iskan türkülerinin temelini oluşturmuşlardır (Gaziantep İl Yıllığı, 2002). Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşayan Barak Türklerinde hastalık tedavilerine yönelik halk inanışları arasında "dövme" yaptırmak yaygın olmamakla birlikte rastlanır. Dövmeyi "Çingene" olarak bilinen kadınlar ücret karşılığında yaparlardı. Dövme yapmak için ocaklardan aldıkları is ile bir miktar barut karıştırarak, hazırlanan karışım dikiş iğnesi yardımıyla bedenin çeşitle bölgelerine istenilen motif ve şekiller çizilirmiş. Dövme yapan/yaptıran kadın ve erkekler sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Barak Türklerinde şakaklara resmedilen dövme işaretlerinin baş ağrısını giderdiğine inanılmaktadır. Çeneye de yapılan dövmenin ise aileye uğur getireceğine ve erkek çocuğun ömrünü uzatacağına inanılır. Dövme erkeklerin genellikle şakaklarında, alınlarında ve burunlarında yapılır, kadınlarda ise çene, ayak bilekleri ile dudak çevresine yapılır (Andaç Şahin, 2007).

Karabağlı'larda kadınların yüzlerine iğne ile damga yapılır. Bu toplumda erkeğe damga vurulmaz. Kadın kişi evlenerek başka bir ocağa gideceği için kadına geldiği, mensubu olduğu ilk cemaat bilinsin diye damga vurulur. Bu toplumda damga alın kısmına ve bileğe vurulur. İğne ile açılan yere kara barut ekilir. Karabağlı Karapapah/Terekemelerde dövme "damga" olarak bilinir. Dövmenin şekli yapan veya

yaptıranın tercihine bağlı olmadığı, ait olduğu toplumun önceki seçmiş olduğu şekle bağlıdır (Kalafat, 2012:149-150). Kadınların mahrem yerlerine yapılan ve ait oldukları aşiretleri belli eden dövmeler aynı zamanda bekaret kemeri gibi işleve sahiptir.

1.11. Anadolu'da Dövme

Tarihin eski dönemlerine dayanan dövme, uygulanan toplumlarda farklılıklar gösteren kültürel bir izdir. Dövme Anadolu medeniyetlerinde de dikkat çeken işaretlerdir.

Ersoy İnci (2019) tarafında kültürümüzde önemli bir yeri olan geleneksel dövmenin otantik güzellik anlayışında, yeni genç nesillere tanıtmak için bir takım çalışmalar yapmıştır. Öncelikle dövmenin görsel açıdan insanlarda sergilediği güzellik ve estetik anlayışı ile göstermiştir.

İnsanlık tarihinde toplumların inanç ve kültürlerinden dolayı ortaya çıkan dövme zamanla işlevsel, güzellik ve estetik rollerini alarak farklı bir geleneğe dönüşmüştür. Geleneksel dövme üzerine yapılmış farklı çalışmalar günümüzde çoğunlukla Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılmasına rağmen bu sanatın Anadolu'nun farklı bölgelerinde de kullanıldığı ve özellikle Kırşehir, Ankara, Adıyaman ve Malatya gibi illerde ve ilçelerde geleneksel dövmenin halen yapıldığı bilinmektedir.

1.12. Mardin'de Geleneksel Dövme

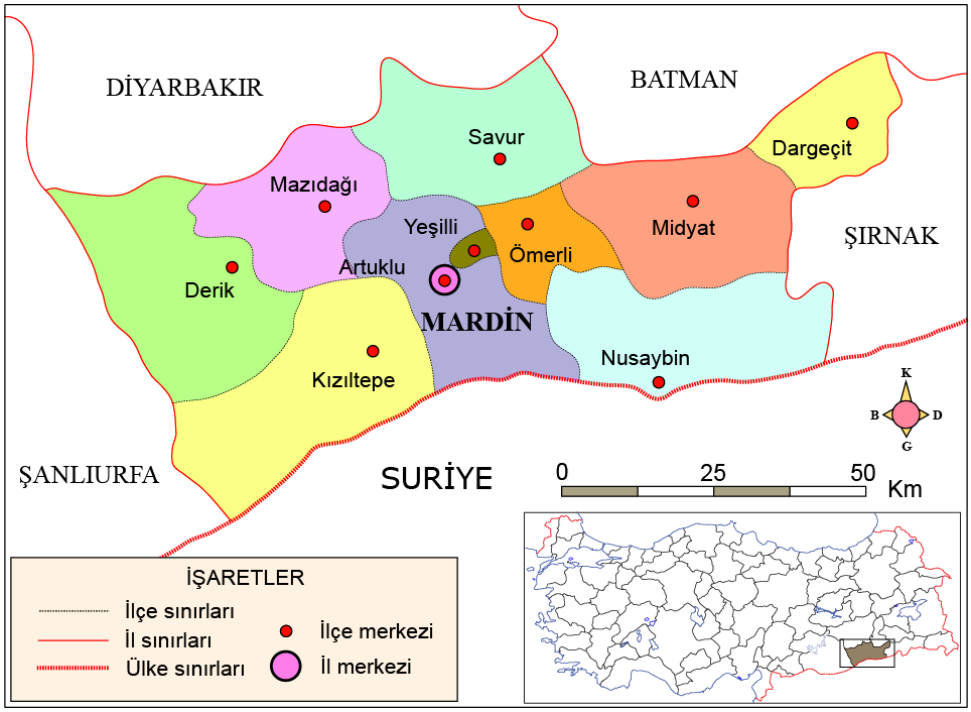
1.12.1. Mardin Hakkında Genel Bilgiler

Adına ilk kez IV. yüzyıl kayıtlarında rastlanan Mardin, bu tarihten itibaren Orta Çağ'da, İslam bilimcileri tarafında el-Cezire olarak adlandırdıkları Fırat ve Dicle nehrinin yukarı havzalarınıda içine kapsayarak bölgede önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır. XI. Yüzyıllara kadar Mardin'in önemini artıran şey; topografyasının sağladığı jeostratejik üstünlük ve ihtişamlı kalesidir. Mardin'i askeri harekatların üssü olarak değil de el-Cezire'nin önemli bir sosyo kültürel, siyasi ve ekonomik merkezine dönüştüren gelişmeler, XII. yüzyılın Artuklu hâkimiyeti başlar. Böylece Mardin Artuklu'ların ismiyle yaklaşık olarak üç asır devem eden ve Mardin'e, tarihinin en parlak dönemini yaşatacak olan devir de başlamış olur. Bu dönem, kalenin

dışına taşan sarayları, medreseleri, camileri, hanları, hamamları, çarşıları, mahalleri ve pazaryerleriyle Mardin'in gerçek anlamda bir şehir haline gelişini ifade etmektedir. Mardin'in kesin olarak ne zaman ve nasıl kurulduğuna dair net bilgiler olmamakla birlikte bu konuda efsanelerle karışık pek çok rivayet bulunmakta olup aynı durum şehrin adı içinde de geçerlidir. Mardin ismi bazı tarihçilere göre Süryanice "Merdo", kimine göre Ermenice "Mardi", kimine göre de Fars kaynaklarında ise "Marde" isimli bir kavimden geldiği bilinmektedir. Öte yandan hem askeri hem de ticari açıdan bu kadar stratejik bir mevkide yer almasına rağmen İlk Çağ kaynaklarında Mardin adı fazla görünmemektedir. Nitekim Mardin ismi ilk defa IV. yüzyılda Roma müelliflerinden olan Antakyalı tarihçi Ammanianus Marcellinus'un Amid-Nusaybin yolunun "Izala dağı üzerinden, Maride (Mardin) ve Lorne kalelerinde geçtiği şeklinde görülmektedir (Çevik, 2006).

XII. yüzyılda Artuklu başkenti olan Mardin'in en önemli tamamlayıcı unsuru bugün Kızıltepe'ye denk düşen Düneysir'dir. Düneysir XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Diyar-ı Bekr'in hatta el-Cezire'nin önde gelen ticaret, kültür ve bilim merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. XII.yüzyılın başında Mardin'in Artuklu devletinin başkenti olması ve çok hızlı bir gelişme kaydederek o dönem için hem Diyar-ı Bekr'in hem de el-Cezire'nin en önemli merkezi haline gelmesi buraya bağlı küçük bir yerleşim birimi olan Düneysir'in de kaderini olağanüstü denilebil ölçüde değiştirmiş olduğu görülmektedir (Sarıbıyık, 2006).

Saha çalışmasını gerçekleştirmek için Mardin ve çevre illerden (Batman, Diyarbakır ve Şanlıurfa) kaynak kişiler ile görüşülmüştür. Çalışmanın gerçekleştiği Mardin iline ait yer bulduru haritası Şekil 1.18'de gösterilmiştir (Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019).

Şekil 1.18: Çalışma sahasına ait yer bulduru

Kaynak: Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019

Saha çalışmaları Mardin ili ve özellikle Kızıltepe ilçesine bağlı Yumrucak Köyü, Dikmen Köyü, Alakuş Köyü, Barış Köyü ve Eroğlu Köylerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların yapıldığı köyler Şekil 1.19'de verilmiştir.

Şekil 1.19: Saha çalışmaların yapıldığı köyler

1.12.2. Mardin'de Görülen Geleneksel Dövmeler ve Genel Özellikleri

Geleneksel dövme sanatı özellikle Hindistan, Balkanlar, Orta Asya, Mısır, Yunan, Roma Japonya ve Ortadoğu'da da rastlanılmıştır. Dövmenin Anadolu'ya gelişi özellikle baharat ve ipek ticaret yolları büyük bir öneme sahiptir. Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de geleneksel dövme söz konusudur. Mardin'de görülen geleneksel dövmenin büyük göçlerle, savaş ve ticaret yoluyla aktarıldığı düşünülmektedir. Dövme sembolleri, dövmelerin menşei, coğrafya ve kültürlerle ilişkili olarak ele alınmış ve uzak coğrafya ve kültürlerdeki sembollere de atıflar yapılmıştır.

Araştırmanın genel bulgusu şöyle ifade edilebilir: Mardin'inin dövme motifi Anadolu'daki dövmelerden çok farklı değildir. Mardin dövmeleri Orta Asya ve Orta Doğuda yapılan dövmeler ile benzerlik göstermektedir. Mardin ve çevre illerdeki dövmeler başta Orhun Yazıtları olmak üzere tarihe ışık tutmuş yazıtlardaki işaretler ile benzerlik göstermektedir. Buradan yola çıkarak, Mardin dövmelerinin sadece resim değil, dövmelerin yazıya dönüşmüş şekilleridir.

1.13. Gelenek ve Modernlik Bağlamında Dövme Sanatı

Geleneksel bağlamda dövme Anadolu'da beden süslemesi olarak kullanıldığı ve özellikle Doğu yörelerinde kadınların yüzlerini, boyunlarını, ellerine ve ayaklarını süslemek için dövme kullanmışlardır (Tansuğ, 2009). Gaziantep, Diyarbakır, Urfa ve Mardin'de görülen dövme pratikleri günden güne azalmaktadır. Ancak yapılan dövmeler dinsel ve büyüsel bir kökene dayandığını, aidiyeti sembolize ettiğini, hastalık ve nazara karşı koruma özelliği taşıdığını, süsleme aracı olarak kullanıldığını ve uğur niteliği taşıdığını ifade etmektedir (Çevik, 2003; Hazar, 2006).

Batı toplumlarında modernleşme dönemi ile birlikte dövmenin kullanımı, özelikle 1940'ların sonlarıyla birlikte büyük bir yayılma kazanmıştır ve toplumun farklı katmanlarında kendine farklı amaçlarla yer bulmuştur. Çünkü savaş yıllarında dövme, ordudaki askerler arasında yaygın olarak görülen bir beden işaretiydi. Ayrıca dövme, vatanseverlik ve milli değerlere olan bağlılığını göstermek bakımında kullanıldığı için dövmenin toplumsal olarak kabul edilmesini kolaylaştırmıştır Dövme; zaman içerisinde kitle iletişim araçlarının, teknolojik yeniliklerin ve tüketim kültürünün de

etkisiyle, işçi sınıfından çıkarak, farklı sınıflar ve topluluklar arasında farklı anlamlara işaret edecek biçimde yayılma göstermiştir (DeMello, 2007).

Günümüzde dövme uygulanışı, tarihin geçmiş dönemlerindeki uygulamalarından farklı amaçlar yüklenmiş ya da başka bir ifadeyle eklenmiştir. İlkel kabileler, Antik Yunan, Mısır ve Roma örneklerinde görüldüğü gibi, söz konusu dönemlerde dövme, neredeyse tamamen toplumsal koşulların kendisinden ortaya çıkan, yüksek seviyede aidiyete ya da toplumsal ayrışmaya hizmet eden ve hatta kimi zaman zorunlu bir pratik iken, bütün bunların yanında bugün daha çok, bireysel kimliğin ve benliğin inşasının önemli bir yönünü de teşkil etmektedir (Ertan, 2015).

Farklı olma çabası içinde kendine has bir tarz oluşturmak için birçok çevrece uygulanmaktadır. Televizyon, internet ve sinema endüstrisinin etkisiyle popüler kişilerin vücutlarındaki dövmeleri sergilemeleri görsel bir algı oluşturmaktadır. Futbolculardan sanatçılara, aktörlere, en sosyetik kişilere kadar dikkat çeken örnek kişiler arasında daha da ilgi çekmektedir. Hoşa giden üst kesime hitap etmektedir. Bunun tersi olarak da karanlık arka sokakların korkutucu havasını hissettiren çetelerinin arasında kendini ifade etme şekli olmuştur. İllegal çetelerin sembolleridir. Aynı zamanda dövüşen insanların birbirlerine meydan okuma aracı. Bu şekliyle de alt kültürün simgesi olmuştur.

Günümüzün dövmeye bakışı da her geçen gün yadsınamayacak şekilde ileri gitmektedir. Kapitalizmin içinde kendine bir pazar edinmiştir. Hemen her kesime ve bütçeye hitap eder olmuştur. Tüketim toplumuna özgü gelişen süreçten geçerken kendi payına düşeni almıştır. Günümüz dövme modellerinin oldukça farklı olması ve geniş bir yelpazede olması, yeni dövme stillerinin ve tekniklerinin gelişmesi bu sanat formunun teknolojiye ayak uydurmasını sağlamıştır. 3d dövme modellerinden, ünlü ressamların tablolarına ve geçici sulu boya tarzı dövmelere kadar ilginç örnekleri görmek mümkündür.

1.14. Geleneksel Dövme İşaretlerinin Tarihsel Değerlendirilmesi

Yazının icat edilmesinden önce insanlar kendi aralarında bilgi ve düşüncelerini sözlü olarak birbirlerine aktarırlarmış. Sözlü aktarımdan sonra resim ve işaretler kullanmışlar. Zamanla bu işaret ve resimler yazıya dönüşmüştür. Bu yazılar çivi yazısı olarak adlandırılmıştır. Bu yüzden birer işaret ve resimlerdir. Çünkü işaret harften daha eskidir. Bedene çizilen dövmeler kişiler için bir amblem bir kimlik oluşturmaktadır. Eski çağlardan beri türlü şekillere bürünerek günümüze gelmeyi başaran dövme bazı durumlarda kişiler için köleliğin, soyluluğun, askerliğin, erdemliliğin ve ahlaksızlığın veya bir kabileye veya soya aidiyetin ifadesi olmuştur (Begiç ve Önal Çapik, 2020).

Günümüzde hayvan sembolleri ve işaretleri dövme olarak yaptırılmaktadır. Ancak Mardin yöresindeki kullanılan dövme resim değildir. Yöredeki dövmeler resim yazısının düşünce yazısına (ideograma) dönüşmüş şekline benzemektedir. Bedenlerin bazı yerlerindeki işaretleri runik yazılara benzemektedir. Özellikle Orhun Yazıtları başta olmak üzere, Özgün Turfan yazmalarındaki yazılara ve Uyuk Arjan Yazıtlarındaki işaretler incelendiğinde Mardin yöresindeki dövmelerin bazı işaretleri bu yazıtlardaki işaretlerle örtüşmektedir (Hazar, 2007: 350). Dövmeler özellikle inanç motifi olarak Paganizm, Şamanizm, Sabilik, Animizm, Taoizm, Maniheizm, Budizm ve Zerdüştlük gibi inançların izlerini göstermektedir (Hazar, 2007).

1.14.1. Semboller

Orta Asya'dan Anadolu'ya sembollerin girişleri ve sembollerin anlatımları, tarihsel süreç içerisinde, kültürler etkileşimler, dini gelenek ve görenekler, töre, doğa olayları ve insan psikolojisi gibi pek çok etken sayılabilir. Sembol ile insan ilişkisi tarih öncesi dönemlerden bu yana insanların olayları, olguları ve nesneleri sembolleştirme eğilimleri değişmemiştir (Alp, 2009).

İnsanoğlu önce korkularını dini ve büyüsel inançlarını ve sonrasında iletişime geçme ve kendini tanıtma olgusu, daha sonraları ise hayatı kolaylaştırmak için ifade edilemeyen, somut olmayan, tanımlanmayan olay ve olguları (güç, kuvvet, bereket, yaşam, ölüm vb.) sembolleştirme eğilimi olduğu görülmektedir. Mitos, dil, din ve sanat semboller gelişerek her dönemde bireylerin vazgeçilemez bir parçası haline

gelmiştir. Çağdaş ve klasik filozoflarda sanat, mitoloji, din ve dil olgusu tamamen sembollerden oluştuğunu ifade etmektedirler. Sembolün içerdiği ve anlam ve ortaya koyduğu karmaşık yapısı gereği çift yönlüdür. Semboller ile anlatılmak istenen durum ile anlatılan durum arasında bir süreç olma yönüyle de tek bir anlamı kapsamaz çoğu kez birden çok anlamı kapsar (Alp, 2009: 65).

Anadolu insanı pek çok topluluk ve kültürünün etkisinde kalarak, tarih boyunca beraber yaşayarak ve kaynaşarak bir bütün haline gelmiştir. İnsanoğlunun çağlar boyunca ürettiği her türlü ürünü kültür oluşturur. Çünkü kültür uzun bir süreçte oluşmaktadır. Anadolu'da bu köklü kültür birikimi, mitoloji ve inançları bakımında da zengin bir yelpazeye sahiptir. Sembollerin oluşumu aşağıdaki şekilde ifade edilebilir. Sembolik anlatımlarda büyü, din, inanç, hayvan ve bitki sembolizmleri ve mitoloji ile birlikte coğrafya ve yaşam koşulların da etkisini katarak oluşmuştur. Semboller sadece bir nesneyi işaret etmezler aynı zamanda doğrudan söylenemeyen belirtilmeyen olay ve durumları da gösterilmektedir. Semboller pek çok anlama sahiptir. Çünkü sembol iki farklı unsurdan oluşur. Biri anlam, diğeri ise anlatımdır. Sembol kanıtlanamayan, anlatılamayan ve duyularla algılanamayan soyut kavramlardır. Semboller çok farklı anlamlar içerdiğinden, bir topluluktaki "X" sembolü ile anlatılmak istenen kavram bir başka toplumda aynı kavram "Y" sembolü ile gösterilebilmektedir (Alp, 2009). Tez çalışmasında karşılaşılan dövme motiflerinin şekilleri aynı olmasına rağmen kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde farklı anlamlar ile ifade edilmiştir.

Orta Asya ve Anadolu Türk Mitolojisinde, mitos, söylenen veya duyulan söz veya masal, öykü ve efsane gibi anlamlara gelir. Bir bölgedeki mitler o bölgede yaşayan topluluklar arasında oldukça iyi bilinirler. Çünkü mitlerin yapıları gereği bir kültürden başka bir kültüre karşılaştırıldığında büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Hatta kendi kültüründe bile küçük büyük farklılıklarla yayılırlar, yayıldıkça da kültürü içinde değişikliğe uğrar ve yeniden üretilirler. Burada önemli olan mitlerin işaret ettiği semboller ve anlamlardır. Mit yerine efsane sözcüğü de Anadolu'da yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Her kültürde değişik isimler ile anılan efsaneler kendilerine "mitos" veya "mit" denilmektedir. Mitoloji genel olarak evren, tanrı, insan, doğa ve yaşamla ilgili konuları ve bunların var oluşları ile arasındaki ilişkileri içermektedir (Erhat, 1993; Alp, 2009).

Mitoloji insan ve yaşam ile ilişkili bütün motifleri sembolleştirebilmeye meyillidir. Tarihte en ilkel uygarlıklardan günümüze kadar insanoğlu somutlaştıramadığı kavramları, olayları ve bunların kendi içindeki ilişki şekillerinin semboller yardımıyla somutlaştırma ve tanımlama ihtiyacını hissetmiştir. Özellikle insan yaratılışı, evrenin yaratılışı gibi doğa güçlerdeki konularda söylenen mitler sembollerle donanmış, her nesne ve kavram bir anlam çerçevesinde sembolleştirilmiştir. Türk yaratılış mitlerinde olan yer, su, gök ve yer altı olmak üzere dört ana unsurdan oluşmuştur. Yaratma ve yaratılma eylemi bu 4 unsurlarla birlikte ele alınmaktadır. Türklerin kendi sembollerinden biri olan kurda "gök kurt“ demesidir. Buradan mavi kurt anlamında, mavi rengin sembolünü göstermektedir. Ayrıca, Türk mitolojisinde güneşin dişi, ayın ise erkek olduğu anlayışı vardır. Özellikle Anadolu'da halk efsaneleri anlatıldığında güneş ile ay çoğu zaman birlikte anılırlar. Bütün inanışlarda güneş kız, ay erkek olarak kabul edilir. Anadolu mitolojilerinde çok farklı biçimlerde ve anlamlarda ifade edilen önemli bir sembolik öğe olan bereket ve doğurganlık mitleri de vardır (Kabaağaçlı, 1995; Rahman, 1996; Uraz;1994; Alp, 2009).

1.14.2. Süsleme

İlk çağlardan beri, süsleme sanatında her toplumda farklı süreçler görülmekte ve bu da farklı toplumsal dinamiklerden esinlenmektedir. Çünkü süsleme olgusunda insanların kendilerini ve çevrelerini güzelleştirme içgüdülerine cevap aramıştır. Türk süsleme sanatları Orta Asya'da yaşadıkları dönemlerde gelişmeye başlamıştır. Bu süreçte Türk süsleme sanatlarında kültür, coğrafya, mitoloji, ekonomi ve din inançlarının etkisi hep büyük olmuştur. Özellikle coğrafyanın süsleme sanatlarının oluşumunda ve gelişiminde önemli bir etkisi vardır. Türklerin göçer yaşam hayat anlayışları onların sanat anlayışlarında da olduğu gibi yansımıştır. Özellikle Orta Asya bölgelerinde bulunan hayvanlar ve doğa olayları Türk inanç sistemine göre süsleme sembolünü yansıtmıştır. Hatta göçebe toplumunda görülen küçük el sanatlarında olan keçe, metal ve ahşap Türk süsleme sanatında önemli bir yer edinmektedir. Buda Orta Asya'daki Türklerin inançları süsleme sanatının gelişmesinde etkili olmuştur (Alp, 2009).

1.14.3. Damgalar

Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Oğuz Türklerinin hemen hemen hepsinde olduğu gibi boyun da bir simgesi vardı. Yaylak-kışlak (yayla ve kışla) anlayışında bir oymak kendi hayvanlarını, bir başka oymağın hayvanlarında ayırt etmek için veya karışmasını önlemek için, hayvanlara dövme, dökün veya döğme denilen kısaca damga olarak adlandırılan damgalar vurulmuştur (Kaştan ve Kaştan, 2009: 413). Damga sözcüğü Türk kültüründe geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Tamga'nın mühür, nişan, dağ anlamında kullanıldığı görülmektedir (Durmuş, 2012). Eski Türkler'de damga, tamga ve tamka olarak yazılan kelimeler, el ile yapılan motif' anlamına da gelmektedir. Yaygın bir kullanıma sahip olan damgalar, günümüzde kişilerin imza ve mührü olmasına rağmen damga resmi veya damga pulu olarak da kullanılmıştır" (Halaçoğlu, 1993: 454; Çağlayandereli ve Göker 2016:2548). Türkçede dövme ile benzer anlama gelecek şekilde "damga" veya "tamga" kelimeleri de kullanılmaktadır. "Damga" veya "tamga" bir nesnenin üzerine vurulan işaret, alamet ve marka gibi anlamlara da gelmektedir. "Dağ" veya "dağlama" sözcüğüne göre "Damga" veya "tamga" daha geniş bir anlama sahiptir. "Dağlama" ya da "tağlama", özellikle hayvanların sahiplerinin işaretini vücutlarında taşımaları için vücutların belli bölgelerine kızgın bir demirle vurulan damga işareti "dâg/tâğ" kökünden gelmektedir (Dilçin, 1983: 60; Gülensoy 1989: 153; Durmuş, 2012: 114; Uğur Çerikan ve Alanko, 2016:168; Begiç ve Önal Çapik, 2020).

Tarih boyunca Türk boylarının iletişim biçimleri kaya üstü tasvirleri ve damgalardır. Birinci aşama; kaya üstü tasvirleri Türk boylarına ait yaşam şekilleri, inanç sistemi, dünyayı algılaması, güzellik ve estetik anlayışını gösteren önemli bilgiler günümüze kadar gelmektedir. Kaya üstü tasvirleri, yaşadıkları bölgenin coğrafî özelliklerini, yaşadıkları döneme ait canlı çeşitleri, canlıların çevreyi algılama biçimleri ve kültürleri hakkında bilgiler sunar (Alyılmaz, 2002).

İkinci aşama; Türk boylarında damgaları, "biz" kavramına ulaşmada, yabancı veya öteki kültürleri kendilerini tanımlama sürecinde kullanmışlardır. Kök-Türk alfabesi Türkler'in kullandığı ilk fonetik alfabedir, ve bu yazıtların harflerini kaynağı damgalardır. Bunlar tarihî süreçte aşağıdaki yerlerde kullanılmıştır (Mert, 2007).

1. Kabilerin ortak kullandığı konak yerleri, örneğim kavşaklar, otlaklar ve kaya gibi alanlar da.

2. Hangi aile ve boya ait olduğunu gösteren işaretlerde,

3. Halı, çul, testi, kilim ve keçe gibi ev eşyalarında,

4. Evlerin duvar ve kapılarında,

5. Vucudun çeşitli bölgelerinde,

6. Şaman inançındaki kişilerin davullarında,

7. Kurbanlık hayvanlarda,

8. Mezarlık taşlarında,

9. Sınırları belirleyen taşlarda,

10. Ziynet ve nazarlık eşyalarında,

11. Ambar ve arı kovanlarında,

12. Mühürlerde,

13. At koşum takımlarında,

14. Hükümdarlıklara ait bayrak, sancak ve tuğ da,

15. Sara, otağ ve tahtlarda,

16. Ticaret için kullanılan eşyalarda

Tarih boyunca, Türk kültürü kendi sınırlarını, inandığı değerleri, yaşayış biçimini, estetik anlayışını, sahip olduğu önemli kodları petroglifler ile ve (Kaya üstü resimler) damgalarla işaretlemiştir. Bu damga ve işaretler ile söz konusu kavramları diğer kültürlerin işaretlerinden ayırmak/tanımlamak ve boylar arasındaki ilişkileri oluşturan kültürel kodları korumuş, zenginleştirmiştir. 21. yüzyılda Türk boylarında kilim, halı, kama, bıçak, mezar taşları ve heykellere işlenen damgalar Türk milletinin ortak kodları arasındadır (Mert, 2007: 235).

Azerbaycan ve Anadolu bölgelerinde kaya üstü tasvirlerinin yapım teknikleri ve üslûp özellikleri bakımından ve ifade ettikleri anlamlara,bakıldığında yapılan eserlerin benzer duygu Kaya üstü tasvirleri ve damgaları Altay, Moğolistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tuva, ve düşünce ürünü olduğu açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Alyılmaz, 2007).

Yapılan araştırmalarda Türkler'in milattan önce Anadolu'da var olduğunu ortaya koymaktadır. Artvin, Aydın, Ağrı, Ardahan, Bayburt, Batman, Bingöl Bilecik, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Ordu, Gümüşhane, Rize, Trabzon Giresun, Iğdır, Hakkâri, Tunceli, Kars, İzmir, Konya, Niğde, Kırşehir, Siirt, Mardin, Urfa, Sivas ve Van illerindeki kaya üstü tasvirleri ve damgaları bu coğrafyalarda yaşayanların Orta Asya ile olan bir bağının olduğunu açıkça göstermektedir. Anadolu'daki damgalar ve yazıtlar Kars'ın (Kağızman) ilçesinde bulunan ve Erzurum (Karayazı)ilçesindekiler ile paleografik bakımdan Balkanlar, Kafkaslar ve Avrupa'daki yazıtlarla ile büyük benzerliklerin olduğu tespit edilmiştir (Alyılmaz, 2007; Mert, 2007).

İlkel toplumlarda yaşayan insanlar bir nesnenin veya canlının kendilerine ait olduğunu belirlemek için çeşitli işaretlere kullanmışlardır. Bu işareti basmaya yarayan alet/mühür Tamga (Damga) denilmektedir. Tamga ve dövme bir nesne veya canlı üzerinde ömür boyu hatta mumyalanmış kişilerde Ötzi'de olduğu gibi kalıcıdır. Tamga olarak bilinen her bir işaretin bir soya, bir boya veya kişiye ait olduğunu anlamak çeşitli tekniklerle anlatmaya çalışmışlardır. İlker toplumlarda yontarak, kazıyarak, keserek, boyayarak, yakarak veya özellikle (dövün, döğün, dövme) döverek şeklinde yapılmış olduğu görülmektedir. Modern çağın getirdikleri ile beraber günümüzün Tamga'larına Patent adı verilmiştir. Günümüzde hemen hemen her kurumun, firmanın, ürünlerin, bir tamgası ve logosu vardır.

Anadolu topraklarında yarı göçebe şekilde bir yaşam sürdüren Yürüklerin köklerinin Oğuz boyları ve Orta Asya Türklerine dayanmaktadır. Boylara ait damgaların incelenmesinin ve özellikle kilim motiflerinin ve mezar taşlarında görülen bazı sembollerin anlaşılması açısından gerekli görülmüştür. Anadolu'da "Damga "olarak bilinen kelime Eski Türkçede "Tamka" şeklinde kullanılmıştır. Bir eşya üstüne vurulan Damga işareti alamet, alamet-i farika, marka anlamına gelmektedir. Kültürümüze ait Maddi ve manevi ürünlerinde olan sembolleri araştırması için eski yazılı belgelerin incelenmesine gerekmektedir. Maddi kültür ürünlerimizde olan semboller ile Türk diline ait olan "Orhun Yazıtları" da olan alfabe ve semboller benzer özellikler göstermektedir. Orhun alfabesinde bulunan şekillerin çoğunun dikey hatlarda ve çizgisel olarak kullanıldığı görülmektedir. Geometrik Ana yapıdan oluşmaktadır.

Daire, üçgen, kare, yarım çapraz, dikey ve düz çizgilerin tüm alfabenin ana özelliklerini oluşturmuştur. Güneş, ay, daire ve dağlar üçgendir (Gülensoy, 1989).

Anadolu Selçukluda Beyliklerde ve Osmanlı Dönemindeki sikkelerinde, yapılarında ve mezar taşlarında Oğuz boylarından Bayındır, Bayat Çavuldur Kınık ve Kayı boyu damgaları görülmüştür. Avşar ve Begdilli boyu damgaları halı ve kilimlerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan damgaların aynı zamanda Göktürk alfabesindeki şekillerle de desteklenmektedir. Türk kültürünün devamını günümüze kadar taşıyıp gösterdiği için damgalar büyük önem taşımaktadır (Gülensoy, 1989).

Bilgili (2014:37)'ye göre, Kazakistan antropomorfik Güneş pektoglifi ve Hazar Türklerine Ait tamga, ve Çağatay ve Nogay Türklerine ait para üzerindeki Türk tamgası, Gobustan'da kaya resimlerinde rastlanılan damgalar ve Moğolistan tamgalar anıtında görülen tamgalar büyük benzerlik göstermektedir. Mardin saha araştırmasında elde edilen dövme motifleri ile tangalardaki benzerlikler Şekil 1.19'de gösterilmiştir.

Şekil 1.20: Çağatay ve Nogay Türkleri paraları ve Mardin dövme benzerlikleri

Kaynak: Bilgili (2014: 37).

Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin.

Anadolu'da bulunan bengü taşları dikili yazılı ve damgalı taşların ve petroglifler mağara şekilleri ve kaya üstü tasvirleri, Hun, Saka, Avar, Peçenek, Hazar ve Bulgar dönemlerine aittirler. Anadolu'da bulunan (Kök)türk harfli yazıtlar ve damgaların Üzerlerinde ciddi epigrafik araştırmanın ve incelemenin yapılmayan Kars'ın Kağızman ilçesindekiler ile Erzurum'un Karayazı ilçesinde olan yazıtların paleografik olarak Avrupa'daki Balkanlar'daki ve Kafkaslar'daki, yazıtlarla büyük benzerliklerinin olduğu göstermektedir (Mert, 2007:234). Yenipınar ve Tunç (2013:46)'a göre, Türk yazıtlarındaki bazı harfler ve bazı dövme motifleri büyük benzerlik göstermektedir. Özellikle aşiret boy simgesi niteliğindeki dövmeler ile yazılar arasındaki benzerlik oldukça belirgindir. Eski Türk kültür ve uygarlığına ait yazıtların büyük bir bölümü sağdan sola doğru yazılmış fonatik esaslıdır ve yerli yabancı bilim adamları İskit, Orhun, Yenisey ve Göktürk (Kök-türk) alfabesi olarak adlandırmışlardır. Türk Damgaları Orhun yazıtlarından taşınmıştır.

1.14.4. Orhun Yazıtları

Moğolistan topraklarında bulunmuş Orhun yazıtları, 1889 da Orhun vadisinde bulunan bu yazıtların çözümlemesi 1893 yılında Danimarkanın Kraliyet Bilimleri Akademisi'nde yapılmış olan toplantısında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yazıların çözümünü yapan Danimarkalı dilbilimcisi olan Vilhelm Thomsen olmuştur. Türk toplulukları tarafından kullanılmış olan ilk alfabe Göktürk alfabesidir. M.Ö. 200-150 yılları arasında ilk defa kullanılmaya başladığının ve zaman geçtikçe değişikliklere uğrayıp 10. yüzyıla kadar kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Damgaların ve kaya resimlerinin Zaman içinde formatından çıkıp damga harflerine dönüştüğü düşünülmektedir. 10.yüzyıla kadar aktif bir şekilde olarak kullanılmış olduğu düşünülse de, Avrupa'ya göç etmiş Türk topluluklarının gitmiş oldukları kıtaya beraberlerinde taşındığı düşünülmektedir. Saha araştırmasında kaydedilen dövmelerin Orhun Alfabesi ile karşılaştırması Şekil 1.21 ve Şekil 1.22'de gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi ''V'' şeklinin yan ve ters işaretlerine araştırma sahasında elde edilen dövmelerde görülmektedir.

Şekil 1.21: Saha araştırmasında kaydedilen ‘‘V’’ şeklinin yan ve ters dövmeleri Orhun Alfabesi ile karşılaştırması

Fotoğraf: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Sultan Şeyhmus Türbesi, (Merkez/Mardin).

Şekil 1.22: Saha araştırmasında kaydedilen “ters Y, çarpı X ve diğer” dövmelerin Orhun Alfabesi ile karşılaştırması

Fotoğraf: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Dikmen Köyü, (Kızıltepe/Mardin), Sultan Şeyhmus Türbesi, (Merkez/Mardin).

Moğolistan Bungur Türk Mezar Taşı üzerinde Koç Boynuzu Motifi ve Bayanhuongur'a bağlı "Bongubué kasabasının yakınlarında, bozkırın ortasında Türk Prensesinin mezarında, Karluk-Basmıl beylerinin diktiği mezar taşındaki yazılar Şekil 1.23'de gösterilmiştir. Şekil 1.23'de Pazırık Halısı bordüründe bulunan atların üzerindeki saçaklı heybe üzerinde koçboynuzu motifi, kadının çenesinde koç boynuzu motifli ve Pazırık kurganından çıkan kadın mumyasının elinde koç boynuzu motifi gösterilmiş ve Mardin araştırma sahasında karşılaşılan dövme motifleri ile karşılaştırılmıştır (Kırzıoğlu, 2001; Yenipınar ve Tunç, 2013).

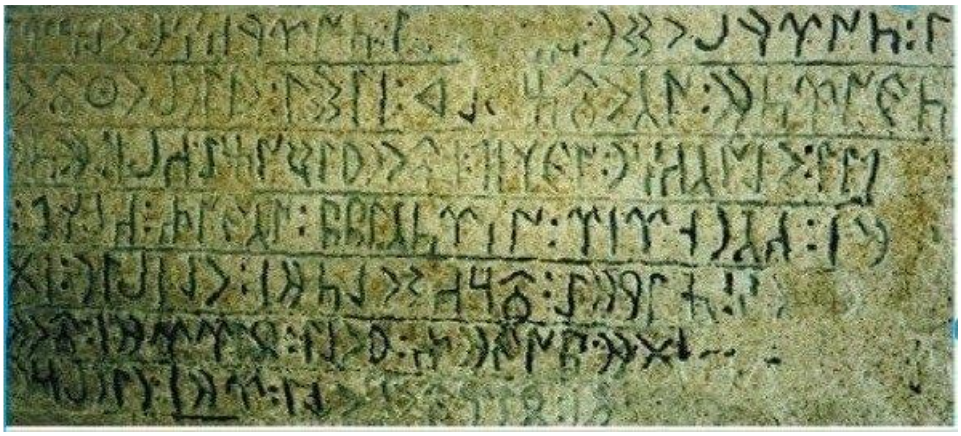
Şekil 1.23: Pazırık halısında, taşta, yüzde ve elde koçboynuzu motiflerinin Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması

Fotoğraf-b: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Merkez/Mardin

Orhun Yazıtlarında bulunan işaretlerden yukarıya doğru ağzı açık c (ᴗ) işareti ve içinde üç veya tek nokta olan nd / nt konsonuna yani güneş gibi (☼) içi tek noktalı bir şekle veya ters v (∧) şeklinde tek noktalı bir şekle, ters Y (ʎ) gibi ç konsonuna, yine ters Y (ʎ) işaretinin kesişme noktasındaki artı veya haç işareti (+ / †) gibi geçen bir şekli temsil edilen s / ş konsonuna ve > şeklindeki o / u vokaline anımsatacak biçimde bir görüntü göstermektedir (Kaşgarlı 1998: 55-58).

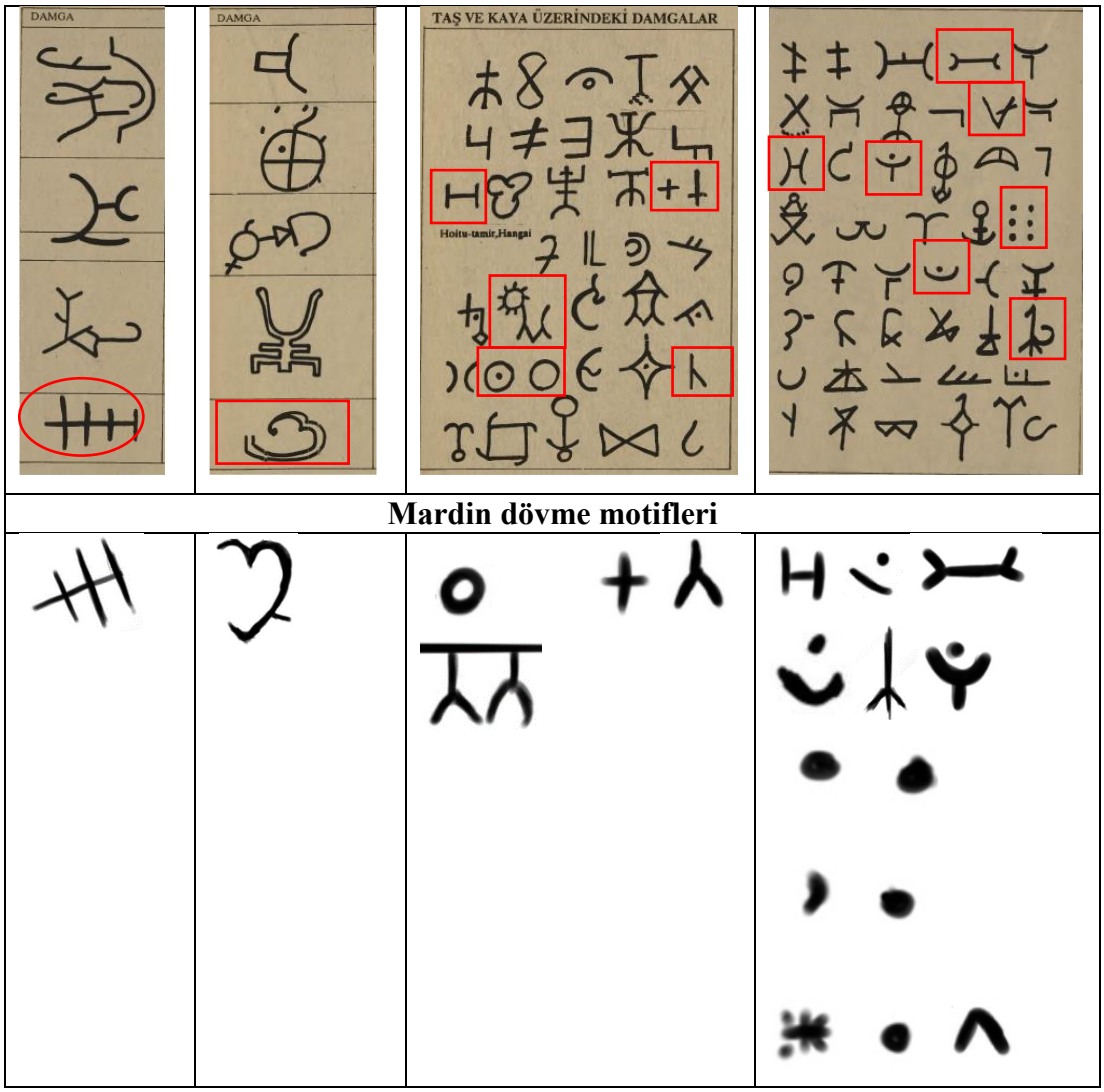
Orhun Yazıtlarından da ters ‘‘Y’’(ʎ) veya ters ‘‘Y’’ (ʎ) üstüne tek veya üç nokta işareti alt dudağın kesişme noktasına yanlarına tek veya birkaç tane ‘‘•’’ işareti,

çeneye, el üstüne, parmağa yapılan ‘‘+, ×, †’’ işareti, alında yine ‘‘†’’ işareti, ters ‘‘Y’’ (ʎ) içinde ‘‘•’’ işareti, yukarıya doğru ağzı açık ‘‘C’’(ᴗ) içinde üç veya tek nokta işareti, ‘‘V’’ şeklinin yan ve ters (>, <, ∧) işaretlerine araştırma sahasında elde edilen dövmelerde görülmektedir. Şekil 1.24’de Orhun Yazıtları verilmiştir.

Şekil 1.24: Orhun Yazıtları

Orhun Yazıtlarından Anadolu’ya kadar gelmiş bulunan Türk Damgaları Orhun - Yenisey yazıtlarına benzer, biraz farklı veya hepsinin farklı olduğu şekiller ile Anadolu'daki çeşitli boy, oba, aşiret, soy, oymak ve cemaatler ile aileler arasında kullanılarak yaşatılmaktadır. Orhun yazıtlarındaki damgalar ve taş kaya üzerindeki damgalar ve Mardin araştırma sahasındaki dövmeler ile benzerlikleri Şekil 1.25’de gösterilmiştir (Gülensoy, 1989: 54-58). Mardin ilinde yapılan saha çalışmasında görülen dövmeler ile taş ve kaya üzerinde görülen tamgalar arasında benzer veya çok az farklı şekiller tespit edilen dövmeler Şekil 1.25’de gösterilmiştir. Kaşgarlı Mahmut, Dîvânu Lugati't-Türk eserinde Oğuzların bir Türk boyu olduğu ve Oğuzların Türkmen olduğu belirtilmektedir. Bu boylar 22 bölükten oluşmakta, ve her bölüğün kendine ait bir belgesi ve hayvanları işaret ettikleri bir alameti vardır (Gülensoy, 1989: 59).

Şekil 1.25: Orhun damgaları ve taş kaya üzerindeki damgalar ve sahadaki dövmelerin benzerlikleri

Kaynak: Gülensoy, 1989

Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

Türk boyları damgayı "tamga/damga" olarak adlandırmışlardır. Damga sadece Oğuz boylarının kullandıkları işaret değildi. Oğuz boylarının dışındaki çeşitli boylarda damgayı, hayvanlarda, eşya üzerinde ve bayraklarında uygulamışlardır. Tuna Bulgarlarının, Altay Türklerinin, Kazak, Kırgız, Kara-Kırgız, Soltu, Kara-Koyunlu, Karaçay-Malkar gibi Türk boylarının ve bu boylar içinde yer alan oynakların damgaları ilgi çekici birer ideogramlar albümü olup, her biri ayrı bir özellik taşımaktadır. (Gülensoy, 1989: 64-65).

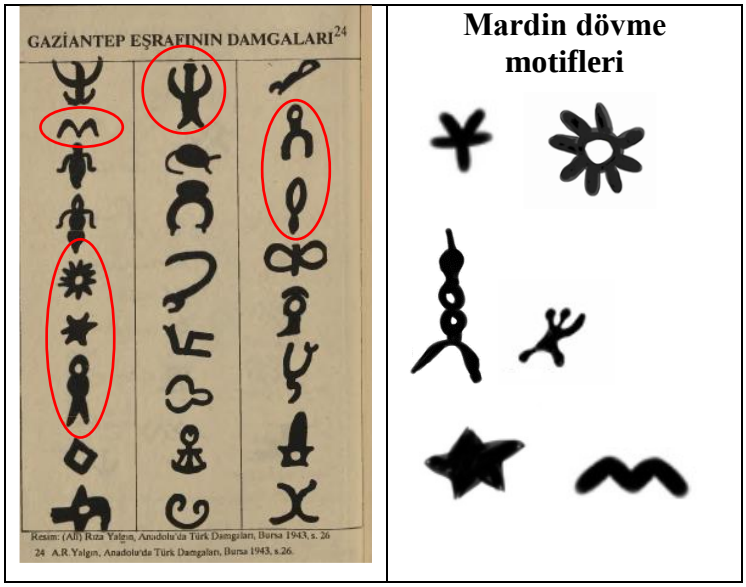
Ali Rıza Yalgın, Elbeyli'de bulunan Cenupta Türkmen Oymakları isimli eserinde (С.П., s. 32-33), "süsleme" adetleri konusunda: Köylerdeki kadın ve erkekler (aralarından süsleme ve süs için yapılan şeylerde, resim çizme adeti var mı diye sorduğumda, Kara Hasan Efendi'de cevap olarak: Şakak kemiklerimizin üzerini ceylan motifini dövmek bizde bir adettir. Biz buna dövme deriz dedi. Ben, Kara Hasan Efendi 'nin yaptığı bu hayvan motiflerini gezindiğim evlerin birçoğunda aynen gördüm. Yalgın'ın gördüğüm dediği şekiller, sırasıyla Dîvânu Lugâti't-Türkteki "Eymür" (altıdaki yay fazla), "Salur"(sağdaki çizginin biri fazla)"Çavındır" (alttaki küçük parça fazla), "Bayındır" (ters şekil) boylarının damgalarına çok benzemektedir. Esas damgalara göre eksik veya fazla olan bu çizgiler benzerliği bozmamakladırlar" (Gülensoy, 1989:75). Cenupta Türkmen Oymaklarının süslemede kullanılan dövme desenleri Şekil 1.26'de gösterilmiştir. Mardin araştırma sahasında karşılaşılan dövmelerle Cenupta Türkmen Oymaklarının süslemede kullandıkları dövmelerle benzerlikler görülmektedir (Şekil 1.26).

Şekil 1.26: Cenupta Türkmen Oymaklarının süslemede kullanılan dövme şekilleri
Kaynak: Gülensoy, 1989
Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

"Ali Riza Yalgın tarafından 1940'lı yıllarda Gaziantep'te derlenen damga işaretleri, "mahra" ların muhtelif yelerinde "külek"lerin üstlerinde kullanılmıştır. Mahalli ağıza göre mahra "dibi dar, üstü geniş, kavak tahtasından yapılan bir örnek sandık" külek (çatı da denir) "Anadolu'nun pek çok yöresinde "şinik adı ile bilinen ölçü kabı" manalarına gelmektedir. Eskiden yerli esnafın ölçü işlerinde kullandıkları bu kaplar üzerinde, mal sahibinin kimliğini belirleyen, çoğu zaman manalı damgalar bulunmakdır (Gülensoy, 1989:84). Gaziantep eşrafına ait damgalar ve Mardin

araştırma sahasında karşılaşılan dövme motifleri benzerlikleri Şekil 1.27'de verilmiştir.

Şekil 1.27: Mardin dövme motifleri ile Gaziantep eşrafının damga benzerlikleri
Kaynak: Gülensoy, 1989

Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

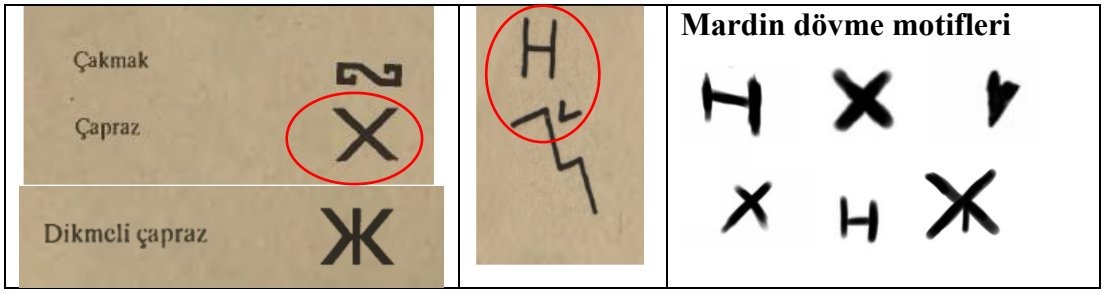
Mut yöresi yanışları, yanış, kelime olarak Anadolu ağızlarının pek çoğunda "nakış", yanışlamak da "nakışlamak, nakış işlemek" manalarında kullanılır. Yanış, daha çok kilim, ala çuval, kil çuvalı, iteği, seccade, heybe, çorap gibi dokuma türlerinde görülür. Karşıladığı mana bakımından "im" ile hiçbir farkı olmamasına rağmen, pek çok Yörük ve Türkmen oymağı "yanış" kelimesini tercih ederler. (Gülensoy, 1989:119-126). Mut Yöresi yanışlarına ait yanışlar ve Mardin araştırma sahasında karşılaşılan dövmelerle benzerlikler Şekil 1.28'de verilmiştir. Anadolu kilim imlerinden motifler ve Mardin saha araştırmasında görülen motiflerle benzerlikleri Şekil 1.29'da gösterilmiştir.

Şekil 1.28: Mut yöresi yanışları ve Mardin dövmelerinin karşılaştırılması

Kaynak: Gülensoy, 1989

Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

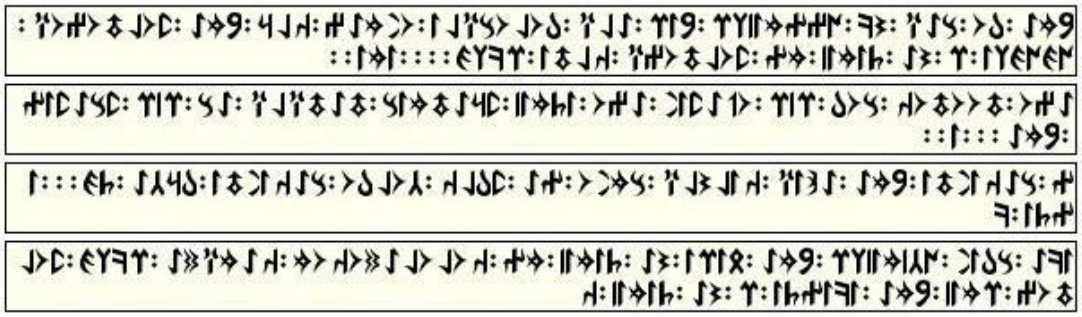

Şekil 1.29: Anadolu kilimleri "damga" motifleri Mardin dövme motifleri

Kaynak: Yalgın (1943:47).

Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

Saha araştırmasında kayıt altına alınan dövmeler resim yazısının düşünce yazısına (ideograma) dönüşmüş şekline benzediği görülmektedir. Dövmelerdeki bu benzerlikler Hazar (2007) tarafında yapılan çalışmayla paralellik göstermektedir. Mardin dövmeleri ile bedenlerdeki bazı işaretler runik yazılara benzemektedir. Özgün Turfan, Orhun ve Uyuk Arjan Yazıtlarındaki yazılara bakıldığında bazı işaretlerin Mardin'deki geleneksel dövmelerdeki işaretlerle benzerlik göstermektedir (Şekil 1.30). Turfan Yazıtlarındaki işaretleri özellikle alt dudaklarda ve dudağın bitim noktalarına konulan ters Y işareti, çenelere konulan • ve ••• işareti, el üstü ve bilekte «, ‹ işareti görülmektedir. Şekil 1.31'de Turfan yazıtları ve araştırma sahasındaki dövmelerle benzerlikleri görülmektedir.

Şekil 1.30: Özgün Turfan Yazısı

Şekil 1.31: Turfan yazıtları ve araştırma sahasındaki dövmelerle benzerlikleri

Çizimler- b): Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Dikmen Köyü, (Kızıltepe/Mardin), Sultan Şeyhmus Türbesi, (Merkez/Mardin).

Saha araştırmasında görülen dövmeleri değerlendirdiğimizde geleneksel dövme geleneği arasında değerlendirebiliriz. Etnik dövme örneklerine rastlanmamıştır. Serdaroğlu (2007) tarafında yapılan çalışmada geleneksel dövme ile etnik dövmenin birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir. Tek bir kavim ve topluluk tarafından her hangi bir dövme figürü veya figürler dizini benimsenip uygulanmışsa buna etnik dövme denebilir. Etnik dövme Türkiye'de Süryanilerde görülmüştür. Kudüs'te Hacı olduktan sonra kollarına hacı olduklarına dair hep aynı mühür görülmüştür. Süryanilerde nakşedilen dini simgeler kadınlarda Mıskiye erkekler 'Mıski'olarak kullanılmaktadır. Araplarda. Türkmenlerde topluluk olarak yapılan dövme sembolleri yoktur. Yapılan literatür araştırması ve saha araştırması sonucunda Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Mardin, Batman, Kars, Ardahan, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Osmaniye'deki Türkmen, Araplar ve Kürtlerde görülen dövmeler aynı veya benzer oldukları görülmüştür. Türkiye'de sadece Süryanilerde etnik dövme yapılmaktadır. Geleneksel dövme diğer topluluklarda görülmektedir. Ayrıca, Bosna, Hindistan, Suriye ve Irak'ta görülen dövme motiflerinde benzerlikler olduğu görülmüş, ancak motiflerinin anlamlarından farklılıklar görülmektedir.

Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kadınlarında yaygın olarak kullanılan dövmelerin Süryani kadınlarında görünmemektedir. Mardin ilini Mityat ilçesinde 2007 yılında yapılan araştırmalarda kaydedilmiş bilgiler doğrultusunda iki Süryani dövmeli kadına ulaşılmıştır (Şekil 1.32). Dövmeyi yaptırma nedeni kendilerine sorulduğunda, köylerindeki Kürt kadınlar olduğunu belirtmişlerdir (Kurnaz, 2009). Haç ziyaretinden sonra Süryaniler haç sembolünü ve hac yılını kollarına dövme ile işlerler (Kavrakoğlu, 2017). Tez çalışması kapsamında yapılan saha araştırmalarında kaydedilen Kürt kadınlarındaki dövmelerle benzerlik göstermektedir.

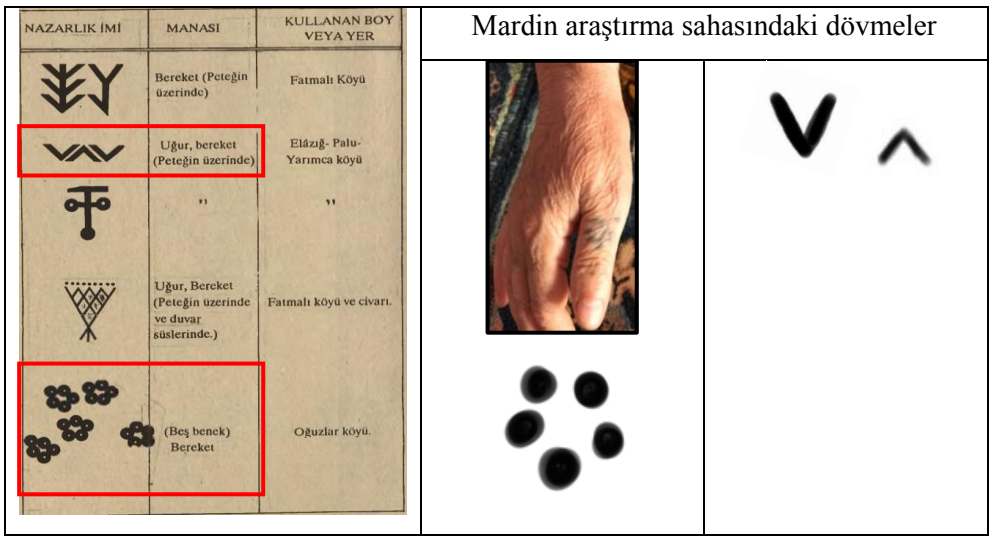

Şekil 1.32: Dövmeli Süryani kadın, Midyat
Kaynak: Kurnaz (2009).

İnançlardaki farklı kabullenmeler toplumun yaşamında, kültürün oluşumlarında köklü değişiklikler oluşturmuştur. Türklerin Orta Asya'dan, Anadolu'ya uzanan tarihinde zengin bir kültür ve inanç sistemi vardır. Eski inançlarında olan bazı uygulamalarının yeni inançlar içinde devam ettiği görülmüştür. Nazar inancı ve uygulamalarının Türklerin Şamanizm inancı içinde çok eski tarihlere dayanmaktadır. İnsanların canlı veya cansız bir kişiye kıskanma veya hayranlık duymasından oluşan olumsuz enerji nazar olarak tanımlanmaktadır. İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerde nazar inancı yeni inanç sistemine de uyum göstererek devam etmiştir. Nazar inancında somutlaşmış objeler olarak nazarlık, damga ve dövme büyük bir öneme sahiptir. Türk halkı, atalarından miras kalan bu "damgaları, halı ve kiliminin; çuval, heybe ve torbasının üzerinde yaşatmakla kalmamış, kökü Şamanizm'e dayanan nazarlık uygulamasında da kullanmıştır (Gülensoy, 1989:140-141). Halı üzerindeki göz motifleri ve Bereket motiflerinin Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması Şekil 1.33 ve şekil 1.34'de gösterilmiştir.

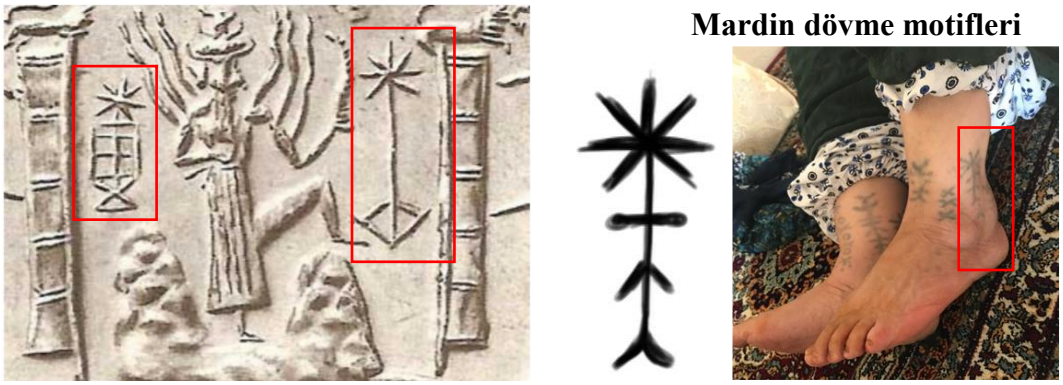
Şekil 1.33: Göz motifi Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması
Fotoğraf-b: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Kızıltepe Alakuş Köyü, Mardin

Şekil 1.34: Bereket motifleri ile Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile karşılaştırılması
Fotoğraf: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Kızıltepe Alakuş Köyü, Mardin

Tarihin başlangıç noktası kabul edilen Sümerler, dini inanışları bakımından oldukça farklı ve çok tanrılı bir inanışa sahiplerdi. Sümerlere göre her nesnenin bir tanrısı vardı. Utu, Sümer Mitolojisi'nde yer alan yedi tanrıdan biri olan güneş tanrısıdır. Sümerler de Utu, Akadlarda ise güneş tanrısı Şamaş/Sama kelimeleriyle isimlendirmiştir. Arapçada ise Şems (güneş) olarak geçmiştir.

Utu (Güneş Tanrısı) yeryüzündeki hukuk ve adalet kanunlarının ve tanrılar alemindeki düzen intizam tanrısı olarak bilinir. Bu da göstermektedir ki; Güneş tanrısı Utu, ilahi bir yargıçtır. Çünkü güneşin aydınlık ve parlak ışığı ile özdeşleşmiş. Utu bitkilerin büyümesini, dünyanın aydınlatmasını ve canlı varlıklara sıcaklık vermesi için sabahları doğuda dağların üstünde çıkıp gelerek, akşam olduğunda ise batıdan paralel olarak ölü diyarına gitmesine inanılırdı. Utu'nun 2 kült şehri vardı ve sayısal değeri 29 idi (Altuncu, 2014; Kazan, 2015). Sümer Mitolojisi'nde güneş tanrısı Utu (Şamaş) ve saha araştırmasında görülen motifler ile benzerlikleri Şekil 1.35'de gösterilmiştir (Begiç ve Önal Çapik, 2020).

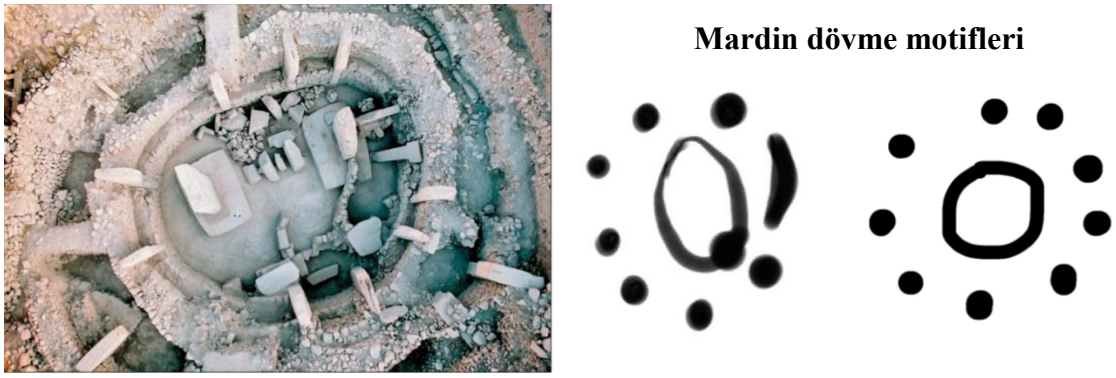

Şekil 1.35: Sümer Mitolojisi'nde Güneş Tanrısı Utu (Şamaş) ve saha araştırmasında görülen motifler ile benzerlikleri
Fotoğraf: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Dikmen Köyü, Kızıltepe/Mardin

1.14.5. Göbeklitepe

Göbeklitepe, Şanlıurfa kent merkezinin yaklaşık 15 km kuzeydoğusunda yer alan ve dünyanın en büyüleyici Neolitik dönemine (MÖ. 10.500 - MÖ. 7.500) ait görkemli bir kutsal tapınak olduğu görülmüştür (Schmidt, 2010; Schoch, 2010). 1995'de Şanlıurfa'da bulunan Arkeoloji müzesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü ile ortak kazı projeleri kapsamında yapılan çalışmalar sonucunda Göbeklitepe keşfedilmiş (Schmidt 1995). Göbeklitepe'deki bu tapınağın insanların inançlarını yaşamaları için insanlar tarafından zengin dini semboller kullanılarak inşa edilmiştir (Kurt ve Göler, 2017). En dikkat çeken T biçimindeki dikili taşlar ve bu taşlardan oluşan daire biçimini almış anıtsal yapılar çok dikkat çekmektedir (Başgelen 2015).

Göbeklitepe‘de bulunan bu tapınaklar evrenin sonsuzluğunu simgelemekte olan daire şeklinde yapılmıştır. Tapınak alanında bulunan kaya yüzeylerinde birden fazla daire sembolleri bulunmaktadır (Cirlot, 1971; Schmidt 2007). Schmidt, (2010) tarafında Şekil 1.36’de gösterilen Göbeklitepe’nin dairesel yapısı ile saha çalışmalarında görülen dövme motiflerindeki benzerlikleri verilmiştir.

Şekil 1.36: Göbeklitepe’nin dairesel yapısı ve saha çalışmasında görülen dövme motifleri
Kaynak: Schmidt, (2010)
Çizimler: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Mardin

Göbeklitepe ’de dikkat çeken tapınak yapısı, taş yüzeylerinde kabartma teknikleri ile yapılmış hayvan figürü ve soyut sembollerin olduğu T şeklindeki dikili taşlardan oluşmaktadır (Şekil 1.37) (Özcan, 2014). Şekil 1.37’de dikili taşın üzerinde bulunan ve kabartma teknikleri kullanılarak yapılmış H şeklinde ve 90 derece döndürmüş şekli, dikey ve yatay konumlarında sepet, yarım ay ve daire şekillerinde semboller bulunmaktadır. Bu sembollerin kutsal olduğuna inanılmaktadır. Daire ve yarım ay sembolleri Ayı ve Güneşi temsil ettiği düşünülmektedir. Ayrıca kazı alanındaki kayalar üzerinde birden fazla sayıda daire sembolü bulunmaktır (Schmidt 2007). Şekil 1.37’de T biçimindeki dikili taşlar ve üzerindeki sembollerin saha araştırmalarında görülen benzer dövme simgeleri gösterilmiştir. Dikili taş üzerinde “H-semboller” ve içe geçmiş “V-işaretleri” sütun üzerine oyulmuştur. H sembollerinin kutup yıldızları veya parlak yıldızları gösterildiğine inanılmaktır. H sembolleri Vega veya Deneb yıldızların konumunu belirtildiği düşünülmektedir. Bunlar ayın evreleri şeklinde de yorumlanabilir.

Göbekli Tepe halkı kuzeyi veya bir yönü tanımlamak için H ve V sembolleri kullanmış olabilir. Göbeklitepedeki sütunların üzerindeki semboller işlendiği tarihe atıfta bulunduğu düşünülmektedir. Örneğin gezegenlerin, ayın, kuyruklu yıldızların ve diğer astronomik nesnelerin veya olayların konumlarına atıfta bulunabilmeleri muhtemel bir ihtimaldir (Sweatman, Tsikritsis, 2017).

H sembollerine Türk kilimi motiflerinde de rastlamaktadır. Türk kilimlerinde sıkça kullanılan bu motifler "evlilik", "ailenin birliği", "aşıkların kavuşması", "annelik", "doğum" ve "doğurganlık" gibi anlamlara gelmektedir (Etli, 2015).

Şekil 1.37: T biçimindeki dikili taşlar ve üzerindeki sembollerin saha araştırmalarında görülen benzer motifler

Fotoğraf: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK, 2018-2019. Sultan Şeyhmus Türbesi, (Merkez/Mardin), Alakuş (Kızıltepe/Mardin)

BÖLÜM 2: MATERYAL VE YÖNTEM

2.1.Mardin ve Çevresindeki Dövmelerin Genel Özellikleri

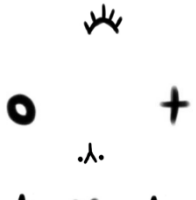
Saha çalışmasını gerçekleştirdiği Mardin ve çevre illerden (Batman, Diyarbakır ve Şanlıurfa) kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde yapılan dövme motiflerinin ne amaçla yapıldığı veya anlamının ne olduğuna sorulduğunda genel olarak güzelleşmek, süslenmek, şans getirmek, sağlık, nazar, erkeklerin beğenisini kazanmak, evlenebilmek, kuma gelmemesi ve çocuk doğurmak gibi niyetlerle yaptıklarını ifade ettiler. Kimin yaptığına dair olarak genel olarak annem, teyzem, büyük annem, ninem ve yengem şeklinde belirtiyorlardı, onlar da büyüklerinden görerek dövmeyi yaptıklarını ifade ettiler.

Yapılan bu tez çalışmasında, saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri incelenmiş; kaynak kişilere kullanılan motifin isminin ve anlamının ne olduğu, neden söz konusu sembolün tercih edildiği sorulmuş ve çalışma üzerine gerekli araştırmalar yapılmıştır. Saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri uygulandığı bölgelere göre sınıflandırılmış ve dövme motifleri yüz, el, ayak ve vücudun görünmeyen yerleri olarak Şekil 2.1-Şekil 2.4'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (yüz bölgesi)

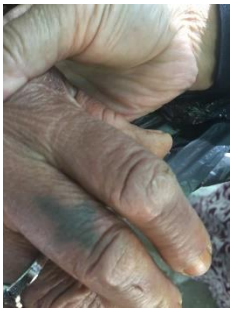

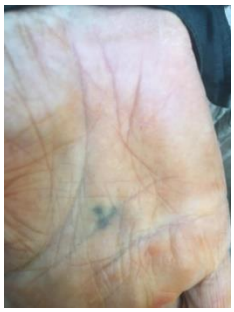
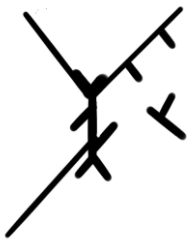

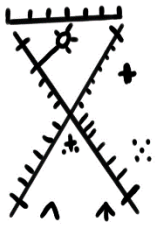
Şekil 2.1: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (yüz bölgesi)

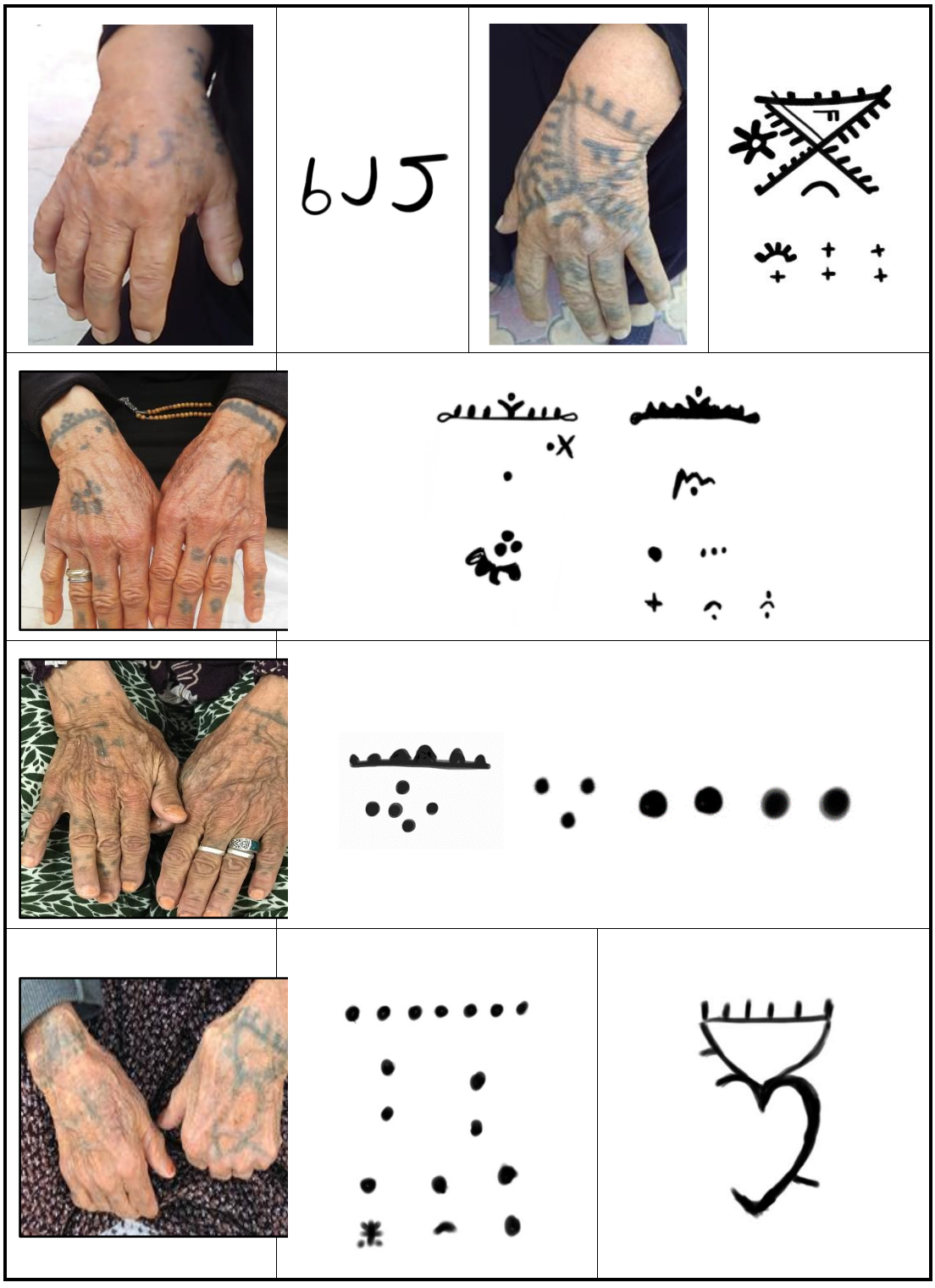
Şekil 2.2: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (el bölgesi)

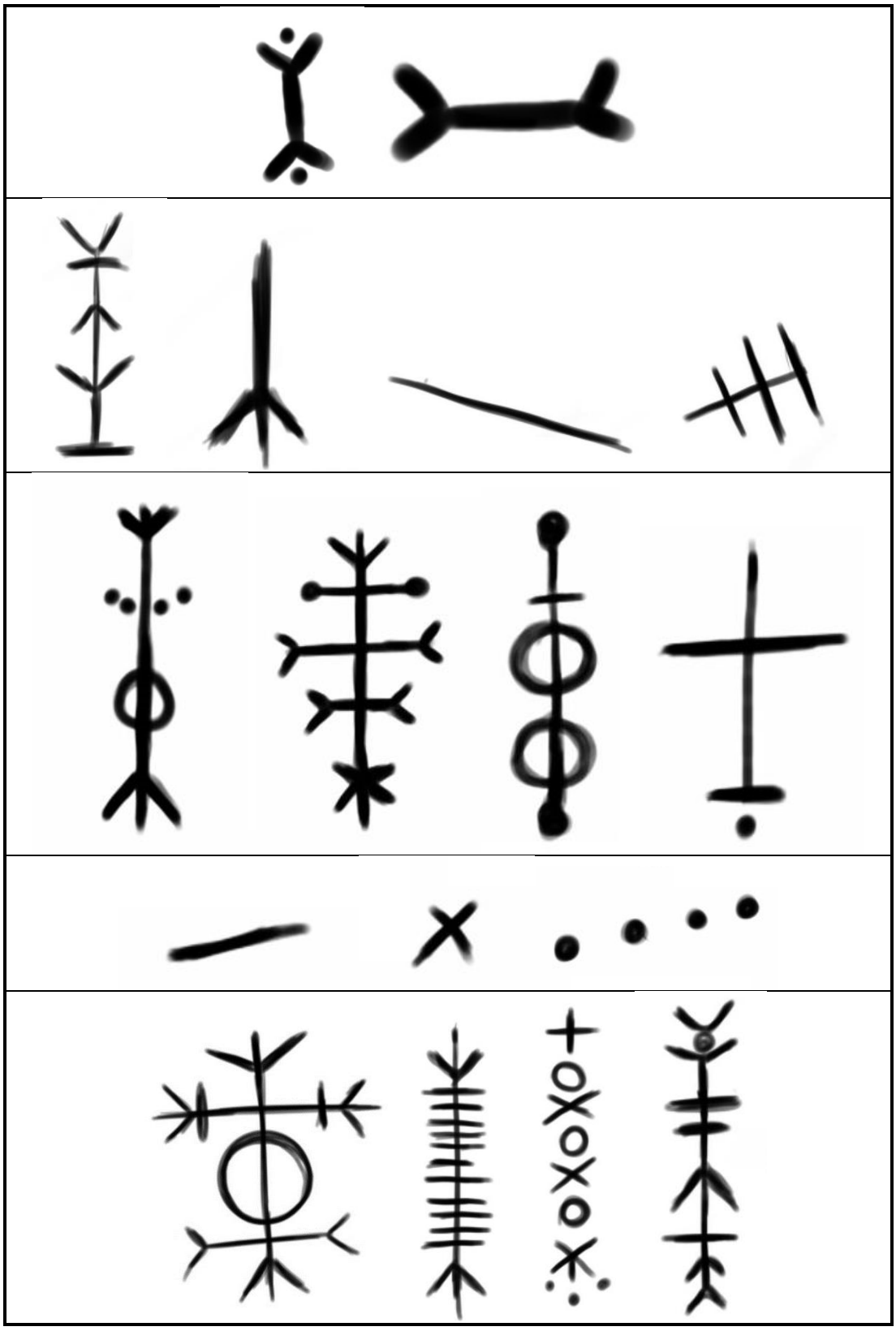
			
			
			
			
			

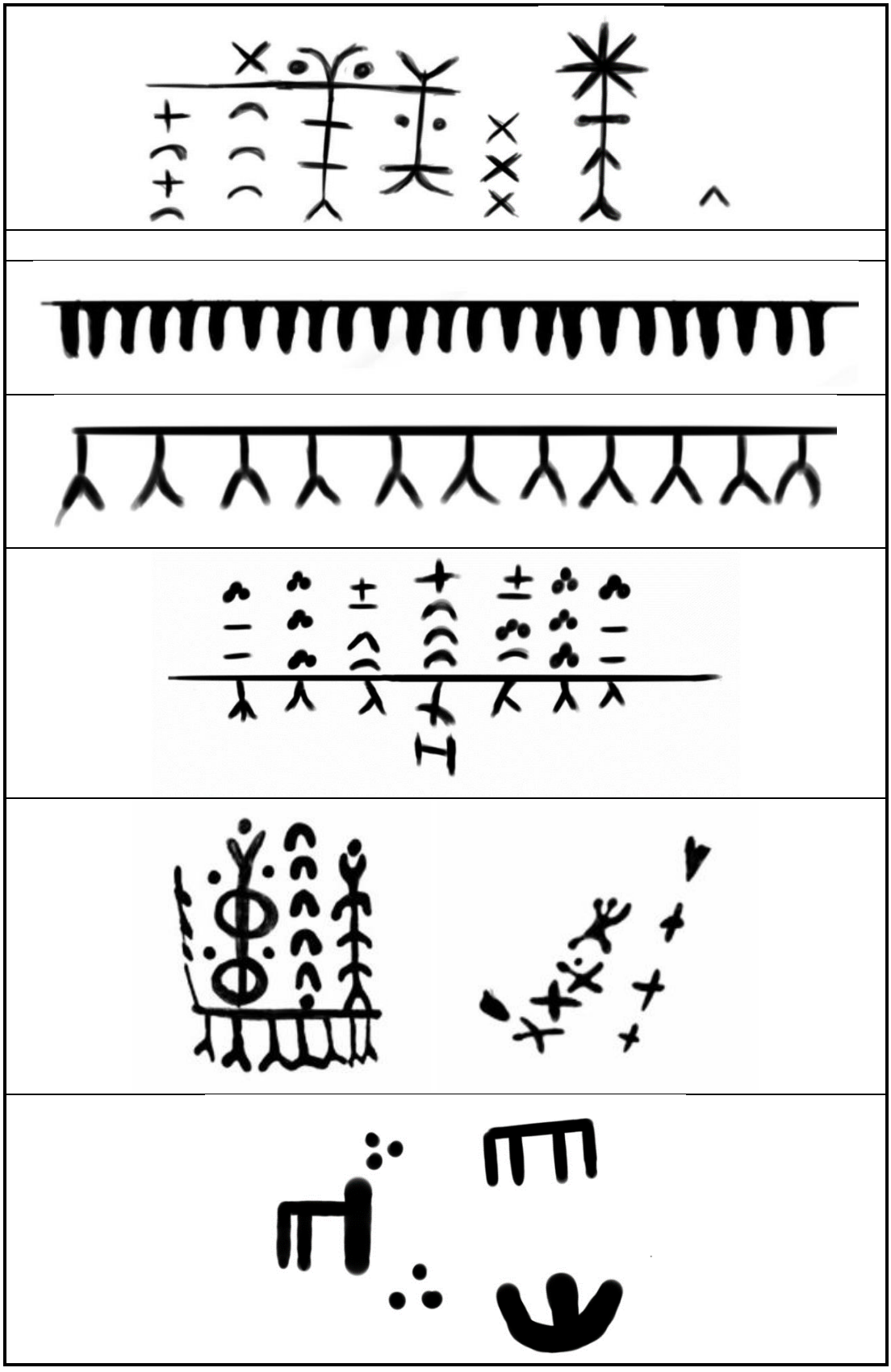
			
			
			

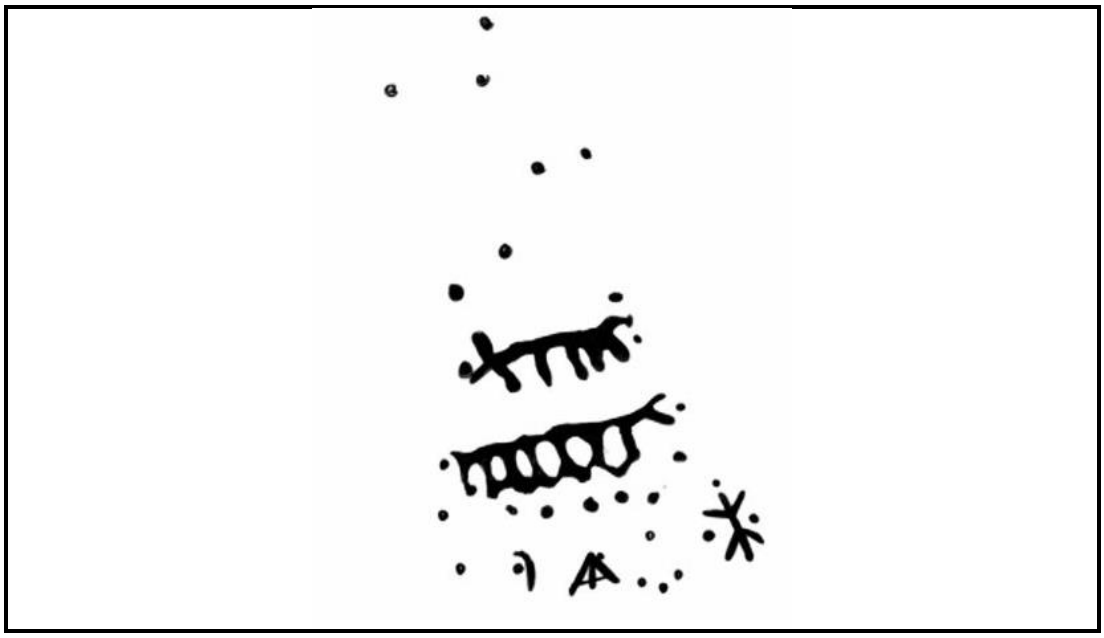

Şekil 2. 2: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (el bölgesi)

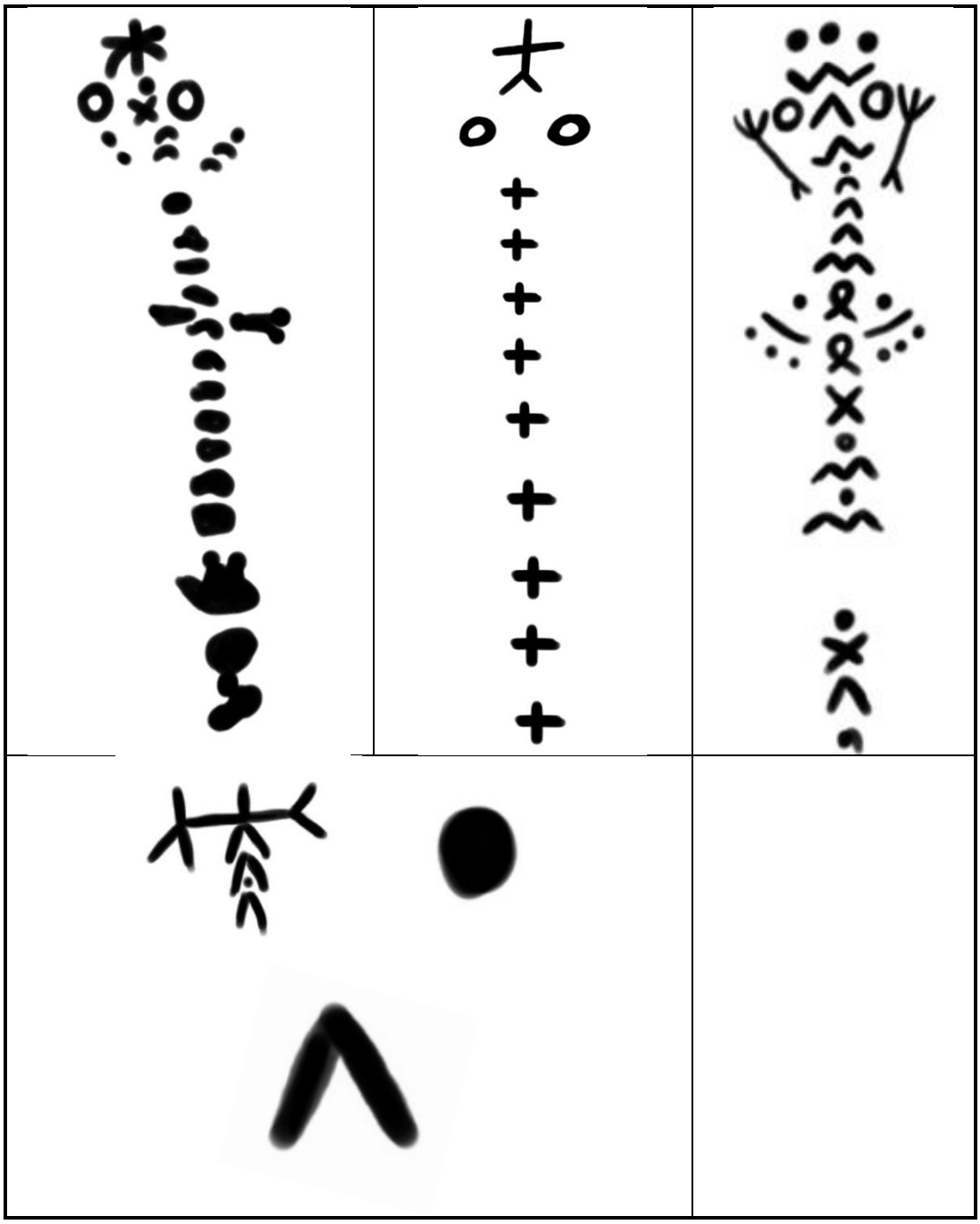

Şekil 2.3: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (ayak bölgesi)

Şekil 2.3: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (ayak bölgesi)

Şekil 2.4: Saha araştırmasında kayıt edilen dövmeler (vücudun görünmeyen yerleri)

Dövmeleri yapan kişiler dinsel ve büyüsel birtakım kurallara uymak zorundadır. Farklı modellerde yaptırılan dövmelerin derinin altına işlenişi uzun zaman almaktadır. Bu işlem bazen birkaç ay bazen de birkaç yıl sürebilmektedir. Dövme yaptıranlar arasında güzellik ve estetik yönünün yanı sıra dinsel, büyüsel, iyileştirici, toplumsal ve cinsel

rolleri belirlemek ve bağlı bulunan topluluğun işaretini temsil etmektedir (Kadıoğlu 2002).

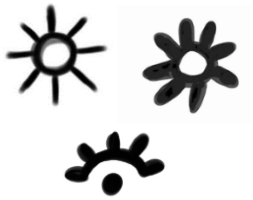
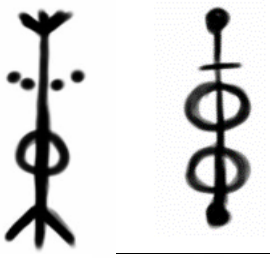
Mardin'de yapılan dövmeler sosyo-kültürel ve toplumsal yapı içinde kendini ifade etmek, aidiyet geliştirmek, dinsel-büyüsel köken ve aşirete bağlılığını göstermek amacıyla yapılır.

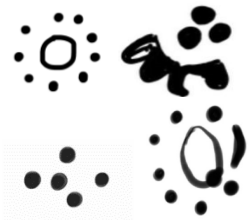
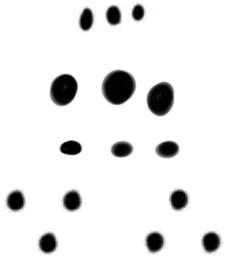
Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucunda (EK Tablo 2) Mardin'de yapılan dövmelerin genel amacı;

- Kötü güçlerden korunma: kendine zarar vermesini engellemek, zararlı hayvanlardan korunma,
- Hasta olmamak,
- Güzel görünmek evlenmek, evliliğe hazır olduğunu göstermek ve eşinin beğenisini kazanmak,
- Elinin bereketli olması
- Şans ve baht getirmek,
- Soyunun devamı,
- Nazardan korunma hasta olmamak,
- Kuma gelmemesi
- Doğurganlık,
- Uğur ve tılsım,
- Temel amaç: fiziksel ve ruhsal etkilerin yaratmış olduğu olumsuzlukları bir nebzede olsa ortadan kaldırmak,

Tablo 2.1: Saha araştırmasında kaydedilen dövmeler ve anlamları

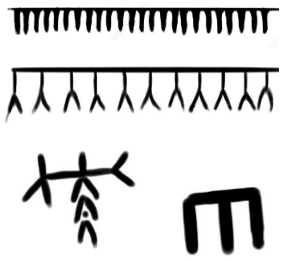
Haç motifi Süryaniler Kudüs'te Hacı olduktan sonra kollarına hacı olduklarına dair haç mührü yapılmaktadır. Mardin'deki Müslüman kadınlar ise bu motif genelde el parmakları, alın ve çene üzerine yapılmışlardır. Kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde güzellik ve parmakta yüzük niyetiyle yapılığını belirtmişlerdir.	
Kalp Motifi Abiç (2011: 52)'ye göre, kalp motifi genellikle erkeği cezbetmek için aşk, sevgi ve cinselliği simgelemek için kadınlar tarafından el, ayak ve göğüs üzerine yaptırılırmış.	
Yıldız Motifi Güzellik ve aydınlık amaçlı yapılmıştır (KK, 59). Arapça necm Kürtçe sterk olarak bilinen yıldız en çok karşılaşılan dövme motiflerindendir ay ile birlikte tek nokta(•) beş köşeli yıldız şeklinde ve hilalin açık ucuna tek nokta şeklinde uygulandığı görülmüştür. Kalafat (2012:149)'e göre Karabağlı'larda kadınların yüzlerine iğne ile damga yapılır. Karabağlı Tereke toplumunda Araplı cemaatının damgası yıldızdır.	
Ay yıldız motifi Hayatlarının daha güzel ve aydınlık olması için yapılmış (KK, 25; KK, 26). Araştırma sahasında en çok karşılaşılan ay yıldız motifi alın bölgesinde uygulanmıştır. Daire, yarım daire, içinde tek nokta ya da altında üç veya dört nokta çevresinde ışın çizgileri olarak stilize edilmiştir şekilde uygulanmıştır.	
Ay motifi Mardin alan araştırmasında en çok karşılaşılan dövmelerden Ay, Kürtçe (hiv) Arapça (heyve)olarak bilinir. Motif genellikle alın bölgesinde hilal, yarım ay, çember üçgen uçları açık genellikle nokta ile yıldız formu verilerek uygulanmıştır. Ay dövmesinin kadınların ve genç kızların ruh halinin aydınlık yanını tarif etmek için yapılır (KK, 36). Kalafat, (2012:149)'e göre Karabağlı Tereke toplumunda Hacı Efeli cemaatının damgası hilaldir.	

Güneş motifi Araştırma sahasında karşılaşılan güneş motifi el üstünde uygulandığı görülmüştür. Daire ve çevresinde ışın çizgileri olacak şekilde uygulanmıştır. Abiç (2011)'e göre ellerin üzerine yaptırılan güneş motifi asaleti, aydınlığı ve umudu temsil etmektedir. Çünkü güneşi bedenlerin de taşıyanların daha sağlıklı bir hayatı olacağına inanılıyor. Hazar (2011)'e göre güneş motifini taşıyanın her daim sağduyulu, akıllı ve zeki olacağına, ahirette yanmayacağına delaletmiş. Çok rastlanan güneş ve ay motifleri yaşam kaynağını, sonsuz yaşam isteğini simgelemektedir.	
Tek nokta motifi Dövmelerde kullanılan tek nokta motifi kadın, erkek ve çocukların bedenlerine işlenen bu motif kötülüklerden korunduğunu, şans ve uğur getirdiğine inanılır (KK, 34).	
Başak Motifi Bu motifi yapan kaynak kişilerde, insanların hayatına bereket ve bolluk getireceğine inanılır. Başak motifi bereketi temsil eder, bölgede sık karşılaşılan bitki olmasından tercih edildiği kolda ve bacak bölgesinde birbirini takip eder şekilde birkaç tane (v) ve (c) şeklinde uygulanmıştır (Abiç, 2011).	
Halhal motifi Mardin yöresinde gümüş halhal yaygın olarak kullanılan takılardandır, halhalın ses çıkarma özelliği ve maddi kullanım zorluğundan dolayı dövme olarak tercih edilmiştir. Hemen hemen birçok kadının ayak bileğinde bulunan halhal motifi süslenme amacıyla kullanmışlardır (KK, 4; KK, 5).	
Rebap motifi Rebap, telli ve yaylı bir sazdır. Kemençe gibi dize dayayarak yayla çalınan rebap, kemençe ve kemanın atalarından sayılır. Kemençe gibi üç telli olan rebabın iki ve tek telli şekilleri de vardır. Hafif, tatlı, yerine göre şen veya hazin bir sesi vardır (Öztuna 1990; Fırat, 2017).	

Mühür, Papatya çiçeği Bu motif bir hükümdarlık işareti sayılan mühür, güç ve kudreti temsil etmektedir (Fırat, 2017).	
Çiçek Bu motif daha çok beğenilmek için de uygulanmıştır (KK, 7).	
Üç nokta motifi Üç nokta motifi evlilikten sonra kuma'ya karşı yapılır (EK Tablo 2). Bu motifi yapan kadınların çoğu kuma evliliği yapmışlar. Kuma gelmemiş ama kendilerinin kuma olarak gittiklerini söyleyenler de vardır. Ayrıca uğur getirdiğine inanılır. Kalafat (2012:149)'e göre Karabağlı'larda kadınların yüzlerine iğne ile damga yapılır. Karabağlı Tereke toplumunda Balcı cemaatının damgası üç noktadır.	
İsmel Bikar motifi Sadece burun ucuna yapılan bu dövme türünün genellikle çocukların yaşamasını sağlamak için uygulanırmış (Fırat, 2017).	
Rısemiye Kadınların dudak ortasında başlayarak 1cm aşağıya doğru inen motifi, Arap alfabesindeki elif harfinin karşılığı olarak adlandırılmışlardır (Gençel, 2018).	
Balık motifi Dövmede kullanılan ve balık olarak adlandırılın bu motif, Mezopotamya'nın taş oymalarında su ve balık doğurganlık simgesidir (Fırat, 2017).	
Tavşan motifi Doğurganlık özelliği nedeniyle doğurganlığı sembolize eden hayvanların başında gelir(Fırat, 2017).	

Akrep Motifi Mardin Bölgesinin coğrafi yapısından dolayı sıklıkla karşılaşılan akrep, güzellik ve eşine daha güzel görünmek için (KK, 32). Abiç (2011:24)'e göre, güçlü bir kadın olan Zeynep Açil teyze gücüne biraz daha güç katması için kolunda akrep motifli dövme yaptırmış. Ayrıca zehirli böceklerin ısırmasına karşı koruduğuna inanılmaktadır. Erbek (2002:130)'e göre, Anadolu dokumalarındaki akrep motifi de korunma amacıyla kullanılan motiflerden biridir. Akrep motifinin sembolü şeytanın ruhunu temsil ettiğine inananlarda var. Nazardan korunmak için göz şeklinde nazarlık kullanılıyorsa akrep motifli de kendisine zarar verecek mahlûkata karşı korunmak için kullanılır. Anadolu el sanatlarında Akrep zeminde ve dış bordür süslemelerinde kullanılmaktadır. Boğazdaki akrep motifi çeneden aşağıya inen ağaç ya da dal motifidir. Gücü simgeleyen bir dövme motifidir. Zehirli böcek ısırığından korunduğu inancı da mevcuttur. Kalafat (2012:152)'e göre bu motif Yörede en dikkat çekici ve en özel olan dövme motif ceren adı verilen hayat ağacı motifidir. Kadınların çenelerinde başlayıp boyundan iki göğüste şekillenmekte olan bu motif ana tanrıca inançlarından kaynaklanmaktadır. Ceren annenin doğurganlığını cerenin gelişim evrelerini ve nihayet hayat ile ölümü temsil etmektedir	

Göz motifi Anadolu insanı yüzyıllardan beri insanın bakışlarında dolayı ve diğer insan, hayvan ve cansız nesnelere zarar verdiğine inanılan nazar, kişinin kendini, ailesine ve malını kem gözlerden mistik ve kötü güçlere karşı korumak için nazarlık kullanmaktadır. Abiç (2011:43)'e göre dövmede nadir olarak kullanılan göz motifi kem gözlerden, nazardan ve negatif enerjiden korunmak için yapılmaktadır. Gülensoy (1998:141-143)'a göre, Anadolu insanı kendini zararlı dış etkenlerden geleneksel inançları ve deneyimleri sayesinde korumaktadır. Nazardan korunmak için göz şeklinde nazarlık kullanmaktadır. Dokumalarda göz motifi sıklıkla kullanılmaktadır. Üçgen gözün stilize edilmiş halidir. Ancak göz motifi yöreye göre değişiklik göstermekte olup kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen şeklinde göz motiflerine rastlanmaktadır. Yenipınar ve Tunç (2013:198)'a göre, ucu yukarı bakan üçgenin ayak tabanı açık bırakılmış, açık olan yere güneş, ay motifi işlenmiştir. Üçgen motifi bereket ve nazar büyüsü olarak ifade edilmiştir. Motifin yapılma sebebi insanların bakışlarında bir gücün varlığına ve bakışların kötülüğe, zarara, şanssızlığa ve hatta ölüme bile sebep olabileceğine inanıldığı için korunma amaçlı nazarlık ve tılsım işlevi görmektedir.	
Koçboynuzu motif Koçboynuzunun sivri uçları, tehlikeli bakışlara karşı korunduğu inancı bolluk, bereket ve gücü temsil eder. Dövmede kullanılan Koçboynuzu motifi, Deniz (2000:190)'e göre boy ve soy aidiyet simgesi olarak bilinmiş, bolluk, bereket, üretkenlik kahramanlık, güç ve erkeklik sembolü bir tılsım olarak kullanılmıştır. Başlangıçta boylara ait sürülerdeki hayvanları ayırt etmek için yapılan damgalama işlemi göçler, savaşlar nedeniyle farklı bölgelere yerleşen boyların, kendi boyundan insanları tanımak için pratik olarak bedenlerine dövme motifleri uygulamışlardır. Gülensoy (1998:109)'a göre, Koçboynuzu veya koçbaşı motifler Türk dokumalarında sıklıkla kullanıldığı için boy ve soy oymaklarının yöredeki halı ve kilimlerinde de rastlanılmaktadır Yörük, Türkmen, Şavaklı, Avşar kilimlerinde görülen koçboynuzu motifleri ve geleneksel dövme motifleri " mertlik, yiğitlik, cesaret" anlamında kullanılmaktadır.	

Makas veya Tarak motifi El üzerine uygulanan stilize edilmiş kesişen doğrular olarak yapılan makas motifi, saha araştırmasında bir kaynak kişinin bilek içine yapılmış şekilde uygulandığı görülmüştür. Fırat (2017;127)'e göre karşılaşılan makas dövmesi biri gerçek şeklindeyken, diğerleri daha çok kesişen doğrular şeklinde stilize edilmiştir. Bunların dışında terzilik mesleğini sembolize etmek için makas kullanmaktadır. Bu sembolü taşıyan kaynak kişilerin terzilik mesleği ile ilişkisi bulunmamaktadır. Taşıyan kişinin el becerilerini artırma isteğiyle işlenmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Tarak motifi genellikle dişli, düz tarak formunda el, kol ve ayaklara işlenmiştir. Bazen taşı ya da yün tarağını andıran bir formda alına işlenmiştir. Dokumalarda kullanılan tarak halı, kilimlerde kullanılan motiflerdendir. Güzelliği, estetiği ve işlevselliği sembolize etmektedir (Fırat, 2017).	
Ayna motifi Kaynak kişiler ile yapılan görüşmede bu motifin beğenilme duygusu, şans ve güç için yapılmıştır. Bir kadın sembolü olarak kullanılan ayana araştırma sahasında sık karşılaşılan motifler arasında yer almaktadır.	
Tarak motifi Tarak motifi dövmelerde güzelliği ve estetiği temsil ediyor (KK, 30-34) Abiç (2011;26)'e göre tarak kadınlık ve güzellik simgesidir. Eskiden saca süs olarak takılan taraklarla kol ve ellerinin belirli yerlerine nakşettiklerini daha güzel ve estetik göründüğü düşüncesi ile bu dövmeyi yapmışlardır.	

Tablo 2.1: Saha araştırmasında kaydedilen dövmeler ve anlamları

Şahmaran motifi İsmini efsanevi Şahmaran'dan alan bu motif, ayaklarının çokluğu ile bedenine işlenen kişilere güç işlerde yardımcı olacağı inancıyla yapılıyor. İnsan, kendi bedeniyle yetişemeyeceği işlerde "Şahmar"'ın kırk ayağına umudunu bağlıyor (Abiç, 2011).	

2.2. Günümüzki Dövmeler

Geleneksel yöntemlerle yapılan dövmenin günümüz modernizesiyle birlikte değişim ve dönüşümler göstermektedir. Bu değişimlerin başında kullanılan malzeme ve motifler yer almaktadır (Şekil 2.5).

Kaynak kişilerle yapılan görüşmeler ve araştırmalar sonucunda

1. Kullanılan malzemedeki değişimler; anne sütü ve is yerine pastörize sütü, koyun sütü, likit (kozmetik ürünü), mürekkep ve pil (Çinko-karbon) kullanıldığı tespit edilmiştir.
2. Kullanılan motiflerdeki değişimler; geleneksel motiflerden farklı olarak kişilerin; duygularını, hislerini siyasi görüşlerini sayı veya harflerle dövme olarak vücutlarına uygulamışlardır.
3. Geleneksel dövme ekonomik boyutu göz önünde bulundurularak kırsal kesimde yaşayan gençler tarafında uygulandığı tespit edilmiştir.
4. Bazı kaynak kişilerin dövmelerini ceza evinde yaptıklarını, enjektör iğnesi, mürekkep ve gömlek düğmesini merkez alarak isimlerini, duygu ve düşüncelerini yaptıklarını ifade ettiler.
5. Likit kozmetik ürünü ile yapılan dövmelerin daha belirgin ve kalıcı olabilmesi için aynı işlemi birkaç defa uyguladıklarını ifade etmişlerdir (Şekil 2.6).

Şekil 2.5. Modernizeyle birlikte dövmelerdeki değişim ve dönüşümler

Şekil 2.6 Likit ile dövme motiflerinin yapılışı

Modernleşme ve küreselleşme ile birlikte geleneksel dövmenin yok olmaya yüz tutmasına karşılık, özellikle batı toplumlarında giderek artan yeni dövme geleneği giderek yaygınlaştığı görülmektedir. UNESCO'nun Türkiye Milli Komisyonu Başkanı geleneksel dövme sanatının korunması gerektiğini bunun bir milli kültür mirası olduğu açıklamıştır. Geleneksel dövme sanatı, Anadolu'da bir kültür mirası olarak korunması ve gelecek kuşaklara tanıtılması ve gerekmektedir (Ersoy İnci 2019).

2.3. Dövme Sanatının Yapım Teknikleri ve Araç Gereçler

Dövme sanatı uygulanması toplumların yaşam tarzları ile ilişkilidir. İnsanların bulunduğu coğrafyaya, yaşadığı kültür ve yaşam tarzı dövme yapılış şeklini, kullanılan malzemeleri ve yapılan motiflerde de farklı göstermektedir.
Her toplum kendi dövme stilini oluşturmuştur. Toplumların yaşam tarzları farklı olunca yapılan dövme uygulaması da, yapılış şekli de kullanılan malzemelerde farklı olabilmektedir

Saha araştırması sırasında görüşülen Mardin ilinin Kızıltepe ilçesi Alakuş köyünde Gülçin teyze 9-10 yaşlarında dövmeyi yaptırdım. O zamanlar dövme yaptırmak moda olduğundan herkes yaptırıyordu. Ben de annemi küçük yaşta kaybetmiştim, dövme

yaptırmak için çok ağladığımdan bana da yengem yaptı. O dönemde makyaj yapmak yoktu, güzelleşmek için dövme yaptırılırdı. Güzelleşmek, dikkat çekmek için yaptırdıklarını özellikle o zamanlar avuç içine 3 nokta yaptırmanın üstüne kuma gelmeyeceğine inanılıyordu. Hiç kuma gelmesin diye bende 4 nokta yaptırdım (Şekil 2.7). Aydınlanmak için kullanılan çıranın isi ve kız çocuğu emziren annenin sütüyle iyice karıştırıp bir karışım hazırlanır. Önce 3 iğne karışıma batırılır sonra bu 3 iğne ile bedenini döverek, karışımın deri altına geçene kadar uyguladığını kanayan yaranın bir hafta içinde kabuk bağlayıp iyileştiğini ifade etti. Dövmenin yapılış aşamaları temsili olarak Şekil 2.8'da gösterilmiştir.

Şekil 2.7: Avuç içinde 3 nokta 4 nokta

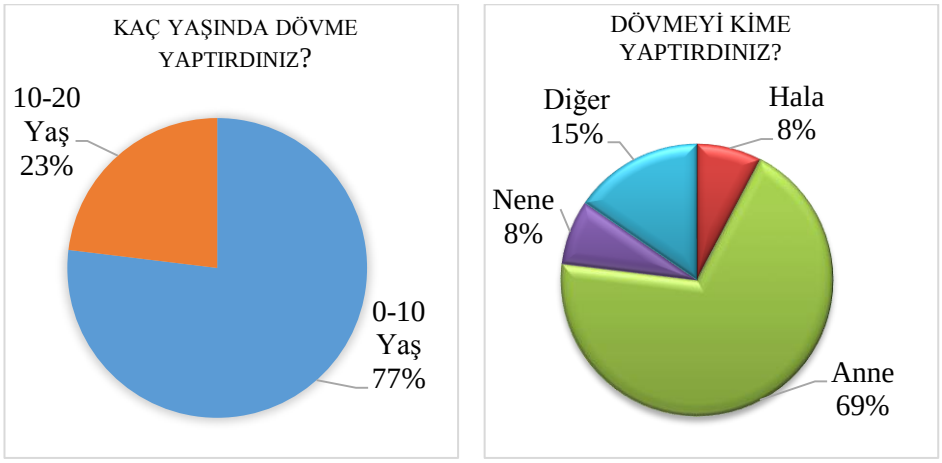
Şekil 2.8: Geleneksel dövmenin yapılış aşamaları

Kaynak kişi: (KK.8) Huri TURGUT, Kızıltepe/Mardin.

2.4. Anketler ve Verilerin Analizi

Saha çalışmasını Mardin ve çevre illerden baştan Batman, Diyarbakır ve Şanlıurfa'dan kaynak kişiler ile görüşülmüştür. Yüz yüze anket klasik anket yöntemi kullanılmıştır. Genellikle evlerin veya dışarda önceden randevu alınarak (Köy Muhtarı ile) veya alınmadan yapılmıştır. Anket çalışması, geleneksel dövme yapan kaynak kişiler ile yapılmıştır. Kaynak kişilere ait bilgiler Ek Tablo 2'de verilmiştir.

Araştırmada yer alan bireylerden elde edilen bilgiler ışığında yapılan anket çalışmasına göre Şekil 2.9'da dövmeyi kaç yaşınızda ve kime yaptırdınız özelliği göz önüne alınarak dağılım verilmiştir. Şekil 2.9'da gösterilen dövmeyi kaç yaşınızda yaptırdınız sorusu incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %77'sinin 10 yaşında küçükken (8-9 yaş), %23'nün 10-20 yaş arası (10-12 yaş) yaptırdığı görülmektedir. Ayrıca, dövmeyi kime yaptırdınız sorusu göz önüne alındığında katılımcı bireylerin % 69'u annelerine, %8'i nene ve halalarına, %15'i ise diğer kişilere yaptırdığı sonucuna varmıştır.

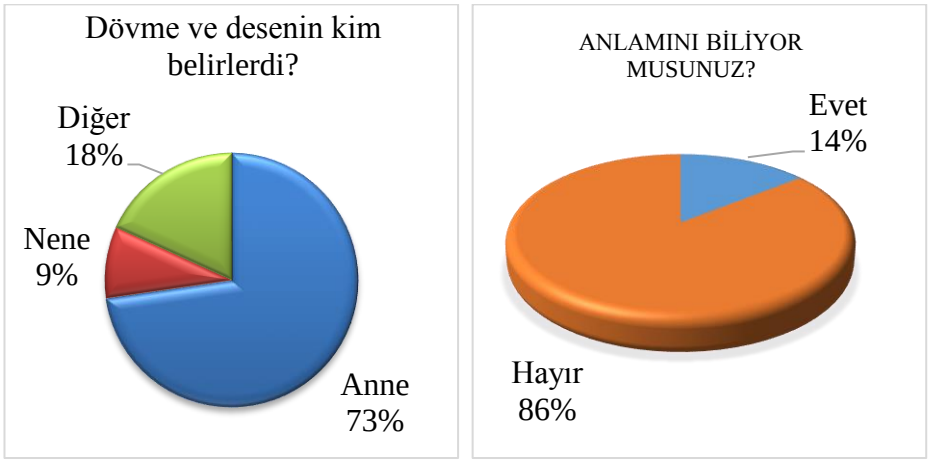

Şekil 2.9: Yapılan dövmelerin yaşlara göre ve yapan kişiye göre dağılımına ilişkin veriler

Dövme desenini kim belirledi sorusuna %73'le annem %18 diğer (Teyze, Hala gibi) ve %9 nenem belirledi şeklinde cevap verilmiştir. Yaptığınız dövmenin anlamını

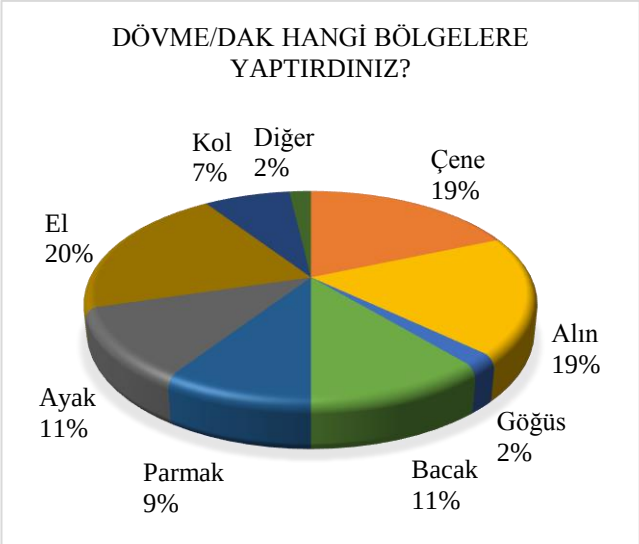
biliyor musunuz sorusuna %86'sı dövmenin anlamını bilmediği %14 anlamını bildiklerini belirtmiş ve bizimle paylaşmıştır (Şekil 2.10).

Burada, kaynak kişiler ile yapılan yüz yüze görüşmelerde, bireylerin dövmelerin yapılış amacının güzel görünmek, evlenmek, eşinin beğenisini kazanmak, şans ve baht getirmek, hastalıktan- nazardan korunmak ve kuma gelmemesi amacıyla yapıldığını belirtiler. Ancak bedenlerinde bir fazla dövme motifi olduğu için yapılan dövmenin anlamını biliyor musunuz sorusuna, çoğu kişinin bedendeki tüm dövmeleri kast ederek anlamını bilmediğini belirtmişlerdir.

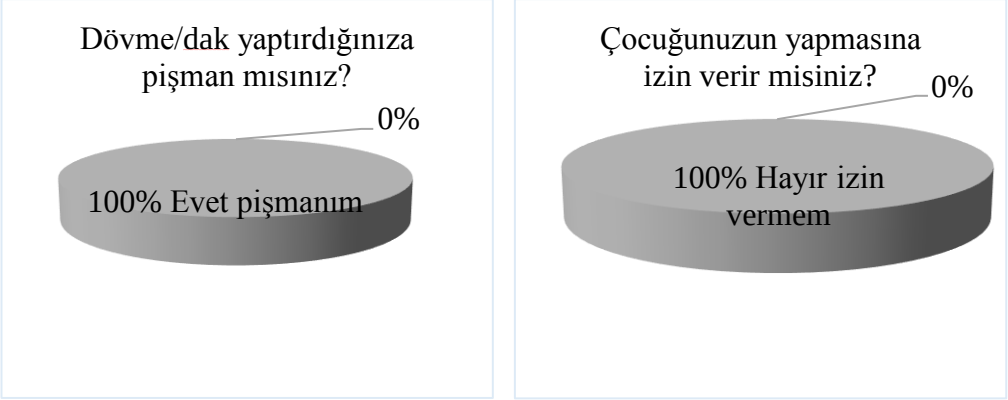
Şekil 2.10: Dövme desenlerine ve anlamlarına ilişkin veriler

Yapılan dövmelerin bölgelere göre dağılımına ilişkin veriler Şekil 2.11'de gösterilmiştir. Şekil 2. 11 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %20 el, % 19 çene ve alın, %11 ayak bölgesi, %7 kol ve %2 göğüs ve diğer bölgelerine yaptırdıkları belirlenmiştir.

Şekil 2.11: Yapılan dövmelerin bölgelere göre dağılımına ilişkin veriler

Dövme yaptırdığınıza pişman mısınız veya çocuğunuza yapmasına izin verir misiniz şeklindeki sorulara araştırmaya katılan bireylerin %100'ünün evet pişmanız, bireylerin dövme yaptırdığına pişman olduğu ve günah olduğunu belirttiler. Araştırma kapsamındaki kişilerin kendilerine dövme yapılmış olmasıyla ve çocuklarına yapılmasıyla ilgili görüşlerine ait verileri (Şekil 2.12).

Şekil 2.12: Araştırma kapsamındaki kişilerin kendilerine dövme yapılmış olmasıyla ve çocuklarına yapılmasıyla ilgili görüşlerine ait verileri

BÖLÜM 3: GİYİM KUŞAM ALANINDA DÖVME/DEK TASARIM ÇALIŞMALARI

Tasarım pek çok alanda kendini gösteren ve insan gereksinimlerini karşılayan, yenilikçi ve çok yönlü bir kavramdır. Tasarımda en önemli faktör yaratıcılıktır. Tasarım, yaratıcılık ve özgünlüğü bünyesinde barındıran çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Tasarımın geniş yelpazesi içinde kendine yer bulan giysi tasarımı, tasarımın somut örneklerinden biridir. Giysi tasarımı insanların bireysel özelliklerini, duygu ve düşüncülerini, gelenek ve göreneklerinin varlığa aktarması ile ortaya çıkmaktadır. Çünkü giysi tasarımında yaratıcılık, çok geniş teknik ve sanatsal bilgi birikimine sahip olmayı gerektirir (Özlü ve Dengin, 2013).

3.1. UYGULAMASI YAPILMIŞ TASARIMLAR

Şekil 3.1: Tasarım-1, Hayat ağacı

Şekil 3.1: Tasarım-1 devamı

3.1.2. TASARIM 1

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Hayat ağacı

Yöresi : Mardin

Tasarım Modeli: Panço
Tarih: 2020
Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Siyah krep kumaş, siyah gabardin kumaş, siyah kaşe kumaş, dikiş malzemesi ve nakıştır.

Yapım Tekniği: Tasarlanan modelin 38 beden ölçülerinde kalıbı hazırlanmıştır. Alt Beden için siyah gabardin kumaştan midi boy düz dar etek dikim tekniklerine uygun çalışılmıştır. Üst beden için siyah krep kumaştan, sıfır yakalı, sıfır kollu, rahat kalıp bluz dikim tekniklerine uygun hazırlanmıştır. Üst beden için Siyah Kaşe kumaştan, asimetrik kesim, tek kollu, dik degaje yakalı, ön beden boyu bele kadar arka beden boyu diz hattında, sol omuz şeritle sağ omuza tutturularak çalışılan pelerinin ön ortasına tasarıma uygun nakış yapılmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motifinin çeneden başlayıp göğse kadar yapılan hayat ağacı motifinden esinlenilmiş.

Tasarımda uygulanan hayat ağacı motifi, yörede en dikkat çekici ve en özel dövmelerdendir. Yöre kadınları tarafından Akrep motifi olarak bilinmektedir. Akrep motifi gücü simgelemektedir. Bu motif, hayat ile ölümü temsil etmektedir.

Tasarımda kullanılan siyah renk ile dövmeyi vücuduna yapan kaynak kişilerin günah düşüncesinden dolayı düşmüş oldukları pişmanlıklarına vurgu yapılmaktadır. Çünkü kullanılan siyah renk sıkıntı ve endişe artırıcı etkilerine gönderme yapmaktadır. Tasarımda siyah kumaş üzerine kullanılan beyaz renk ile dövmeyi vücutlarına ilk yaptıklarında, dövmenin asaletinin vermiş olduğu huzur ve güvenin arttığı vurgulanmaktadır.

Şekil. 3.2. Tasarım-2, Pinhan

3.1.1. TASARIM 2

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK
Tasarım İsmi: Pinhan
Yöresi : Mardin
Tasarım Modeli: Etek ve bluz
Tarih : 2020
Tasarım Ebatları: 38 beden kadın

Malzeme: Pamuk saten kumaş ve penye kumaş

Yapım Tekniği: Tasarım 38 beden ölçülerindedir. Hazırlanan etek kalıbı, düz boy ipliğine dikkat edilerek kesilmiş ve birleştirilmiştir. Düz dar etek formunda hazırlanan eteğin üzerine, hazırlanan dövme/dek olarak uygulanmıştır. Üst beden sıfır yaka uzun kolludur. Bluzun sol göğüs bölgesinde nakış ile dövme/dek yapılmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak makine nakışlıyla tasarım uygulanmıştır.

Tasarımda kullanılan tek nokta (.) motifi, dövme yapan kişiye şans ve uğur getirdiğine inanılır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde şans ve uğur getirdiği inanışı halen yörede yaygın olarak görülmektedir. Bluzda kullanılan tarak motifi ise kadınların estetik ve güzelliğini temsil etmektedir.

Pinhan kelimesi gizli, saklı veya gizlenmiş anlamına gelir. Tasarımda kullanılan dövmeler vücudun görünmeyen yerlerine uygulandığı için Pinhan ismiyle dövmelerin gizliliğine gönderme yapılmıştır. Tasarımda kullanılan siyah renk, dövme yaptıran kadınların pişmanlıklarını vurgulamaktadır.

Şekil 3.3: Tasarım-3, Ay kadın

3.1.3. TASARIM 3

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Ay kadın

Yöresi : Mardin

Tasarım Modeli: Ceket

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Beyaz terikoton kumaş, beyaz gabardin kumaş, dikiş malzemesi, kumaş Baskı

Yapım Tekniği: Tasarlanan modelin 38 beden ölçülerinde kalıbı hazırlanmıştır. Alt Beden için beyaz gabardin kumaş kullanılarak çalışılan, boru paça, düz kesim, normal kalıp, cepli pantolonun tekniğe uygun olarak dikimi tamamlanmıştır. Üst bedende beyaz terikoton kumaştan sıfır yakalı, ön ortası düğmeli, uzun kollu, kol ucu manşetsiz geniş kesimli, beden boyu bele kadar olan gömleğin arka ortasına tasarıma uygun baskı yapılmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerini yüzüne uygulayan kaynak kişinin dövmelerinin varlığından rahatsız olduğu halde bizimle paylaşması ve hikâyesinin bizde oluşturduğu etki ile resmi karakalem olarak dijital baskısı ile kumaşa uygulanmıştır. Yörede kullanılan güneş motifi yaşam kaynağını ve sonsuz yaşam isteğini temsil etmektedir.

Kaynak kişinin resminde kullanılan siyah ve beyaz renkler yaşamı boyunca yüzündeki dövmelerden dolayı karşılaşmış olduğu sıkıntı ve endişeleri temsil etmektedir.

Kaynak kişinin alın bölgesindeki ay ve yıldız dövmesi, kadınların ve genç kızların ruh halinin aydınlık yanını temsil etmektedir. Çene kısmında kullanılan dövme motifi ise hayat ağacının başlangıcıdır.

Şekil 3.4: Tasarım-4, Gizli hazine

3.1.4. TASARIM 4

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Gizli hazine

Yöresi: Mardin

Tasarım Modeli: Tunik

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Beyaz terikoton kumaş, beyaz gabardin kumaş, dikiş malzemesi ve dijital baskıdır. .

Yapım Tekniği: Tasarlanan modelin 38 beden ölçülerinde kalıbı hazırlanmıştır. Alt Beden için; boru paça, düz kesim, normal kalıp, cepli beyaz gabardin kumaş kullanılmış tekniğe uygun olarak dikimi tamamlanmıştır. Üst bedende şal yaka, takma uzun kollu, ön ortası düğmeli, tunik boy rahat kalıp terikoton kumaştan çalışılan tasarımın arka bedenine dijital baskı yapılmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerini ayak ve bileklerine uygulayan 85-90 yaşlarında olan kaynak kişinin dövme motifinden esinlenerek yapılmıştır. Motif resmi karakalem olarak dijital baskısı ile kumaşa uygulanmıştır.

Kaynak kişinin resminde kullanılan siyah ve beyaz renkler dövmelerini gösterince mahcubiyetini ve utanmasıyla bir ayağını arkaya saklamasını temsil etmektedir. Bundan dolayı yapılan tasarım sırt bölgesine dijital baskı ile uygulanmıştır. Şalvarının altında gizli kalan bir tabloyu andıran dövmelerden esinlenilerek tasarlanmıştır.

Şekil 3.5: Tasarım-5, Aynalı tarak

3.1.5. TASARIM 5

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Aynalı tarak

Yöresi: Mardin

Tasarım Modeli: Gömlek ve pantolon

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Siyah poplin kumaş, siyah pamuklu saten kumaş, dikiş malzemesi ve nakıştır.

Yapım Tekniği: Tasarlanan modelin 38 beden ölçülerinde kalıbı hazırlanmıştır. Alt Beden için; siyah pamuklu saten kumaştan, dar paça, dar kalıp, cepli, yan dikişlerde diz hattında ilik düğme çalışılarak model uygulaması yapılmış pantolonun paça ucunda tasarıma uygun kumaş baskı yapılmıştır. Üst bedende siyah poplin kumaştan hakim yakalı, v kesimli olarak çalışılan robanın omuzları tasarıma uygun olarak açıkta bırakılmış, ön ortası düğmeli, takma uzun kollu gömleğin manşeti tasarıma uygun olarak hazırlanan dövmeler transparan/ tül kumaş üzerine nakış yapılmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak makine nakışlıyla tasarımları uygulanmıştır. Tasarımın güncel olarak yorumlanması genç kuşaklarda kullanılabilir olması amaçlanmıştır.

Dövmede kullanılan tarak (ayna) motifi makas veya tarak olarak da bilinmektedir. Bu motif güzelliği, estetiği ve işlevselliği sembolize etmektedir.

3.2. UYGULAMASI YAPILMAMIŞ TASARIMLAR

Şekil 3.6: Tasarım-1, Tılsım

3.2.1. TASARIM 1

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Tılsım

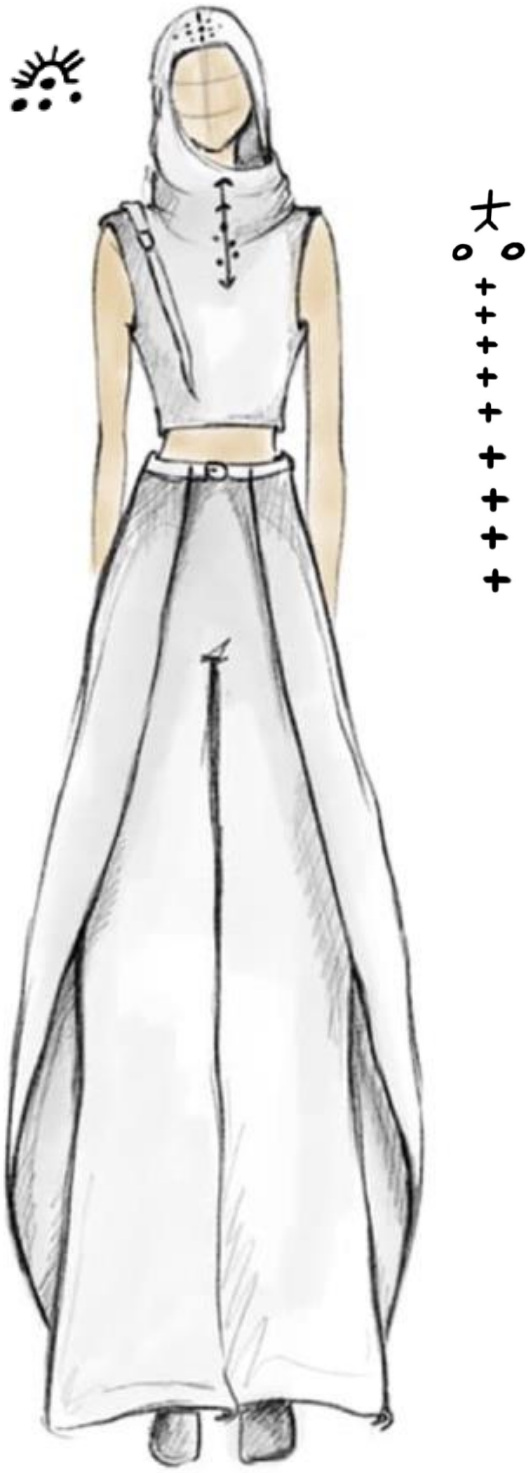
Tasarım Modeli: Gömlek ve pantolon

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Siyah keten kumaş ile dikilmiş üst beden giysisi (açık yaka bol gömlek kol)ve alt beden olarak dikilen (boru paça yüksel bel havuç pantolon) üst beden giysisinin göğüs bölgesine ve ayak bileklerindeki dövme siyah organze kumaşın üstüne beyaz iplik ile makine nakışı uygulanmıştır.

Tasarım: Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak tasarlanmıştır. Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin göğüs bölgesine yapılan dövme kaynak kişi tarafında güzellik, şans ve çekicilik için yapıldığını ve ayak bileklerine uygulanan halhal motifi süsü, rebap motifi ile şen ve hazin bir müzik sesini temsil etmektedir.

Şekil 3.7: Tasarım-2, Ay&yıldız

3.2.7. TASARIM 2

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Ay &Yıldız

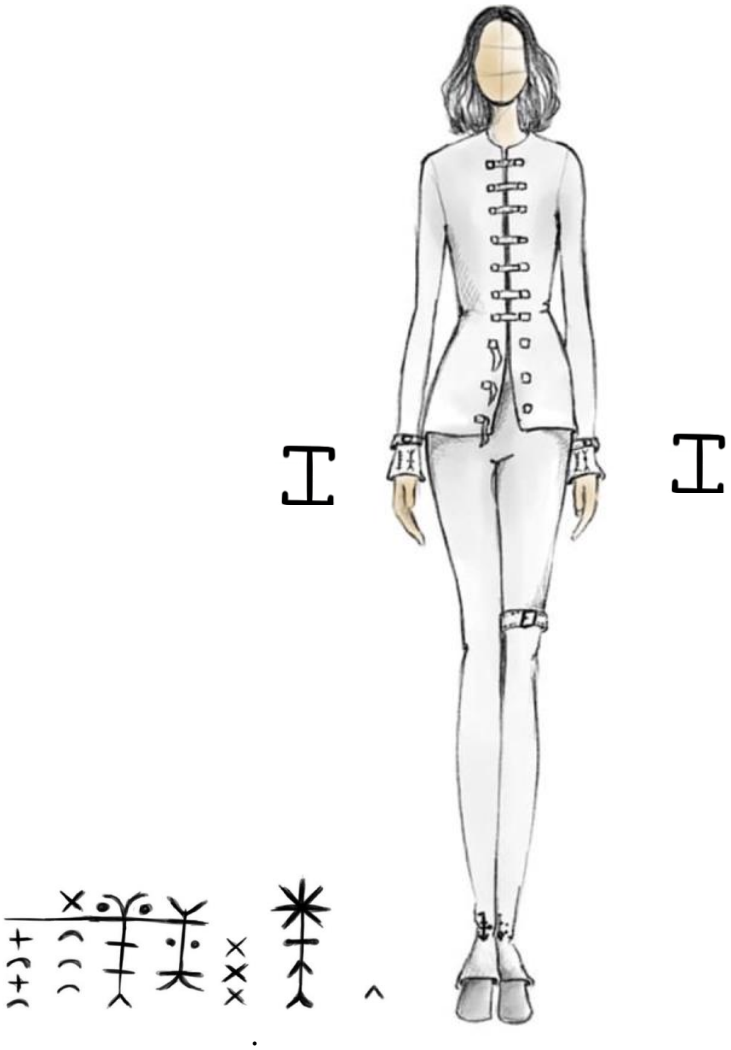
Tasarım Modeli: Kapüşonlu üst

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Malzeme olarak beyaz penye kumaş ile bedenle birleşik kapüşonlu ve omuzdan kapüşonun ön kısmı bedenden ayrılıp arkadan diğer omuz uçunda kemerle sabitlenir Alt beden (beyaz boru paça pantolon üstü kemerle sabitlenen pelerin) tasarlanmış.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak makine nakışı ile kapüşonun alın bölgesinde kullanılan ay ve yıldız dövmesi ön bedende uygulanan çeneden başlayıp göbek deliğine kadar uzanan ceren dövmesine benzeyen ama birbirini takip eden sıralı haçlardan oluşan dövme, tasarımın en dikkat çekici tarafıdır.

Şekil 3.8: Tasarım-3, Güneş tanrısı

3.2.8. TASARIM 3

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Güneş tanrısı

Tasarım Modeli: Gömlek ve tayt

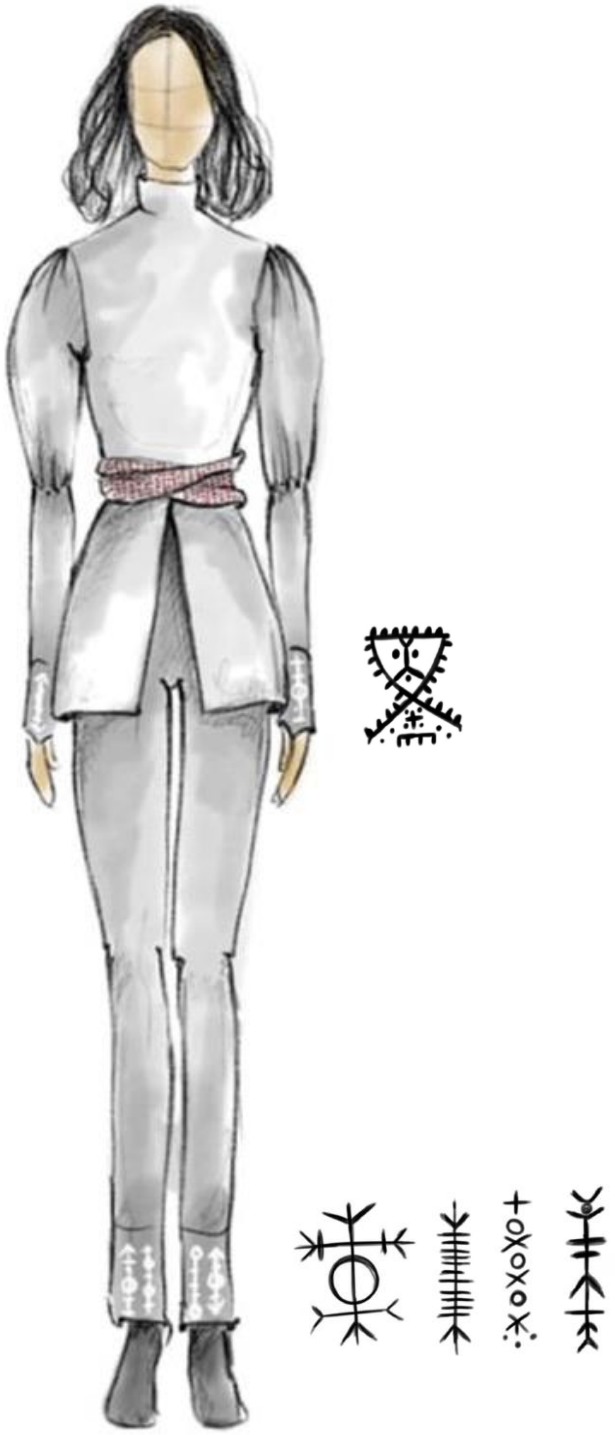
Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Beyaz keten kumaş ile üst beden giysisi(dik yaka, iki beden kemerle sabitlenen ve kollarda bilekte kemer uzunluğu el üstüne kadar) alt beden giysisi (ayak altına kadar dolanan tayt diz kapağı üzerinde kemer) olan alt beden giysisinin ayak bileklerinde ve üst beden giysisinin el bileklerinde beyaz iplik ile makine nakışı ile dövmeler uygulanmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövme tasarımlarının genç kuşakta ve güncel yorumlamalar ile kullanılabilirliği amaçlanmıştır.

Tasarımın alt beden giysisinde ayak bileklerine siyah organze kumaş üzerine Mardin dövmelerinde ve Sümer Mitolojisi'nde yedi tanrıdan biri olan güneş tanrısını temsil eden dövme kullanılmıştır.

Şekil 3.9: Tasarım-4, Şahmeran

3.2.9. TASARIM 4

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Şahmeran

Tasarım Modeli: Gömlek ve pantolon

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Beyaz keten kumaş ile üst beden giysisi (dirsek üstü balon kol balıkçı yaka gömlek)alt beden olarak(eklemeli cepli kemerli boru paça)pantolon dövmenin uygulanacağı el ve ayak bilekleri siyah organze kumaşa beyaz iplik ile makine nakışı sarma tekniği uygulanmıştır.

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Tasarımda kullanılan kemer yöre kadınlarının baş bağlamada kullandıkları ipek eşarpla tamamlayıcı bir aksesuar olarak tasarlanmıştır.

Tasarımın üst beden giysisinde uygulanan ayna motifi; beğenilme duygusu, şans, güç ve samimiyet olarak ifade edilmektedir. Tasarımın alt beden giysisinde ayak bileklerine siyah organze kumaş üzerine uygulanan ve ismini efsanevi Şahmeran'dan alan bu tasarım modeli kişilere güç işlerde yardımcı olacağı inancını temsil ediyor. İnsan, kendi bedeniyle yetişemeyeceği işlerde "Şahmer"'ın kırk ayağına umudunu bağlıyor.

Şekil 3.10: Tasarım-5, Dek

3.2.10. TASARIM 5

Tasarım: Hamdiye ÖNAL ÇAPIK

Tasarım İsmi: Dek

Tasarım Modeli: Tunik

Tarih: 2020

Tasarımın Ebatları: 38 beden kadın

Malzemeler: Siyah keten kumaş ile çalışılacak üst beden giysisi (el üstüne düşen manşet gömlek kol iki parça ön beden) alt beden (dört parçalı ön parça şerit hariç tül) olarak çalışılacak tuniğin el bilekleri siyah organze kumaşa beyaz iplik ile makine nakışı sarma tekniği uygulanmıştır**.**

Tasarım: Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğü bağlı kalınarak makine nakışlıyla tasarımları uygulanmıştır. Tasarımda kullanılan dövme motifleri aksesuar olarak tasarlanmıştır.

Tasarımın üst beden giysinin sol koluna uygulanan balık motifi doğurganlık simgesini temsil ediyor. Tasarımın sağ kolunda bulunan bu güneş motifi yörede sağduyulu, zeki ve akıllı olacağını, ahirette yanmayacağını temsil ettiğine inanılır. Yıldız motifi ise karanlık gecelere ışık ve umut verdiği ve bedene güzellik ve olumlu enerji aktarıldığına inanılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mardin ve çevresinde görülen geleneksel dövmenin tarihi, yapılış nedenleri, motif şekilleri ve taşıdıkları anlamlar, dövme/damga/tamganın tarihsel değerlendirilmesi incelenmiştir. Ayrıca, beden üzerine yapılan dövmelerin ülke bazlı moda sektöründe kullanılabilir ve sürdürülebilir kılınması amacı ile giyilebilir tasarımlar yapılmış ve elde edilen sonuçlar ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir.

- Yapılan çalışmalarda elde edilen bulgular göstermektedir ki Mardin'de yapılan ve bedenlerde hayat bulan dövme/dek sosyo-kültürel ve toplumsal yapı içinde kendini ifade etmek, aidiyet geliştirmek, dinsel-büyüsel köken ve aşirete bağlılığını simgelemek amacıyla yapılır. Çoğu kaynak kişiler için güzel görünmek, üzerine kuma gelmemesi ve sevdiklerine yönelik bir bağlılığın göstergesidir. Ayrıca, kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde dövmenin yapılma amacı; kötü güçlerden korunma, nazardan korunmak, hasta olmamak, evlenmek- beğenilme, bereket, şans ve baht getirmek için yapılmıştır. Bununla birlikte dövme yapan kaynak kişilerin farklı yorumlamasına bağlı olarak, birden fazla anlamın taşıyıcısı olabilmektedir. Temel amaç: fiziksel ve ruhsal etkilerin yaratmış olduğu olumsuzlukları bir nebze de olsa ortadan kaldırmaktır. Günümüz modernizesiyle dövmelerin yapılış amacında bazı değişim ve dönüşümler vardır. Yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin dövme yaptırma amaçları özgürlüğünü ilan etmek için ideolojik bir konumlanışa işaret etmek için yaptırmaktadır.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaygın olarak yapılan dövme, eskiye nazaran büyük bir azalma görülmekle birlikte hala az sayıda dövme yaptıran kadın ve erkekler mevcuttur.
- Dövmenin tarih öncesi geçmişinden bugüne olan yolculuğu göz önünde bulundurulduğunda, geçmişte kabile veya toplulukların işareti olduğu ve belirli geleneksel kültür işaretleri taşıdığı bir uygulamadır. Bu uygulamanın köken mitlerinin, bağlı bulunduğu düşünce ve inanç ağır basmaktadır. Geleneksel kültürlerde söz ile ifade edilemeyen vücudun belli bölgelerinden çizilen motiflerle anlatılmaya çalıştığı bir ifade aracıdır.
- Mardin Kızıltepe'de görülen dövme motifleri dil bilim açısından da incelenip değerlendirilmiştir. Kaynak taramasında Hindistan yapılan dövme sembolleri ve motifleri ile Mardin yaşayan kadınların dövmelerindeki benzerlikler tespit edilmiştir. Örneğin, Krishna'nın (Hint mitolojisinde tanrı) Taç dövmesi ve Mardin saha araştırmasında kaynak kişilerde kaydedilen dövmelerin benzerlikleri gösterilmiştir.
- Iraklı Yezidilerin el ve ayak bileğinde görülen dövme motifleri ile Mardin dövmeleri arasında da benzerlik görülmüştür.

- Çağatay ve Nogay Türklerine ait para üzerindeki Türk tamgaları ile Mardin dövme motifleri arasında benzerlikler görülmüştür.
- Göktürk alfabesi olarak bilinen Moğolistan'da bulunan Orhun Yazıtlarındaki semboller ve taş kaya üzerindeki damgalar ile çalışmada kullanılan dövme sembolleriyle benzerlikleri oldukça dikkate çekicidir.
- Cenupta Türkmen Oymaklarının süslemede kullandıkları dövmeler ve Pazırık halısında, taşta, yüzde ve elde koçboynuzu bulunan motiflerin, Mardin araştırma sahasında görülen dövme motifleri ile benzerlik göstermiştir.
- Mut Yöresine ait yanışlar, Anadolu kilim imlerinden motifler ve Gaziantep eşrafına ait damgalar ile Mardin saha araştırmasında görülen motifler benzerlik göstermiştir.
- Özgün Turfan ve Uyuk Arjan Yazıtlarındaki yazılara bakıldığında bazı işaretlerin Mardin'deki geleneksel dövmelerdeki işaretlerle benzerlik gösterdiği görülmüştür.
- Türk halı ve kilimlerinde yaşayan damgalarına benzemektedir. Türk halkı, atalarından miras kalan bu damgaları yaşatmakla kalmamış, kökü Şamanizm'e dayanan nazarlık uygulamasında da kullanmıştır. Halı üzerindeki göz motifleri ve Bereket motifleri ile Mardin araştırma sahasında görülen motifler ile dikkat çekici benzerlikler görülmüştür.
- Sümer Mitolojisi'nde güneş tanrısı Utu (Şamaş) ve saha araştırmasında görülen motifler ile benzerlikleri görülmüştür.
- Ayrıca: Göbeklitepe'de (Şanlıurfa) bulunan bu tapınaklarda dikili taş üzerinde "H-semboller", içe geçmiş "V-işaretleri", T biçimindeki dikili taşlar ve özellikle Göbeklitepe'nin dairesel yapısı ve üzerindeki sembollerin saha araştırmalarında görülen dövme motifler ile benzerlik görülmüştür.
- Yapılan çalışmada varılan sonuç şöyle ifade edilebilir: Mardin dövme tekniği Anadolu'daki dövmelerden çok farklı değildir. Mardin dövmeleri Orta Asya ve Orta Doğuda yapılan dövmeler ile benzerlik göstermektedir. Mardin dövmeleri başta Orhun Yazıtları olmak üzere tarihe ışık tutmuş yazıtlardaki işaretler ile benzerlik göstermektedir. Buradan yola çıkarak, Mardin dövmelerinin sadece resim değil, dövmelerin yazıya dönüşmüş şekilleridir.
- Yapılan bu tez çalışmasında saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri incelenmiş, kaynak kişilere kullanılan motifin isminin ve anlamının ne olduğu, neden söz konusu sembolün tercih edildiği sorulmuş ve çalışma üzerine gerekli araştırmalar yapılmıştır. Saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri uygulandığı uzuvlara göre sınıflandırılmış ve dövme motifleri yüz, el, ayak ve vücudun görünmeyen yerlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu dövme motiflerin anlamları ayrıntılı olarak verilmiştir.

- Dövmeyi vücutlarına uygulayan kişilerin dövmeleri isimlendirmekte zorlandıklarını veya aynı motif farklı isimlerle adlandırıldığı görülmüştür.

- Çalışmada elde edilen veriler ışığında yapılan anket çalışmasında en dikkat çekici dövmeyi kaç yaşınızda yaptırdınız sorusu incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %77'inin 10 yaşında küçükken (8-9 yaş) olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, dövme yaptırdığınıza pişman mısınız veya çocuğunuza yapmasına izin verir misiniz şeklindeki sorulara araştırmaya katılan bireylerin %100'ü günah olduğunu bildikleri için çocuğuna yaptırmayacağını söylediler.

- Dövmede kullanılan malzemeler, süsleme ve dikiş teknikleriyle moda alanında günümüz anlayışıyla yeni giysi ve aksesuarlar tasarlanması, onun farklı bir alanda değerlendirilerek geleneksel dövme motifleri kültürel tanıtımına katkı sağlayacak ve bu şekilde dövme motifleri gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmış olacaktır.

- Mardin yöresinde geleneksel yöntemlerle yapılan dövme sanatının giyilebilir tasarımlara uygulanabilirliğini belirlenmiş ve yeni tasarım modelleri geliştirmiştir. Tasarımda geleneksel yöntemlerle yapılan dövme/dek motiflerinin genel görünümünden esinlenilmiştir. Dövmenin uygulandığı bölge ve dövme motifinin özgünlüğüne bağlı kalınarak makine nakışlıyla tasarımları uygulanmıştır. Geliştirilen tasarım modelleri ve özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

GELİŞTİRİLEN TASARIM MODELLERİN VE ÖZELLİKLERİ				
	Tasarım İsmi	**Tasarım Modeli (Çeşidi)**	**Tasarımın Ebatları:**	**Kullanılan Teknik**
Tasarım-1	Hayat ağacı	Panço	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-2	Pinhan	Etek ve bluz	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-3	Ay kadın	Ceket	38 beden kadın	Dijital baskı tekniği
Tasarım-4	Gizli hazine	Tunik	38 beden kadın	Dijital baskı tekniği
Tasarım-5	Aynalı tarak	Gömlek ve pantolon	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
UYGULAMASI YAPILMAMIŞ TASARIMLAR				
Tasarım-1	Tılsım	Gömlek ve pantolon	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-2	Ay& Yıldız	Kapüşonlu üst	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-3	Güneş tanrısı	Gömlek ve tayt	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-4	Şahmeran	Gömlek ve pantolon	38 beden kadın	Makine nakış tekniği
Tasarım-5	Dek	Tunik	38 beden kadın	Makine nakış tekniği

- Tez çalışmasında yapılacak öneri olarak; dövmenin bedenin farklı noktalarında zengin motif çeşitlerine sahip olmasıyla, süsleme ve dikiş teknikleri ile özellikle moda tasarımı gibi farklı alanlarda kullanılarak giysi ve aksesuar üretilmesinde kullanılmalıdır. Bunun yanında dövmenin sahip olduğu kültürel zenginliklerin tanıtılması, bilinirliğinin arttırılması, farklı alanlarda ve sektörlerde kullanıp devamını sağlayarak geleneksel kültürümüzün sahip olduğu bu zengin kültür sürdürmelidir.
- Bedenlerde hayat bulan dövme/dek motiflerinin envanterleri çıkarılmalı ve bu motiflerin geleneksel kültürümüzün simgesi olduğu gösterilmeli ve yaşatılmalıdır. Kültürün yaşatılmasına yönelik yapılan projeler desteklenmeli ve motiflerin tanımlamaları yapılarak anlatılmalı, verilmek istenen mesaj gösterilmeli ve gelecek kuşaklara aktarılması için çalışılmalıdır. Bunu faklı projelerle ve faklı disiplinlerle ortak çalışmalar yaparak desteklenmelidir.

KAYNAKLAR

Abiç, S. 2011. Dövme- Dek, Mardin Valiliği Yayınları, Mardin s. 108.

African Tattoos. (2018). http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/african_tattoos.html (Erişim 22 Kasım, 2018).

Alp, K.Ö. 2009. Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş. Eflatun Yayınevi, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, Maltepe/Ankara, s.

Altuncu, A. 2014. Sümerlerde Tanrı anlayışı ve tanrılar Panteonu, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4- Sayı 7, s 118-142

Alyılmaz, C. 2002. Gobi çölünde ve Altay dağlarında kaya üstü tasvirler, Yeni Türkiye Dergisi, S. 46. Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel S.sı IV. Ankara, s. 613-615.

Alyılmaz, C. 2007. Kök-Türk Harfli Yazıtların Epigrafik Belgelemelerinde Uygulanacak Yöntem ve Teknikler, Ankara, s. 41-47.

Andaç Şahin, Ö. (2007). Gaziantep'te Yaşayan Barak Türkmenleri'nin İnanç, Adet ve Geleneklerinin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

April Holloway, 2018. İceman için akupunktur: Ötzi sağlık için mi imzalandı? .https://www.ancient-origins.net/history/acupuncture-iceman-did-tzi-get-inked-health-009048, 28 Kasım 2018.

Başgelen, N. 2015. Nevali Çori/ Veba Vadisinden Göbekli Tepenin Dilek Ağacına: Klaus Schmidt. Aktüel Arkeoloji Dergisi 46 (2015): 30-37.

Begiç, H.N., ve Önal Çapik, H., 2020. Anadolu Kültüründe Danga/Tamga/Dövme: Mardin Örneği. Millî Folklor 126 (Yaz 2020): 153-174.

Berkmen, H. 2019. Ötzi'nin Dövmeleri, Kadim Diller ve Yazılar Yazı: 81, http://www.halukberkmen.net/pdf/328.pdf (Erişim 6 Mart, 2019).

Bilgili, N. (2014). "Türklerin Kozmik Sembolleri Tamgalar", 1. Baskı, Hermes Yayınları, İstanbul

Bozkurt, G. 1981. Eski hukuk sistemlerinde kölelik, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 38/1-4, ss. 65-106.

Bulduk, A.F., (Abdulgani Efendi). 1999. Mardin Tarihi, yayına hazırlayan, Burhan Zengin, T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma idaresi Başkanlığı.

Bulut, F. 2002. Dövme, Doğu'nun Tenindeki Nakış, Atlas Dergisi, Sayı: 113, s. 36-54.

Can, İ. 1991. Beden Resimleri "Dövme", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Bölümü Resim Anasanat Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Cirlot, J.E. 1971. A Dictionary of Symbols, translated from the Spanish by Jack Sage (London: Routledge & Kegan Paul Publisher, 123.

Çağlayandereli, M. Göker, H. 2016. Anadolu dövme sanatı; Tunceli ili örneği, Jo Human Sciences, 13(2), s.2545-2562. doi:10.14687/jhs.v13i2.3827.

Çetin, N., (2015). Güneydoğuda Dövme Kültürü, http://www.anadoludergisi.com /guneydoguda-dovme-kulturu/ (Erişim, 10 Mart, 2019).

Çevik, A., 2006. Üç yüzyıllık bir başkent: Mardin. I. Uluslararası Mardin Tarihi sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mardin, 26-27-28 Mayıs 2006, s. 63-78.

Çokyaşa, H., (2015). Osmanlı Armasındaki Sembollerin Altında Yatan 30 Şifre, https://onedio.com/haber/osmanli-armasi-533411 (Erişim, 10. Mart, 2019).

Çoruhlu, Y. 2015. Tendeki Desen Dövme, National Geographic Türkiye, İstanbul, ss. 32-53

DeMello, M. 2007. Bodies of Inscription: A Cultural History of the Modern Tattoo Community, Duke University Press, Durham.

Demirbaş, H. ve Bulut, G. 2018. Dövme, piercing gibi beden uygulamalarının gersindeki güdüleme. Kesit Akademi dergisi, sayı 17, s. 38-49

Dilçin, C. 1983. "Dağ", "Dağlama", "Dövün", "Döğün", "Döğme", "Tamga" maddeleri, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, ss. 60-201.

Diyarbekirli, N. 1972.” Hun Sanatı”, MEB Devlet Yayınları, İstanbul

Durmuş, İ. 2012. Türk Kültür Çevresinde dağlama geleneği, Millî Folklor 95/ 24, ss.114-121.

Ersoy İnci, P. (2019). Anne Sütü ve İsin İğneyle Yarattığı Kültür Mirası: Anadolu Kadınının Gizli Dili Geleneksel Dövme, TÜBİTAK araştırma projesi,

Ertan, C. 2013. Kültürel bir ifade aracı olarak dövme ve farklı toplumsal bağlamlardaki görünümleri. Uluslararası katılımlı 7. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı I. (Ed:Muammer Tuna), 2-5 Ekim 2013. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, s.189-199.

Ertan, C. 2015. Beden ve bir anlam üretme aracı olarak dövme, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 223.

Etli, Ö.B., 2015. Göbeklitepe Şamanları ve ürettikleri kozmik semboller, , www.academia.edu, (Erişim 15.Mayıs, 2019).

Etli, Ö.B., 2016. Göbeklitepe ve Maya Kozmolojileri arasında benzerlikler, (https://www.altayli.net/gobeklitepe-ve-maya-kozmolojileri-arasinda-benzerlikler.html) (Erişim 15. Mayıs 2019).

Fırat, M. 2017. Kaybolan İzler-Güneydoğu’da Geleneksel Dövme ya da Dek / Dak, YKY yayınları, İstanbul, s. 168.

Frahm, E. 2010. Reading the Tablet, the Exta, and the Body: The Herme- neutics of Cuneiform Signs in Babylonian and Assyrian Text Com- mentaries and Divinatory Texts. Divination and interpretation of signs in the ancient World (ed. Amar Annus), The Oriental Institute of the University of Chicago Oriental Institute Seminars/ N. 6, Chicago, ss. 93-142.

Gençel, S., 2018. Geleneksel dövmenin seramik yüzeylerde uygulanması (Mardin Kızıltepe Örneği), Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s. 245.

Gevaryahu, G.J. and Ka'aka K. 2010. Tattooing or Branding?, Jewish Bible Quar-terly (Leviticus 19: 28) **,** N. 38/1, pp.13-21.

Greek and Roman Tattoos. (2018). http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/greek_roman_tattoos.html (Erişim 15, Kasım, 2018)

Gülensoy, T. 1989. Orhun'dan Anadolu'ya Türk damgaları, Türk dünyası araştırmaları vakfı Yay. İstanbul.

Güler, A. 1975. Mardin'in Kızıltepe yöresinde dak ve Dövmeler, Türk Folklor Araştırmaları, 16:311, s. 7334-7335.

Halaçoğlu, Y. 1993. Damga. Türkiye diyanet vakfı islam ansiklopedisi, cilt 8. s. 454-455.

Hazar, M. 2007. Mardin, Kızıltepe-Bozhöyük Yöresinde Beden İşaretleri, Diyarbakır ve Makalelerle Mardin Cilt III, Mardin Valiliği, İstanbul: İmak Ofset, s:347-365

Izuran Canarias, 2019. Tifinagh, http://izuran.blogspot.com/p/libico-amazigh.html (Erişim 08.02.2019)

Kadıoğlu Çevik, N. 1996. Anadolu'nun bazı yörelerinde dövme adeti ve bu adetin çağdaş yaşamdaki yeri, I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Ankara Kültür Bakanlığı Hagem yayınları, s. 222-227.

Kalafat, Y. 2012. Anadolu aşiretlerinde mitolojik bulgular, Berikan Yayınevi, Ankara, s. 329.

Kaşgarlı, M. 1998. Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi I, Cilt I, 4. Baskı. Çeviri. Besim Atalay. Ankara: TDK yayınları, s. 55-58.

Kaştan, Y. ve Kaştan Y. 2009. Antalya yöresi yörüklerinde av, Online Thematic Journal of Turkic Studies. pp. 413-433.

Kavrakoğlu, F., 2017. Dövme – Tendeki Nakış 4, https://kavrakoglu.com/dovme-tendeki-nakis-4 (Erişim, 7 Mart 2019).

Kaya, Y., 2019. Dövme Kültürü, https://www.academia.edu/18844541/D%C3%B6vme_K%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC (Erişim 6 Mart, 2019)

Kazan, S., 2015. Sümerler Mitoloji ve Din, http://www.medeniyetufku.com/sumerler-mitoloji-ve-din-bolum6/ (Erişim 29 Mayıs, 2019).

Kırzıoğlu, N.G. 2001. Altaylar'dan Tunaboyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar (Motifler), Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara 2001,

Kocadağ, B. 2003, "Doğu Anadolu'da Yer Alan Alevi/Türkmen Kökenli (Loulan)-Lolan Oymağı'nın Etimolojik Araştırma Raporu", (file:///C:/Users/hp/Downloads/574-Article%20Text-1131-1-10-20130121.pdf) (Erişim, 6 Mart, 2019)

Krutak, L. 2009. India: Land of Eternal Ink, http://www.vanishingtattoo. com/india_tattoo_history.htm (Erişim. 06.02.2019)

Krutak, L. 2010. Tattooing in North Africa, The Middle East and Balkans. Arab tattooing, Balkan tattooing, http://www.vanishingtattoo.com/north_africa_tattoo_ history_4.htm (Erişim. 06.02.2019)

Kurnaz, S. 2009. Mardin Midyat'daki Süryanilerin Halkoyunları ve Oyun Müzikleri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Müziği Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s.113-114. İstanbul.

Kurt, A.O. ve Göler, M.E. 2017. Anadolu'da İlk Tapınak: Göbeklitepe, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, s. 1107 – 1138.

Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019. Mardin ve İlçelerin Tarihçeleri, http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/ (Erişim, 11 Nisan, 2019).

Mert, O. 2007. Kemaliye'de eski Türk izleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar. Atatürk Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi Sayı 34, Erzurum. s. 233-254.

Mert, O. 2007. Kemaliye'de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar, Atatürk Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, Sayı 34. s. 233-254.

Mert, O. 2009. Şaahar Tepesi ve bölgede bulunan kaya üstü tasvir, damga, yazıt ve kurganlar. Atatürk Üniversitesi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum, Sayı 40. s. 1-24.

Mesnevi Şerif, (2010). Mesnevi-İ Şerif, Cilt 1, Çeviren, Veled Çelebi (İzbudak), (1 - 700 Beyitler) s. 77-78. http://dosyalar.semazen.net/MESNEVI-I_SERIF_1.cilt.pdf (Erişim 10 Mart, 2019).

North American Tattoos. (2018). http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/north-american-tattoos.html (Erişim 22 Kasım, 2015'te alınmıştır.

Öncül, K. 2012. Kültürümüzde Dövme Geleneği, Kars: Kafkas Üniversitesi Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Yayınları, Kars, s:3-14.

Özcan, S. 2014. Bilim ve Teknik Dergisi Göbekli Tepe Eki, Sayı 560,)

Özlü, PG ve Dengin, S. 2013. Özgün Giysi Tasarımları ve Tasarımcı Yaklaşımları, I. Ulusal Sanat Tasarım Sempozyumu ve Sergisi, 319-328

Öztuna, Y. 1990. Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi. I-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Pazırık Kurganı. 2011. Pazırık Kurganları, https://onturk.org/2011/03/09/pazirik-kurganlari/ (Erişim 6 Mart 2019).

Pictish Tattoos. (2018). http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/pictish_tattoos.html (Erişim 12 Aralık, 2018).

Samadelli, M., Melis, M., Miccoli, M., Vigl, E.E., and Zink, A.R. 2015. Complete mapping of the tattoos of the 5300-year-old Tyrolean Iceman. Journal of Cultural Heritage 16 (2015) 753–758.

Sarıbıyık, M. 2006. XII. Yüzyılda bir ticaret ve kültür şehri olarak Kızıltepe/ Koçhisar/Düneysir I. Uluslararası Mardin Tarihi sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mardin, 26-27-28 Mayıs 2006, s. 597-602.

Schmidt, K. 2007. Göbekli Tepe en eski tapınağı yapanlar. trc. Rüstem Aslan. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.

Schmidt, K. 2010. Göbekli Tepe – the stone age sanctuaries. New results of ongoing excavations with a special focus on sculptures and high reliefs. DO: 10.4312\dp.37.21. Documenta Praehistorica XXXVII. pp. 239-257.

Schoch, R.M. 2010. The Mystery of Göbekli Tepe and Its Message to Us. New Dawn (September-October 2010): 53-60.

Serdaroğlu, F. 2007. Dövme Sanatı (İnsan Derisine Atılan İmza). Kendi yayını.

Sweatman, M.B. ve Tsikritsis, D. 2017. Göbekli tepe'deki semboller astronomik anlamlar mı taşıyor?. Aktüel Arkeoloji Dergisi, (https://www.aktuelarkeoloji.com.tr/gobekli-tepedeki-semboller-astronomik-anlamlar-mi-tasiyor) (Erişim 15.Nisan 2019).

Tanju, H. C. 1969. Orta Asya Göçlerinde Tunçderililer, İstanbul Matbaacılık, İstanbul

Taşgın, A. 2001. Siverek'te dövme geleneği, Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Siverek Kaymakamlığı: 13-14 Ekim 2001, s. 229-233.

TDK. 2020. Türk Dil Kurumu, https://sozluk.gov.tr/, (Erişim 28 Haziran, 2020).

TDV. 2020. Türk Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, (Erişim 28 Haziran, 2020).

Temizel, Ö.G. 2007. Türk Damgalarının Estetik Yapısı ve Görsel Sanatlar Dersinde Uygulama Biçimleri, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Resim iş Öğretmenliği Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 75.

Tezgeç, M.S., 2015. Kendini ifade aracı olarak dövmeler: nitel bir araştırma, Marmara Üniversitesi, sosyal Bilimler enstitüsü, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı Kişilerarası İletişim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, s. 127.

Tülüce, S. 2014. Dövmenin bedendeki yeri ve sanat üzerine ki yansıması. Gazi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi. s. 99.

Uğur Çerikan, F. ve Alanko, M.R. 2016. Dövme'nin çeşitli dillerdeki etimolojisi ve kısa tarihçesi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25(1), s. 166-193.

Yalgın, A.R. 1943. Anadolu'da Türk Damgaları. Uludağ'dan Toroslar'a, Bursa, s. 47.

Yalman (Yalgın), A.R. 1977. Cenupta Türkmen Oymakları I. Hazırlayan. Sabahat Emir, Kültür Bakanlığı yayınları, 256. Ankara. S. 317.

Yenipınar, U. ve Tunç, M.S. 2013. Beden Yazıtları - Güneydoğu Anadolu Geleneksel Dövme Sanatı, Etki Yayınları: 482, İzmir, s. 280.

Yıldırım, D. 2000. Baraklar ve dövme, Anakara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sosyal Antropoloji Bölümü, Etnoloji Anabilim Dalı, Lisan Tezi, Ankara.

Yücel, Ö.D. 2015. Dövme yaptıran erişkinlerin kişilik özellikleri, kimlik yönelimi özellikleri ve beden algılarının incelenmesi, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Tıpta Uzmanlık Tezi, s. 136.

Yücel, Ö.D. ve Çevik, A. 2015. Kimlik ifadesi olarak dövme. Kriz Dergisi, 23 (1-2-3), s. 17-26

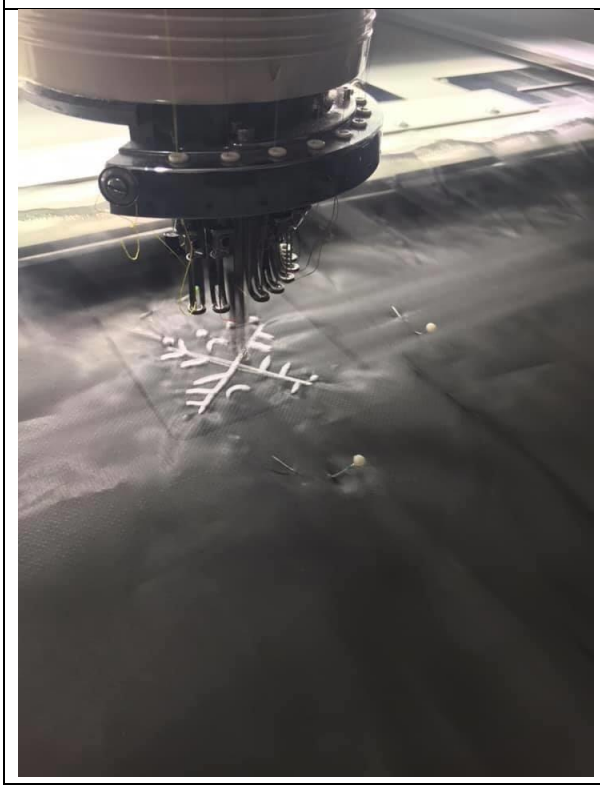
EKLER

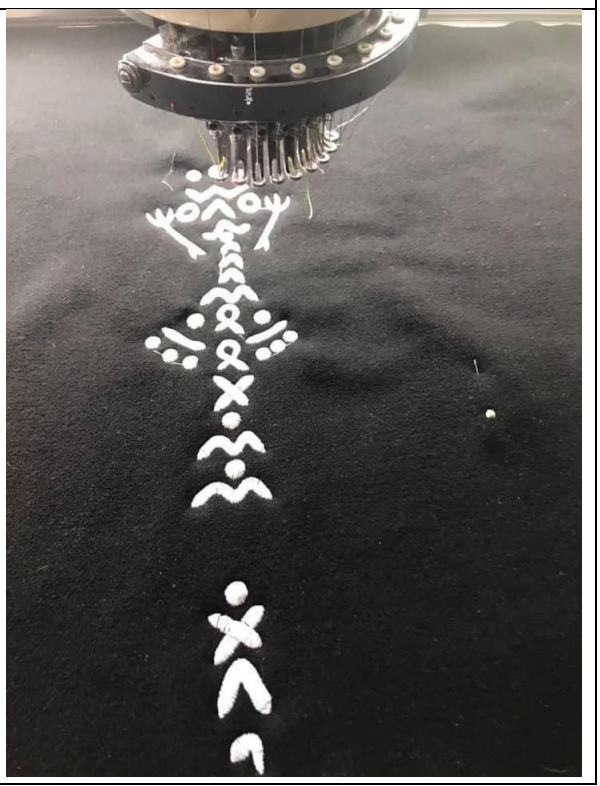
Ek-Tablo 1. Araştırma sahasındaki kaynak kişiler

Ek-Tablo 2. Kaynak Kişiler

No	Ad-Soyad	Doğum yeri	Cinsiyetin	Öğrenim durumu	Mesleği	Yaşı
KK-1	Güle Gür	Eroğlu köyü/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	58
KK-2	Fatima KILIÇ	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-3	Gülseren	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	35
KK-4	Halime DÜNDAR	Barış köyü- Mardin Mityat	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	60
KK-5	Hazal DÜNDAR	Barış köyü- Mardin Mityat	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-6	Gülli DOĞAN	Dikmen- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-7	Reşşe AKKOYUN	Dikmen- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-8	Huri TURGUT	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-9	Nura	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	72
KK-10	Fatıma	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	62
KK-11	Azize	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	68
KK-12	Nesliğan	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	82
KK-13	Ayşe	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-14	Asiye	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-15	Zerge TOSUN	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-16	Cemile ARGÜL	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-17	Hazal ARGÜL	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	58
KK-18	Zerga	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	82
KK-19	Emine	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	74
KK-20	Cemile	Yumrucuk- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	68
KK-21	Nesime	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-22	Ayşe	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	68
KK-23	Şemsi	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	85
KK-24	Zekiye	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-
KK-25	Şaha Yusufoğlu	Alakuş- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-26	Gülçin Yusufoğlu	Alakuş- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-27	Fatma ÖZTÜRK	Alakuş- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	60
KK-28	Ayşe Duman	Alakuş- Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	90
KK-29	Fesla	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-30	Lütliye	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	75
KK-31	Zekiye	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-32	Emine	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-33	Fasiha	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	68
KK-34	Halime	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	58

KK-35	Adile	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-36	Zübeyda	Kızıltepe/ Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	42
KK-37	Meryem	Mardin Merkez	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-38	Adile	Derik/Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	58
KK-39	Zahide	Derik/Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	60
KK-40	Halime	Derik/Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-41	Rabia	Derik/Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-42	Hori	Mazıdağı /Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-43	Fasla	Mazıdağı /Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	75
KK-44	Ayşe	Mazıdağı /Mardin	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-45	Aynur	Ceylanpınar/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	58
KK-46	Fatma	Ceylanpınar/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	60
KK-47	Zekiye	Ceylanpınar/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-48	Güle	Ceylanpınar/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-49	Ruken	Ceylanpınar/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	60
KK-50	Zozan	Viranşehir/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	63
KK-51	Fatıma	Viranşehir/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-52	Naile	Viranşehir/Şanlıurfa	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	75
KK-53	Şükran	Diyarbakır	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	70
KK-54	Maşallah Sevim	Merkez /Diyarbakır	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-55	Sultan	Diyarbakır	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	65
KK-56	Hediya	Diyarbakır	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	75
KK-57	Fatma	Diyarbakır	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	-
KK-58	Susan	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	75
KK-59	Naciye	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	72
KK-60	Şamine	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	80
KK-61	Nesibe	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	69
KK-62	Sekine	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	82
KK-63	Feime	Batman	Kadın	Okur-yazar değil	Ev hanımı	74

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**Hamdiye ÖNAL ÇAPIK**
Doğum Yeri	**Batman**
Doğum Tarihi	**03/03/1982**

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	**Selçuk Üniversitesi**
Fakülte	**Selçuk Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi**
Bölüm	**El Sanatları Ana Bilim Dalı- Çiçek Örgü Dokuma Bölümü**

KATILDIĞI

Kurslar	**Bilgisayar Kursu, Selçuklu Belediyesi Çinicilik Kursu, Konya, Kurdele Nakışı, Kazaziye Kursu**
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	**Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Bölümü**
E-mail	**Hamdiyeonal72@hotmail.com**

YAYINLAR

MAKALE	**Begiç, H.N., ve Önal Çapik, H., 2020. Anadolu Kültüründe Danga/Tamga/Dövme: Mardin Örneği. Millî Folklor 126 (Yaz 2020): 153-174.**
	Begiç, H.N., ve Önal Çapik, H., 2019. Trabzon'da Geleneksel Kazaziye Sanatı Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 5/8, ss.175-190. DOI: 10.31765/karen.668122
BİLDİRİ	**Begiç, H.N., ve Önal Çapik, H., 2018. Trabzon ili Akçaabat ilçesinde yapılan geleneksel kazaziye sanatı üzerine bir çalışma, Uluslararası Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, 12-14 Ekim 2018. Cilt. 1.**